

A_B C_d

Wijken voor bewoners

**Asset-Based
Community Development in Nederland**

Colofon

Opdrachtgever: Kenniscentrum Grote Steden
Financiers: Kenniscentrum Grote Steden, G21, Ministerie van VWS
Auteurs: *Verwey-Jonker Instituut*
Drs. M. Davelaar
Prof. dr. J.W. Duyvendak
Drs. J.M.W. Foolen
Drs. A. Raspe
NIZW
Drs. A.M.M. Sprinkhuizen
Dr. E. Tonkens
Drs. J. de Wild
Uitgave: Kenniscentrum Grote Steden

INHOUD

Inleiding.....	4
1 De wijkaanpak: context van ABCD	5
1.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte.....	7
1.2 Methode en instrumenten.....	8
1.3 Posities en rollen.....	8
1.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	9
2 ABCD in vogelvlucht	11
2.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte.....	11
2.2 Methode en instrumenten.....	13
2.3 Posities en rollen	15
2.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	17
3 Contextuele verschillen tussen de Amerikaanse en Nederlandse situatie	18
3.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte.....	18
3.2 Methode en instrumenten.....	19
3.3 Posities en rollen	21
3.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	24
4 Processen en procedures, problemen en potenties	25
4.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte.....	25
4.2 Methode en instrumenten.....	26
4.3 Posities en rollen	26
4.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	27
5 De toepasbaarheid van ABCD in Nederland	29
5.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte.....	29
5.2 Methode en instrumenten.....	30
5.3 Posities en rollen	33
5.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	33
5.5 Strategische lessen	34
Geraadpleegde literatuur	37
Bijlagen.....	39
Bijlage 1 ABCD in Nederland. Enquête naar toepassing en toepasbaarheid.....	40
Bijlage 2 Wijkaanpak in 24 steden in steekwoorden	49
Bijlage 3 Verslag expertmeeting 1 oktober 2001	91
Bijlage 4 Verslag conferentie Assed-based Community development (Deventer, 14 november 2001).....	95

A B C d

Inleiding

Een belangrijk adagium in het overheidsbeleid van de afgelopen decennia is, dat beleid en uitvoeringspraktijken 'dicht bij de burger' gestalte moeten krijgen. Vanuit het rijk gezien heeft dit geleid tot een omvangrijke decentralisatie: welzijnsbeleid, onderwijs, justitie, veiligheid worden in meer of mindere mate op het lokale niveau ingevuld. Ook in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening wordt het lokale niveau een belangrijke(re) rol toebedacht. Op het lokale niveau heeft het adagium geleid tot een 'door-decentralisatie' naar wijken en buurten. In eerste instantie werd de buurt gezien als een handzaam organisatieniveau om diensten aan te bieden. Maar in toenevende mate wordt 'de buurt' gezien als een belangrijke partner in het ontwikkelen en uitvoeren van allerhande beleid. Met sleutelwoorden als 'integraal', 'interactief', 'vraaggestuurd', 'resultaatgericht' wordt bewoners een centrale rol toebedeeld, of in ieder geval toebedacht, in de zorg voor de kwaliteit van hun woonomgeving.

In dit licht is het niet verwonderlijk dat op veel plaatsen wordt getracht methoden en werkwijzen te ontwikkelen waarin die nieuwe rol van bewoners optimaal tot uitdrukking kan worden gebracht. Denk aan 'De Wijk is van Ons Allemaal', Integrale wijkontwikkeling (Verwey-Jonker Instituut) en 'Heel de Buurt' (LCO/Forum/NIZW), Communities that Care (NIZW). In het Grote-Steden-verband rijpt nu de laatste vrucht aan deze stam: Asset Based Community Development (ABCD), een uit de Verenigde Staten verscheept methodiek, die gedurende enkele decennia is ontwikkeld door McKnight en Kretzman in (vooral achterstands)wijken. In de ABCD-methode worden voor een deel andere, en soms ook radicalere, keuzes gemaakt over de positie en rol van bewoners in verhouding tot aanbieders van de diensten en het politiek bestuur dan in de hiervoor genoemde methoden. Er wordt uitdrukkelijk vertrokken vanuit de positieve en sterke kanten of kwaliteiten van de wijken en (individuele) bewoners. En (buurt)bewoners hebben het primaat bij beleidsontwikkeling en uitvoering in hun buurt. Andere partijen, zowel de aanbieders als de gemeentelijke overheid zijn hieraan nadrukkelijk 'dienstbaar'.

Om de verdere ontwikkeling van de ABCD-methodiek en ABCD-initiatieven in de Nederlandse steden (met name de G21, de G4 en de partiële GSB-steden) te ondersteunen en verder te ontwikkelen verrichten Verwey-Jonker Instituut en NIZW een contextuele studie naar de ABCD-benadering. Drie vragen en opdrachten staan centraal in deze studie:

1. Het maken van een compacte en leesbare beschrijving van de ABCD-methodiek.
2. Het maken van een beschrijving van de contextuele verschillen tussen de Amerikaanse en Nederlandse situatie in relatie tot de kernpunten uit de ABCD-benadering.
3. Het beoordelen van de toepasbaarheid van de ABCD-methodiek in de Nederlandse situatie en het aanreiken van handvatten voor de inzet van de ABCD-methodiek.

Leeswijzer

De basistekst is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 1 biedt een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen, aspecten en praktijken van de huidige wijkaanpak in Nederland. De ABCD-methode wordt uit de doeken gedaan in hoofdstuk 2. Contextuele verschillen tussen Amerika en Nederland die van belang zijn bij de introductie van de ABCD-methode komen aan bod in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 zijn de observaties opgenomen naar aanleiding van onze ronde langs de G21. In hoofdstuk 5, ten slotte, worden conclusies getrokken omtrent toepassing en toepasbaarheid van ABCD in Nederland en worden tien strategische lessen geformuleerd.

Uiteindelijk vormt dit rapport de basis voor een toegankelijke brochure over toepassing en toepasbaarheid van ABCD in Nederland. Deze brochure zal in maart 2002 verschijnen bij het Kenniscentrum Grote Steden.

ABCd

1 De wijkaanpak: context van ABCD

Inleiding

De wijkaanpak komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Er wordt teruggegrepen op ontwikkelingen, methoden en structuren die zich in feite sinds de tweede wereldoorlog met meer en minder kracht in de wijken, in organisaties en gemeentelijke apparaten hebben geworteld. Er zijn enkele verre voorlopers, zoals de in de jaren twintig -gebouwde 'tuinsteden' en de 'wijkgedachte' in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw. Beide voorlopers waren pogingen om in afgebakende territoriale eenheden de ontwikkeling te stimuleren van een gemeenschapsleven, dat soms zelfs vorm diende te krijgen in enige mate van zelfbestuur. Het waren echter relatief geïsoleerde experimenten die buiten de hoofdstroom van het sociaal of welzijnsbeleid bleven. Relevanter voor de wijkaanpak zijn de ervaringen die werden opgedaan in de wijkwelzijnsplanning en de stadsvernieuwing in de jaren zeventig en tachtig.

- Het fenomeen *wijkwelzijnsplanning* was een uitloeiing van de pogingen van het centrum-linkse kabinet Den Uyl (1973-1977) om meer greep te krijgen op de welzijnsvoorzieningen. Die moesten niet – zoals tot dan toe was gedaan – worden gepland vanuit de moeilijk controleerbare bestuurskamers van de levensbeschouwelijke organisaties, maar democratisch, door de burgers zelf, na een gedegen afweging van de welzijnsnoden in hun gemeente. Die greep naar de macht werd mede mogelijk gemaakt doordat de oude levensbeschouwelijke koepels uit elkaar vielen, de werkers professionaliseerden en de burgers nadrukkelijker hun eisen gingen stellen. Toch werd de welzijnsplanning geen succes: ze verzandde in een papierwinkel die uiteindelijk door het tweede centrumrechtse kabinet Lubbers (1986-1989) werd opgedoekt.
- Intussen was in de grote steden de stadsvernieuwing op volle toeren gaan draaien. Dat resulteerde niet alleen in nieuwe woningen, maar ook in de komst van een nieuwe manier van samenwerken tussen bewoners, winkeliers, ambtenaren en opbouwwerk rondom de zogeheten '*ambtelijke projectgroepen*'. De verhoudingen bij dat 'samenwerken' waren niet zelden samen het best te typeren als een 'vechtrelatie': het was immers de tijd van de polarisatie. Essentie is echter dat genoemde partijen ertoe waren veroordeeld samen de complexe problemen te lijf te gaan die speelden in een afgebakend gebied. Daarbij ging het niet alleen om fysieke, maar ook om sociale problemen.

Door de wijkwelzijnsplanning en de ambtelijke projectgroepen kon men *in* de wijken als het ware 'oefenen' met de territoriale aanpak. Maar er gebeurde boven en buiten de wijken ook van alles. Op de achtergrond was tezelfdertijd bij de overheid een kleine aardverschuiving gaande. De rijksoverheid begon vanaf ongeveer 1980 met een ingrijpende decentralisatie van bevoegdheden naar lagere overheden op allerlei beleidsterreinen. Omstreden blijft of die decentralisatie wel consequent is geschied. Zeker is, dat de rijksoverheid niet kleiner werd en bovendien een stevige greep hield op de financiële middelen. Gemeentebestuurders en -ambtenaren klagen nog steeds over te strakke regelgeving en bezigen bovendien opvallend vaak rijkstaal bij het formuleren van lokale problemen en oplossingen. Kennelijk gingen de uniformering en de decentralisatie van het lokaal sociaal beleid de afgelopen twee decennia goed samen.

Toch hebben de gemeenten – zeker na de grote beleidsimpulsen van de jaren negentig: Sociale vernieuwing en Grotestedenbeleid – een grote zeggenschap gekregen over de besteding van de overheidsmiddelen. Daarmee kreeg ze in principe de kans om lokaal samenhangend sociaal beleid te maken, een belangrijke voorwaarde voor een gebiedsgerichte aanpak.

Gepaard aan de decentralisatie van rijkswege vond in veel gemeenten een heroriëntatie plaats. Het oude, naar binnen gerichte secretariemodel (met afdelingen op basis van interne arbeids-

deling) maakte plaats voor een meer naar buiten gerichte organisatie. Deels was dat geïnspireerd op het bedrijfsleven (zoals het in Tilburg ontwikkelde 'concernmodel'), deels door nieuwe opvattingen over burgerschap en representatieve democratie. Er kwamen experimenten met interactieve beleidsvorming (zoals burgerpanels, referenda, stadsdebatten enzovoort) en de ambtenaren kregen meer armslag om binnen algemene kaders beleid uit te voeren. Mede onder invloed van moderne managementfilosofieën werden er – eerst bij publieke werken en groenvoorziening, later ook op andere beleidsterreinen – teams geformeerd die de verantwoordelijkheid kregen voor een rayon of gebied.

Achtergrond van zowel de decentralisatie van rijkstaken als de heroriëntatie van het lokaal bestuur was, dat de *burger centraal* diende te staan. Die schijnbaar eenvoudige formule heeft twee opmerkelijke uitwerkingen. Ten eerste: we zijn allemaal burgers, dus specifieke aandacht voor doelgroepen is overbodig. Dat zou kunnen verklaren waarom de opkomst van de territoriale aanpak gelijk op ging met de ondergang van het specifieke minderhedenbeleid. Ten tweede komt met 'de burger' niet alleen het object, maar ook het subject van beleid in beeld. De aandacht gaat niet langer uit naar *problemen*, maar naar wat u en ik en wij allemaal daaraan samen kunnen *doen*.

Na die voorgeschiedenis was op de drempel van de nieuwe eeuw de wijkaanpak het stadium van de vingeroefeningen ontstegen. Onder de relevante ministeries was de wijk mateloos populair geworden¹ en bijna alle grote en middelgrote gemeenten maakten er inmiddels werk van om territoriaal te werken. Vaak in het bijzonder gericht op sommige wijken – vaak achterstandsgebieden – maar soms ook gemeentebreed.

Was daarmee de wijkaanpak klaar voor het nieuwe millennium? Daar viel nog wel het een en ander op af te dingen. De wijkaanpak had door zijn voorgeschiedenis een specifieke inkleuring die niet altijd goed aansloot bij de eisen van de nieuwe tijd. We noemen er enkele:

- De *individualisering* had er onder meer toe geleid dat buurtbewoners minder dan in de jaren zeventig bereid waren om zich langdurig vast te leggen als actief lid van een bewonersorganisatie. De wijkraad moest concurreren met allerlei andere mogelijkheden tot vrijwilligerswerk. Er traden problemen op met kadervorming en dat maakte dat de bewoners als partij moeilijker aan te spreken waren. De bewoners die zich nog wel inzetten, waren niet altijd representatief voor 'de' bewoners.
- Door de nog steeds toenemende *mobilititeit* werd de buurt nog steeds minder belangrijk als referentiekader voor bepaalde groepen bewoners. Andere plekken (voor winkelen, uitgaan, werken en sociale relaties) kregen een zwaardere betekenis. Het zoeken was naar een nieuwe noemer, een gemeenschappelijk belang waarop allerlei verschillende groepen bewoners elkaar konden vinden.
- In een groot aantal wijken – en veelal niet de gemakkelijkste – veranderde de *demografische samenstelling* in de afgelopen decennia drastisch: vertrek van mensen met hogere inkomens en later de middeninkomens, groei van het aantal allochtonen. Dat maakte dat her en der wijken zonder meerderheden ontstonden. Soms leidde dat tot plezierige multiculturaliteit, soms tot anonimiteit en verlies aan identiteit. Het eerder genoemde probleem van de gebrekkige representativiteit van de bewonersorganisaties werd daardoor nog complexer.

Daar kwam nog bij dat er tussen de bij de wijkaanpak betrokken partijen een aanzienlijke verschuiving was opgetreden door de bezuinigingen, die vooral het welzijnswerk zwaar troffen. In reactie op die bezuinigingen raakte het welzijnswerk lange tijd in zichzelf gekeerd: het accent ging uit naar reorganisaties en schaalvergroting. De ontwikkeling van nieuwe aanpakken en andere innovaties leed daaronder, terwijl partijen als de corporaties, de gemeente en de politie niet bij machte waren de altijd optredende tendensen van bureaucratisering te keren. Tegelijkertijd gingen steeds meer partijen een beroep doen op de vermoede vermogens van 'de buurt' tot integratie van groepen mensen die enige zorg nodig hadden. Zo vermaatschappelijkten instel-

---

¹ Zie: Boer, N. de & Duyvendak, J.W. (1998). *Wijkaanpak een trend? Verslag van een quick scan*. Den Haag: BZK.

lingen voor geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg en ouderenzorg, deels omdat hun cliënten inderdaad de wens uitten in de maatschappij te blijven of terug te keren, deels ook vanwege capaciteitstekorten. Lang niet altijd waren de buurten in staat om tegemoet te komen aan dat appèl.

Er ontstond een discrepantie is tussen de modellen die ambtenaren, professionals en bewoners tijdens en in de nasleep van de stadsvernieuwing hadden ontwikkeld en de tegenstrijdige wensen die instituties, bestuurders en bewoners hadden. Dat maakte dat er aan het einde van de jaren negentig een duidelijke behoefte was aan nieuwe, doordachte methodieken en modellen. ABCD wordt beschouwd als één van die methodieken.

'De' wijkaanpak in Nederland bestaat niet. Er is een rijke traditie aan wijkgerichte benaderingen waarbij bewoners nauw betrokken zijn, of betrokken worden. Wat wel duidelijk is, is dat de wijk als eenheid om iets aan de leefbaarheid te doen, of om bepaalde problemen op te lossen, nog onverminderd populair is.

1.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte

Om te beginnen is het goed om aan te geven wat een 'wijk' nu eigenlijk is. Er zijn drie logica's te onderscheiden die verschillende visies op de betekenis van de wijk opleveren:

1. Apparaatlogica: hoe verdeel je de ambtelijke en professionele capaciteit?
2. Probleemlogica: waar isoleer je de problemen en pak je die aan (Hotspots)?
3. Bewonerslogica: waar voelen bewoners zich mee verbonden en manifesteren zij zich?

In de beweging van het ambtelijk apparaat en aanbieders naar de wijken resulteert dit in een steeds verdergaande en noodzakelijke betrokkenheid van bewoners: Professionals kiezen hun vertrekpunt bij een wijkindeling (a), komen collega's en bewoners tegen die problemen identificeren en isoleren (b) en moeten vervolgens met bewonersbelangen en –invalshoeken rekening gaan houden (c). Rayonerings van beleid ('wijkgericht werken') leidt daarmee vaak tot een buurtdemocratisering van het beleid en uitvoering. Daarmee ontstaan wringende schalen, omdat bewoners vaak op een veel lager schaalniveau (buurt, straat, galerij, portiek) of juist op een ander schaalniveau (stedelijk georganiseerde zelforganisaties etc.) oplossingen (willen) zoeken dan het organisatieniveau van aanbieders of de gemeente toelaat.

In de wijkaanpak is 'leefbaarheid' het centrale thema (SCP en Verwey-Jonker Instituut). Het begrip wordt veelal breed ingevuld. Bij leefbaarheid wordt gedacht aan alle aspecten van wonen, werken, beheer van groen en openbare ruimte, onderwijs, zorg, economie en veiligheid. Doelen van de wijkaanpak worden vaak sectoraal op deze afzonderlijke aspecten ingevuld. Van een echt integrale benadering is vaak geen sprake. In een recente studie (Duyvendak, Engbersen, Snel en Spierings 2001) naar de stand van zaken rond de Sociale Pijler merken de auteurs op, dat er binnen elk van de drie pijlers vaak sprake is van een veelheid aan afzonderlijke, sectorale initiatieven en projecten, maar dat 'het dak op de pijlers' feitelijk ontbreekt.

Reijndorp spreekt daarnaast van een horizontale en verticale benadering van de wijkaanpak: In de horizontale lijn gaat het om zaken die direct betrekking hebben om het onderling samenleven in de wijk: leefbaarheid, veiligheid, buurtbeheer, communicatie en conflicthantering. De verticale lijn behelst zaken als sociale achterstanden en gebrek aan maatschappelijk perspectief. In de wijkaanpak is over het algemeen weinig aandacht voor de verticale lijn.

Een kernbegrip in de wijkaanpak is de versterking van de 'sociale infrastructuur'. De RMO hanteert daarbij een definitie waarin de formele sociale infrastructuur (professionele aanbieders van diensten en voorzieningen) als de informele infrastructuur (georganiseerde en ongeorganiseerde verbanden van bewoners, ofwel 'bewonersonderlinge') in balans zijn en ondersteuning en versterking verdienen middels (overheids)beleid (Duyvendak en Van der Graaf 1999). Niet wijkgebonden of lokaal bepaalde doelen die direct aan de sociale infrastructuur zijn verbonden zijn op het niveau van de individuele bewoner zelfstandigheid, zelfredzaamheid en sociale en maat-

schappelijke participatie. Op het niveau van de wijk gaat het om stabiliteit, sociale samenhang en integratie. Op het niveau van wijken en buurten moeten deze begrippen per gemeente scherper afgebakend worden. In deze studie analyseren we of en hoe deze doelen nader worden gepreciseerd en welke bijdrage de (met name informele) sociale infrastructuur daaraan levert. Ook de ABCD-benadering, die op te vatten is als een speciale kijk op de bijdrage van de informele sociale infrastructuur aan bovengenoemde doelen zal bestudeerd worden op doel-formulering en doelgerichtheid.

1.2 Methode en instrumenten

Hierboven is één van de belangrijke instrumenten benoemd die in de wijkaanpak een rol spelen, namelijk het versterken van de sociale infrastructuur. Uitgangspunten die daarbij in de meeste gemeenten worden onderschreven zijn:

- De wijkaanpak is vraaggericht. Niet het aanbod van diensten staat centraal, of het beleid van de gemeente, maar de analyse van knelpunten, sterke kanten en oplossingsrichtingen zoals die door bewoners worden onderschreven en herkend. Uit dit uitgangspunt volgen daarna verschillende instrumenten om die blik door de ogen van de bewoners 'te pakken te krijgen', zoals wijkpanels, survey-methoden, het versterken van de signaleringsfunctie bij frontliniewerkers, het instellen van wijkbudgetten die door bewoners(organisaties) kunnen worden ingezet, etc. Het initiatief voor dit vraaggerichte werken ligt paradoxaal genoeg vaak bij de gemeente of aanbieders (Kalk 1998).
- De wijkaanpak is integraal. Werkvormen waarbij meerdere aanbieders, voorzieningen en de gemeente(lijke diensten) samenwerken komen in veel gemeenten terug. Dat kan zijn door het inzetten van wijkposten, waarin grijs en groen, de wijkagent, de corporatie, gezondheidsdiensten, bewonersondersteuning, ouderen- en jongerenwerk, bewonersorganisaties samenwerken. Dat kan ook zijn door meer eenheid in beleid en uitvoering te creëren bij samenhangende problematieken tussen verschillende organisaties of onderdelen daarvan, bijvoorbeeld bij veiligheidsvraagstukken, sociale activering of werkloosheidsbestrijding. Bij de laatste twee voorbeelden, gericht op individuen, krijgt de integratie vorm door middel van een keten- of trajectaanpak.
- De wijkaanpak is participatief. Dat wil zeggen dat er altijd wordt gestreefd naar enige vorm van actieve bewonersbetrokkenheid, zowel georganiseerd als ongeorganiseerd. Sleutel hierbij is het begrip 'wederkerigheid'; voor wat hoort wat.

1.3 Posities en rollen

Bij de wijkaanpak spelen verschillende actoren een rol, die hiervoor al de revue zijn gepasseerd: de bewoners, de gemeente en de aanbieders. Het is goed om te beseffen dat elk van deze actoren feitelijk een zeer pluriform gezelschap vormt. Er zijn bewoners met verschillende kenmerken en leefstijlen, individuele bewoners en bewoners die langs allerlei verschillende lijnen zijn georganiseerd in vaste of lossere verbanden. Binnen de gemeente kan niet alleen onderscheid worden gemaakt tussen het politiek-bestuur en het ambtelijk apparaat, maar bijvoorbeeld ook tussen de verschillende afdelingen of diensten, en tussen beleids- en uitvoerende afdelingen. De diversiteit tussen en binnen de verschillende aanbieders is zo mogelijk nog groter. Gegeven deze verscheidenheid kan een globale duiding worden gegeven van de rollen en posities die de verschillende actoren innemen.

BEWONERS

In de eerste plaats komen bewoners in beeld als afnemer van diensten, als klant. Het gaat dan met name over de relatie tussen de bewoner en gedecentraliseerde dienstverlening, waarbij het de opgave is voor de aanbieder om 'klantvriendelijk' te opereren.

Bewoners zijn echter meer dan klanten: zij vormen zelf actieve netwerken in wijken en bepalen voor een belangrijk deel hoe de wijk eruit ziet. Zij zijn de natuurlijke 'eigenaren' van de informele

sociale infrastructuur, en daarmee ook coproductent van een deel van de wijkaanpak. Dit besef leidt er ook toe, dat aanbieders en de gemeente burgers aanspreken in die hoedanigheid: van hen wordt gevraagd ook het beleid en de uitvoering rond de wijkaanpak mede te coproduceren. De belangrijke vraag bij de invulling van deze rol is vervolgens: Wat willen bewoners, wat kunnen bewoners en wat mogen bewoners?

OVERHEID

Binnen de gemeente zijn het voornamelijk de ambtenaren die zich in concreto bezighouden met de wijkaanpak. Het college van B & W speelt op de achtergrond een rol en speelt daarbij in meer of mindere mate een sturende rol. De gemeenteraad speelt over het algemeen geen rol van betekenis. In sommige steden zijn wijkwethouders aanwezig, maar dit is geen breed verspreid verschijnsel. De gemeente stelt zich over het algemeen op als 'regisseur': zij bepaalt op hoofdlijnen de regels van het spel en houdt vervolgens, afhankelijk van de cultuur binnen de gemeente, de touwtjes van het spel meer of minder strak in handen: soms bepaalt ze in meer detail wat er gebeurt en moet gebeuren, soms blijft zij op grote(re) afstand. Een complicerende factor bij de invulling van de regierol, is dat er veel en steeds meer partijen de wijk intrekken. Enerzijds is het ingewikkelder de regie te voeren over meer spelers. Anderzijds komen daarmee ook aanbieders in beeld die zich niet of moeilijk door de gemeente laat regisseren, omdat het de gemeente aan instrumenten (wet- en regelgeving, financiën) ontbreekt, zoals in het geval van het onderwijs, of omdat het om zeer grote organisaties gaat die op bovengemeentelijke niveaus opereren (corporaties, zorgaanbieders).

In relatie tot bewoners die betrokken zijn bij de wijkaanpak (dus in principe alle bewoners) speelt bij de rolinvulling nog het vraagstuk van de relatie tussen de vertegenwoordigende democratie en de vertegenwoordigende positie en 'macht' van een wijkraad of de representativiteit van bewoners die deelnemen aan overleg met aanbieders en gemeente bij de wijkaanpak.

AANBIEDERS

De meeste aanbieders lijken de wijkaanpak een warm hart toe te dragen. Het welzijnswerk, de politie, justitie en corporaties zijn vaak welwillend in het verplaatsen van hun diensten en beleid naar het niveau van de wijk en uitgangspunten die daarbij gelden (zie hiervoor) te onderschrijven. Bij sommige aanbieders en in enkele sectoren gaat dit moeizamer. Dit geldt bijvoorbeeld bij zorgaanbieders, maar ook bij het onderwijs. Hoewel de Brede School een belangrijke rol speelt (of kan spelen) in de wijkaanpak, verwijst het onderwijs daarbij nadrukkelijk naar haar eigen kerntaken.

In een aantal gevallen nemen aanbieders in de wijkaanpak ook delen van de regie over (van de gemeente) of hebben ze die in handen. Daar kan bijvoorbeeld sprake van zijn bij herstructureringsoperaties (corporaties) of bij integraal jeugdbeleid (waar het welzijnswerk soms regisseert).

1.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen

Voorlopig lijkt de wijkaanpak in Nederlandse gemeenten stevige grond onder de voeten te hebben, hoewel veel ambities gematigd zijn (Hortulanus en Duyvendak 1999) en het duidelijk is dat enkele problemen eerder om een zorgvuldig 'schakelen tussen schalen' vragen, dan om een exclusieve focus op de wijk. Veel vragen en antwoorden zijn nog niet uitgekristalliseerd en de zoektocht naar de meest efficiënte en effectieve vormen van 'de wijkaanpak' zal nog wel enige tijd in beslag nemen. Een centrale rol daarbij lijkt met name weggelegd voor vraagstukken over de rol en betrokkenheid van bewoners als coproductent van de wijkaanpak. De introductie van de ABCD-methodiek verwijst daar natuurlijk nadrukkelijk naar, evenals experimenten met zeggenschap over wijkbudgetten (zoals het project Lusten en Lasten in Breda) en de vooralsnog schuchtere pogingen om bewoners te betrekken bij de herstructurering van hun wijk. Daarbij lijkt zich een tendens te ontwikkelen om wat verder af te gaan staan van een scherpe inhoudelijke invulling van eigen beleidsprioriteiten (de hoofdoelen van de wijkaanpak) en dit in toenemende mate middels procesachtige methoden vorm te geven. Daarbij draagt elk van de betrok-

kenen (en dus ook de bewoners) verantwoordelijkheid voor het resultaat dat de wijkaanpak zal moeten opbrengen.

Het Grotestedenbeleid (GSB) is een in het oog springende beleidsimpuls waarin de wijk(aanpak) een prominente rol speelt. Grote problemen worden middels dit beleid aangevat: armoede, langdurige werkloosheid, onderwijsuitval, onderwijsachterstand van allochtone kinderen, criminaliteit, verslaving, dak- en thuisloosheid, een groot aantal kwetsbare groepen, een gebrekkige sociale samenhang, de onveiligheid, het gebrek aan participatie. Opvallend is, dat dit bijna voortdurend gebeurd op het niveau van de wijk. Grotestedenbeleid is dan ook regelmatig getypeerd als 'achterstandswijkenbeleid' (Zie b.v. Tonkens en Gabriëls 2000). Een cruciale factor in het beleid en de uitvoering dat in de G-21, de G-4 en de partiële GSB-steden wordt ontplooid, is de betrokkenheid en participatie van bewoners. Of misschien is het beter te spreken van 'burgers', omdat in toenemende mate een beroep wordt gedaan op de burgerzin van de ingezetenen: zij dienen zich weer verantwoordelijk te gaan voelen voor hetgeen zich in hun dagelijkse leefomgeving afspeelt. Dat geldt dan zowel de rafelranden van en problemen in de wijk, als de kansen die voor het grijpen zouden liggen. De GSB-gemeenten lijken landelijk in ieder geval een voortrekkersrol te vervullen bij innovaties op het terrein van bewonersbetrokkenheid en de queeste naar een nieuwe balans tussen politiek-bestuur, aanbieders van diensten (waaronder het bedrijfsleven) en bewoners. De inzet van de betrokken gemeenten om langs allerlei wegen bewoners actief verantwoordelijkheid te laten dragen is opmerkelijk te noemen. Het instrumentarium reikt van monitors tot wijkschouwen, van wijkontbijten tot kwaliteitspanels, van duimdrop tot haagsche hopjes. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in een aantal GSB-gemeenten het ABCD-gedachtengoed in vruchtbare aarde lijkt te zijn gevallen. Omgeven met de nodige twijfels. Dat wel. Over deze queeste handelt de rest van deze rapportage.

ABCD

2 ABCD in vogelvlucht

Inleiding

De Asset-Based Community Development (ABCD)-benadering geeft een weg aan om via het *in kaart brengen* en *mobiliseren* van de *talenten* en *vaardigheden* die in elke lokale gemeenschap, hoe gedepriveerd ook, aanwezig zijn, van *binnenuit* te werken aan in economisch, cultureel en sociaal opzicht *vitale* buurten². De aanpak bouwt voort op inzichten van (Amerikaanse) buurtgerichte tradities op de terreinen van samenlevingsopbouw, wijkplanning en versterking van buurt-economieën.

In de benadering staat het aanboren van de capaciteiten, vaardigheden en hulpbronnen ('assets') die in een lokale gemeenschap aanwezig zijn, centraal. Deze worden gezocht bij (1) individuen, (2) (informele) lokale groepen en organisaties (waaronder culturele groepen, kerken, comités van kleine zelfstandigen, politieke verenigingen) en associaties daarvan, (3) lokale private, gemeentelijke en non-profit instituties (scholen, bibliotheken, ziekenhuizen, politie), waarbij deze laatste categorie pas wezenlijk kan bijdragen als zij zich committeert aan het proces van 'community building' (gemeenschapsopbouw) van 'onder op'.

ABCD-grondlegger John McKnight wil principieel naar de volle helft van het glas (capaciteiten van mensen, kansen die in het verschiets liggen) kijken in plaats van naar de lege helft (individuele problemen, repeterende armoede). Revitalisering van wijken moet beginnen met een gedreven en nauwgezette zoektocht naar de al bestaande maar nog onvoldoende aangeboorde krachtbronnen in en rond een gemeenschap, in plaats van met het benoemen van behoeften, deficiënties en problemen, zoals dat in de gangbare benadering van achtergestelde wijken het geval is. Die traditionele wijkaanpak, maakt dat wijken een negatief stempel opgeplakt krijgen. Dat slechte imago ontwikkelt zich al gauw tot de enige waarheid over een buurt. De buurtbewoners worden gereduceerd (en reduceren vervolgens zichzelf) tot cliënten van allerlei dienstverlening door instituties en (non-profit) organisaties, tot mensen die weten dat ze zich als cliënt moeten opstellen om op de been te blijven of wier hele opstelling erop gericht is dat cliënt-zijn te omzeilen en het 'systeem' te slim af te zijn.

2.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte

De benadering grijpt steeds weer terug op een drietal centrale uitgangspunten:

1. De ABCD-werkwijze is 'asset-based', ze start met de potenties die in een wijk aanwezig zijn of blootgelegd kunnen worden, niet met wat ontbreekt, of wat problematisch is. In 'zwakke wijken' zijn veel meer kwaliteiten en capaciteiten aanwezig dan vaak wordt aangenomen en deze zijn bovendien veel belangrijker voor gemeenschapsvorming en revitalisering dan doorgaans wordt aangenomen. Beleid van overheden of externe organisaties dat niet bouwt op de capaciteiten, vaardigheden en bronnen van de buurtbewoners en hun verbanden en organisaties, is tot mislukken gedoemd. Buurten worden nooit top-down of van buiten af gebouwd. Succesvolle wijkontwikkeling vindt alleen plaats als buurtbewoners zelf in beweging komen en hun eigen capaciteiten willen inzetten.

---

² De ABCD-benadering is ontwikkeld door John Kretzmann en John McKnight van het Asset-Based Community Development Institute van Northwestern University, Illinois, Verenigde Staten.

2. De ABCD-methode is *'internally focused'*, de blik is naar binnen gericht. De eigen bronnen staan centraal, maar dat betekent niet dat er geen externe bronnen nodig zijn. De eigen capaciteiten zijn *noodzakelijk* maar meestal niet *voldoende* voor de grote uitdagingen waar de wijken voor staan. De *externe impulsen* kunnen echter alleen effectief worden ingezet als ze aansluiten op de ontwikkeling van de *'eigen'* rijkdom van personen en verbanden. Met de focus op de interne ontwikkelingen wil de methode ook aangeven dat eigen definities, investeringen, creativiteit en zeggenschap van bewoners aan elk revitaliseringsproces ten grondslag moeten liggen.
3. Het ontwikkelingsproces dat de ABCD-methode wil losmaken is *'relationship driven'*: het permanent bouwen aan relaties tussen mensen, groepen en instituties is de kern van de methode. Het alleen in kaart brengen van kwaliteiten en capaciteiten ten behoeve van onderzoek of beleid is uit den boze: personen en groepen moeten op een creatieve wijze met elkaar verbonden worden.

De ABCD-benadering is gericht op het versterken van wijken, zowel in de gedaante van gemeenschappen als territoriale eenheden, op een aantal punten:

- Het helpen van lokale gemeenschappen bij het herkennen en in kaart brengen van hun kwaliteiten en capaciteiten.
- Het helpen van gemeenschappen om deze hulpbronnen te mobiliseren ten dienste van de ontwikkeling van de eigen gemeenschap/wijken.
- Bijdragen aan het bereiken van meer *integraliteit*. De uitdaging die de ABCD-methode aangaat is te komen tot een meer integrale strategie die de hele gemeenschap betreft in het complexe proces van revitalisering, in plaats van slechts enkele vaardigheden aan te spreken, slechts de potenties van enkele verbanden of organisaties aan te spreken, of slechts nieuwe relaties rond alleen deelterreinen als woningverbetering, uitbreiding van bedrijvigheid of ontspanningsmogelijkheden tot stand te brengen.
- Via de voorgaande doelen bijdragen aan het vergroten van de economische, politieke, culturele en sociale macht van bewoners/lokale gemeenschappen en via deze weg uiteindelijk vitalere, leefbare wijken.

De ABCD-benadering kan zowel bij de verbetering van de fysieke, economische als sociale kwaliteit van wijken worden ingezet. De wijze waarop de (Amerikaanse) buurtbewoners in eerste instantie worden aangesproken is sterk gericht op economische potenties (ondernemerszin en andere individuele vaardigheden die te gelde te maken zijn) en in mindere mate op sociale vaardigheden of op de noodzaak actief te zijn in sociale verbanden. Deze focus op economische potenties lijkt te maken te hebben met het zware stempel dat de werkloosheid- en armoedeproblematiek drukt op de Amerikaanse binnensteden. De beste manier om 'binnen te komen' bij mensen kan het aanspreken op mogelijkheden hun slechte economische situatie te verbeteren zijn.

Het brengen van meer economische veerkracht en het verbeteren van scholingsmogelijkheden (kennis) is in de ogen van de ABCD-auteurs in ieder geval een essentiële voorwaarde voor duurzame verbetering van een wijk. Het 'economische' hoeft evenwel niet het startpunt te zijn: de ABCD-literatuur bevat tal van voorbeelden waarin bewoners starten met het verbeteren van hun huizen, portieken, en plantsoenen. Of waarin de veiligheidssituatie of de zorg om de jongeren uit de gemeenschap, de aanleiding vormt om aan de slag te gaan. Vanuit deze basale inzet ontstaat meer betrokkenheid op elkaar, nieuw cultureel elan en 'neighbor pride'.

2.2 Methode en instrumenten

De ABCD-aanpak kent een vaste opbouw in vijf stappen:

Stap 1 Maken van een nieuwe wijkkaart

Deze nieuwe wijkkaart moet de (denkbeeldige) oude vervangen die slechts behoeften, tekorten en problemen toont. Dit proces wordt *'mapping assets'* genoemd: het door bewoners zelf of hun ondersteuners in beeld laten brengen van capaciteiten en vaardigheden aan de hand van de vraag: 'Over welke bronnen beschikken we om deze problemen zelf op te lossen.' Bewoners worden ermee gestimuleerd zelf te bedenken wat hun vaardigheden en talenten zijn en op zoek te gaan naar welke aanknopingspunten er al in een wijk zijn. Door gebruik te maken van de *'Community Asset Check List'* wordt voorkomen dat bepaalde 'basiscategorieën' van kwaliteiten en capaciteiten van een lokale gemeenschap vergeten worden:

- de capaciteiten van individuen;
- de vaardigheden van 'buitenstaanders': jongeren, ouderen, bepaalde groepen migranten, mensen in de marge van de samenleving;
- de potenties van (informele) groepen en verbanden van burgers;
- de lokale private, gemeentelijke en non-profit instituties;
- de fysieke kwaliteiten van de buurt of wijk;
- de ontdekkers en ontwikkelaars van capaciteiten en kwaliteiten van mensen (informele leiders).

Bij het maken van die nieuwe wijkkaart wordt gebruik gemaakt van vragenlijsten die breed worden verspreid (of telefonisch afgenomen), ook onder personen en groepen die niet actief zijn, of waarvan niet bekend is op welke wijze ze actief zijn. Hulpmiddelen daarbij zijn: telefoonboeken, bibliotheken, verenigingen, kerken en het via mond op mond 'reclame' achter organisaties komen. Zowel bij het op het spoor komen van individuele capaciteiten als bij de inventarisatie van organisaties en verbanden werkt men rijkelijk met voorbeelden (zie de voorbeeldlijsten in de bijlage).

Leiderschap

McKnight c.s. omschrijven het vinden van de informele leiders, degenen die de voorlopers willen zijn in hun wijk als 'misschien wel de belangrijkste uitdaging waarvoor mensen die aan gemeenschapsopbouw willen doen zich geplaatst zien.' Veel huidige leiders zijn in hun ogen te veel georiënteerd op de tekorten en gebreken en op het van elders middelen bijeenprokkelen voor het leningen van de nood. Maar elke wijk kent tevens bewoners die scherp oog hebben voor het reeds aanwezige 'goud in de buurt' en zich richten op de capaciteiten van de mensen om hun heen. Het vinden van hen is 'de cruciale stap in de herbouw van de samenleving.'

Stap 2 Bouwen aan relaties tussen de bronnen in een buurt.

Voordat mensen opgebeld of aangesproken worden moet er een plan zijn opgesteld waarin is opgenomen hoe individuen in contact kunnen worden gebracht met andere individuen, groepen en organisaties. Zodat het proces niet in de papierenfase blijft steken. Buurten worden sterker elke keer als buurtbewoners – vooral ook de relatieve buitenstaanders daarbinnen- in verbinding worden gebracht met anderen met het doel een probleem uit de wereld te helpen. Vervolgens groeien nieuwe verwachtingen: mensen gaan geloven dat ze zelf in staat zijn aan de oplossing van problemen te werken en dat er veel meer mogelijkheden zijn om een buurt bij te sturen dan ze altijd hadden gedacht. Als het veel van relaties dichterbij wordt kijken bewoners ook minder automatisch meteen naar buiten voor hulp.

Allereerst zullen vooral groepen met een duidelijk maatschappelijk doel (bewonersgroepen, zelfhulpgroepen, vrouwengroepen, milieugroepen) iets doen voor de buurt. Maar ook organisa-

ties (winkeliersvereniging, sportverenigingen, verzamelaars, kaartclubs, hondenliefhebbers, een motorclub) die daar niet primair op gericht zijn, zullen uiteindelijk willen bijdragen. Ook zij hebben economische macht, creativiteit en collectiviteit in de aanbieding.

De bewoners staan centraal maar samenwerking is onontbeerlijk: het buurtkader moet op de groepen en instituties af stappen en deze zien in te zetten als waardevolle kwaliteit in de samenlevingsopbouw. Gaandeweg zal het zicht op kansen voor samenwerking tussen groepen, of tussen groepen en instituties in de wijk (scholen, kerken, moskeeën, bibliotheken, buurtcentra) groeien en ontstaan productieve samenwerkingsverbanden die in eerste instantie het karakter van een op een relaties hebben (zie bijlage). Met behulp van de informatie uit de nieuwe wijkkaart kan zo aan concrete partnerships gewerkt worden tussen bijvoorbeeld kerken en individuen, groepen en associaties, scholen en individuen, groepen en associaties en evenzo tussen bibliotheken, politie, gezondheidszorginstellingen, culturele instellingen en de buurt. Als de relaties eenmaal gelegd zijn kan het langdurige proces van het bouwen aan een sterkere en meer geïntegreerde buurt beginnen, in de vorm van 'process in action'.

Stap 3 Mobiliseren van een gemeenschap rond economische ontwikkeling en uitwisseling informatie in van en over de buurt.

Mobiliseren van de lokale gemeenschap rond het belang van *economische ontwikkeling* en het breed beschikbaar stellen en vrij rondgaan en delen van *informatie* over en voor de wijkgemeenschap ('information sharing').

De ABCD-handboeken beschrijven een drietal paden waarlangs lokale leiders kunnen werken aan de wederopbouw van de buurteconomie.

1. Aanwenden van de vaak onbenutte economische kracht van lokale publieke en non-profit organisaties (door het aannemen van personeel uit de wijk zelf, in het verstrekken van onderhoudsopdrachten, scholen die samen met bewoners een economisch ontwikkelingsplan opzetten).
2. Lokaal gecontroleerde laagdrempelige financiële instellingen: 'community development credit unions' en 'community development loan funds'.
3. Meer aandacht voor hoe fysieke kwaliteiten als grond, gebouwen, infrastructuur, kunnen worden inzet voor buurt ontwikkeling: beschikbaar stellen van braakliggende grond voor groenvoorzieningen in eigen beheer, sportgelegenheden, in gebruik nemen van verlaten gebouwen, recyclingprojecten.

Stap 4 De wijk samenbrengen rond een visie en een plan

Een zo *representatief* mogelijke groep bewoners moet werken aan een *visie* en een *plan* voor de buurt/gemeenschap op basis van een aantal vragen: wie zijn we? Wat vinden we het belangrijkste? Waar zou onze buurt de komende vijf, tien, twintig jaar naar toe moeten groeien?

Het plan moet gericht zijn op de oplossing van concrete problemen. Basis voor visie en plan vormen uiteraard de eerder in kaart gebrachte capaciteiten en kwaliteiten uit de wijk. Belangrijk is een brede samenstelling van de meedenkende bewonersgroep. Een goede combinatie van een lange termijn plan en binnen afzienbare termijn te behalen successen moet de spirit erin houden.

Stap 5 Op zoek naar steun van buiten

Het vrijmaken van *externe bronnen* (fondsen, overheidsgelden, wijkoverstijgende samenwerkingsrelaties) ter ondersteuning van de lokaal aangestuurde ontwikkeling vormt niet voor niets de laatste in het ABCD-proces: eerst moet er een stevige basis aan eigen bronnen zijn gelegd en een begin van een eigen strategie voor de wijk liggen. Pas dan zou de wijk naar mogelijke ondersteuning van buiten moeten zoeken. In financieel opzicht moet die in de Amerikaanse

situatie vaak van non-gouvernementele fondsen komen. Allerlei nationale en lokale fondsen krijgen dan ook veel aandacht. Ook wordt ingegaan op de wijze waarop lokale instituties (bibliotheken, brandweer en politiekorpsen, artiesten en theaters enz.) hun partners elders bij een wijk kunnen betrekken en zodoende de kloof tussen binnensteden en buitenwijken, steden en platteland kunnen helpen overbruggen.

2.3 Posities en rollen

De rol van de wijkbewoners, individueel of in groepsverband, staat centraal in de benadering. Over de rol die de verbanden van bewoners zouden moeten spelen laat ABCD geen twijfel bestaan: zij moeten als producent of eventueel gelijkwaardig partner van (overheids)instituties kunnen werken aan de versterking van hun wijk.

McKnight (2001) constateert dat ondanks alle goede intenties non-profit en gemeentelijke organisaties de neiging vertonen om zich in de eerste plaats te bekommeren om het vergroten van de organisatorische kracht van de organisatie en een grotere effectiviteit van hun interventies en pas in de tweede plaats om de mensen waarop ze zich zouden moeten richten zelf.

Ook zet hij vraagtekens bij de 'gelijkwaardigheid' die vaak aan samenwerkingsrelaties tussen overheden en burgers of instellingen en burgers wordt toegekend. Volgens zijn observaties bestaan in macht gelijkwaardige partnerships (samenwerkingsverbanden) tussen groepen individuen en instituties nauwelijks. Samenwerkingsverbanden zijn bijna altijd vooral instrumenteel voor de eigen doelen van instituties. Bewoners en hun verbanden zouden idealiter langzaam maar zeker een denkbeeldige machts- of participatieladder op moeten kunnen klimmen, maar in de praktijk worden de twee bovenste treden nauwelijks bereikt, stelt McKnight.

Participatieladder:

Producent (van visies, projecten): regie bij bewoners
Partner: gelijkwaardige positie bewoners, overheden, instanties
Advocaat
Adviseur
Cliënt/consument

Niettemin behoort samenwerking *in* de wijk tot de essenties van de ABCD-methodiek (zie stap 2). Ook erkent men dat *externe* ondersteuning –door de gemeentelijke overheid of in wijkopbouw gespecialiseerde professionals- bij de start van het proces, of bij het zetten van een nieuwe stap nodig kan zijn.

Aan het optreden van de overheid moeten strikte eisen gesteld worden, vindt ABCD. Voor overheden, stedelijke diensten en aan de overheid gelieerde instituties in wijken als scholen, politie, etc. ziet de methode een aantal mogelijkheden:

1. De overheid en instituties moeten op zoek gaan naar coalities en verbanden –zowel bewoners belangenvereniging als one-issue groepen die op het gebied van wonen, onderwijs, jongeren, milieu en gezondheid of economisch ontwikkeling actief zijn.
2. Vervolgens zou bij deze groepen en verbanden aangeschoven kunnen worden als er behoefte is aan ondersteuning: van *bewonersparticipatie* in *overheidsbeleid*, naar *overheidsparticipatie* in *burgerinitiatieven*.
3. Die ondersteuning zou kunnen bestaan uit:
  - financiële en technische assistentie;
  - het overdragen van verantwoordelijkheden: bijvoorbeeld in de vorm van een onderwijsdienst die verantwoordelijkheid aan een lokale school overdraagt, of de beschikbaarstelling door de overheid van braakliggende grond aan een buurt;

- ook zou de overheid kunnen investeren in de wijkeconomie. De overheid investeert wel in diensten voor de buurt, maar nauwelijks in de buurteconomie. De overheid moet meer opdrachten verlenen aan bedrijfjes in de economisch zwakke wijken en er personeel betrekken.

Voor het omgaan met kleine informele groepen doet ABCD de volgende aanbevelingen aan overheden:

- Een 'civil servant' ('dienaar van de burger, van het publieke') moet ten dienste staan van burgers en hen ondersteunen, niet controleren of sturen.
- Hou de grenzen van overheidsbemoeienis in de gaten: als de overheid het werk van burgers en hun organisaties tracht te vervangen ontstaat een afhankelijke samenleving.
- Geef de burgers en hun organisaties de credits: vaak wordt de inzet van bewoners overschaduwed door lintjes knippende burgermeesters of overheidsvertegenwoordigers die zelf het binnenhalen van geld voor een wijk willen bekendmaken.
- Vervang de lokale associaties en instituties niet door nieuwe systemen, instituties, centra of vertegenwoordigingen. Een van de belangrijkste oorzaken van verzwakte lokale burgerinitiatieven en lokale instituties is gelegen in de introductie van nieuwe door de overheid gesponsorde structuren en organisaties. Met de goede bedoeling de gemeenschap te versterken vervangen ze de initiatieven vanuit die gemeenschap juist. Overheden moeten vragen: "Wat vinden jullie burgers dat wij zouden moeten doen om jullie te ondersteunen?", in plaats van: "Wij hebben een mooi nieuw programma dat we in jullie buurt willen toepassen".
- 'One size doesn't fit all' op lokaal niveau en dat botst nogal eens met de drang tot uniformiteit en standaardisering bij de overheid. Grote omvangrijke overheden moeten een grote mate van flexibiliteit aan de dag leggen als zij de samenlevingsopbouw van onderop willen ondersteunen. Als die flexibiliteit niet mogelijk is kunnen deze overheden beter leren hoe ze plaats kunnen maken voor lokale inspanningen.

Savannah: overheid doet een stap terug

In 'Leading by stepping back' (Kretzmann en McKnight 1999) wordt het beleid van de Amerikaanse stad Savannah andere steden ten voorbeeld gesteld. Het boek bevat handreikingen voor ambtenaren en professionals om bewoners te ondersteunen. Beschreven wordt hoe de stad gedurende de jaren tachtig haar middelen concentreerde op de probleemwijken en de bewoners aldaar als *consumenten van beleid* serieus begon te nemen. Vanuit het beschikbaar stellen van geld voor kleine verbeteringen aan de woonomgeving, huizenblokken en onderling contact werd het beleid 'echt innovatief'. Dit programma 'liet de stad zien dat het *ondersteunen en creëren van bewoners als designers* van passende buurtverbeteringen een betere methode was om hen te betrekken bij het maatschappelijk proces. Dit tekenende het begin van een periode van een meer procesgerichte wijze van gemeenschapsopbouw, waarin de nadruk lag op het veranderen van de rol van de burgers van passieve consumenten van overheidsdiensten in actieve participanten in het beleidsproces. Toen de bewoners eenmaal actief betrokken waren, ontdekte Savannah dat door 'leading by stepping back' – oftewel het vrijmaken van de weg voor getalenteerde burgers, deze burgers *producenten* van 'buurt welzijn' werden.'

De handleiding bevat naast een schets van de ontwikkelingen veel praktische adviezen aan lokale overheden voor het vinden van fondsen voor wijken en mogelijkheden voor hybride-financiering van programma's, over de kwaliteiten waaraan het overheidspersoneel met het oog op het buurtgerichte werk zou moeten voldoen (zoals gewenste managementstijlen, adviezen voor teambuilding en sollicitatieprocedures waarin kennismaking met de wijken een prominente plaats inneemt).

In het voorbeeld van Savannah startten bewoners overigens zelf, met steun vanuit het gemeentelijke apparaat. Als men al jaren in de geest van de ABCD benadering heeft gewerkt, wordt op het moment dat men zich expliciet wil gaan richten op economische revitalisering, het ABCD-instituut om advies gevraagd en haar vragenlijsten ingezet. Er was toen al veel in gang gezet. Om enkele voorbeelden te noemen:

- Een programma van kleine bewonersbudgetten (maximaal \$500) die door bewonerscommissies aan goede plannen worden toegekend (in vijf jaar 700 kleine projecten gericht op fysieke verbeteringen in buurten).
- Het programma leidde tot het vinden van veel nieuwe bewoners die aan hun buurt wilden werken (van 67 naar 770 actieve bewoners in vijf jaar).
- Bewoners gingen over tot het zelf opstarten van meer symbolische samenlevingsopbouwprojecten: de buurtidentiteit wordt met kleine tentoonstellingen, muziek, verhalenfestivals versterkt.
- Bewoners ontwikkelen relaties met ambtenaren en kregen vertrouwen in hun overheid.
- De overheid begon meer geld beschikbaar te stellen, breidde stedelijke diensten en investeringen op sociaal en fysiek gebied uit.
- Bewoners ontwikkelden vaardigheden in projectleiding, organiseren, enz. en vroegen om specifieke training, de gemeente financierde een trainingscentrum speciaal voor bewoners.
- Overheidspersoneel leerde om op alle niveaus een stapje terug te doen en verantwoordelijkheden op bewoners over te dragen. De overheid ontwikkelde een grotere bereidheid om met kleine non-profit initiatieven samen te werken.
- Overheidspersoneel is present om ondersteuning te bieden als daarom gevraagd wordt, maar weet dat ze niet verantwoordelijk is voor activiteiten in de buurt.
- Via buurtconferenties wordt het enthousiasme op peil gehouden en verspreidt het proces zich: project en buurtleiders van het jaar worden er geëerd, 'spirit-awards' uitgereikt.
- Jongeren -World Changers genaamd- repareren in vakanties huizen.
- Buurtoverkoepelende raden oefenen politieke druk uit om bibliotheken open te houden, trucks uit woonbuurten te bannen, enz.

2.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen

McKnight c.s. zien de ideale gemeentelijke overheid 'de controle overdragen aan haar bewoners'. De redenering is dat als burgers meer verantwoordelijkheden krijgen, ze die verantwoordelijkheden ook vanzelf meer nemen. Uiteindelijk moet een toestand bereikt worden waarin de bewoners het echt voor het zeggen hebben en de instituties zich als echte *civil servants* (dienaren) van de burgers opstellen. Zo'n situatie valt in zijn ogen te realiseren door de verbanden van bewoners (associaties van uiteenlopende groepen en verbanden van burgers idealiter de buurt) in overleggen over hun wijk minstens 51 procent van de stemmen te geven, of ze op een andere wijze de finale stem te laten hebben.

McKnight stelt dat de groei en dynamiek in en tussen deze verbanden tot zelfregulering leidt en langs natuurlijke weg de representativiteit bevordert. Het ontstaan van buurtoligarchieën wordt zo voorkomen. Anderzijds vertrouwt hij toch niet helemaal op deze zelfregulering en laat hij de mogelijkheid open dat fondsen eisen stellen aan de representativiteit van de (associaties van) bewonersgroepen die ze ondersteunen.

Afzondering en discriminatie zijn hardnekkige problemen: een gemeenschap kent per definitie *ingesloten* en *uitgesloten*. Muren zullen blijven bestaan, de kernvraag is of de muur een opening heeft. Is er sprake van een ondoordringbaar fort of valt er een poort te ontwaren? Zowel druk van buiten (door overheden, financiers) als het stimuleren van aandacht voor openheid en gastvrijheid in de eigen tradities (via onderwijs en aandacht voor cultuur) kunnen muren helpen slechten.

3 Contextuele verschillen tussen de Amerikaanse en Nederlandse situatie

Inleiding

We vergelijken de context van de ABCD-methode en wijkgericht werken in Nederland met die in de V.S., aan de hand van de onderwerpen die we ook bij de beschrijving van de ABCD-methode gehanteerd hebben. Eerst de uitgangspunten, doelen en reikwijdte, dan de methoden en instrumenten en ten slotte de posities, rollen en regie. Deze corresponderen in dit hoofdstuk met respectievelijk de probleemcontext, de culturele context en de institutionele context.

3.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte

Is er iets typisch Amerikaans aan de uitgangspunten, doelen en reikwijdte van het ABCD-programma? In hoeverre hebben dergelijke programma's in de V.S. ook met heel andere maatschappelijk problemen te kampen, die andere doelen nastrevenswaard maken? Inderdaad zijn er grote verschillen tussen hun achterstandswijken en die van ons. De problemen zijn niet zozeer anders, maar ze wel aanzienlijk groter, en wel in vier opzichten: er is sprake van ernstiger armoede, werkloosheid, huisvestingsproblemen en raciale segregatie.

Zoals bekend zijn de verschillen tussen arm en rijk in de V.S. vele malen groter zijn dan bij ons. De Amerikaanse achterstandswijken zijn qua armoede beter te vergelijken met grote steden in de Derde Wereld dan met onze achterstandswijken. Armoede is er het grote probleem. Zo was in 1990 43% van de mannen en 56% van de vrouwen in achterstandswijken werkloos. Zwarte en migrantenjongeren hebben in die wijken vijf maal zoveel kans op werkloosheid als blanke jongeren in het algemeen. Bijna 80 % van de kinderen in deze wijken leeft onder de armoedegrens. In diverse Amerikaanse steden is de kindersterfte hoger dan in sommige Derde wereld landen. Zwarte mannen in Harlem hebben minder kans om de 65 te halen dan zwarte mannen in Bangladesh. In die armste wijken leeft 79 % van de kinderen onder de armoedegrens (Katz 2001).

Waardoor is de armoede in deze wijken zoveel groter dan bij ons? Niet doordat de sociaal economische situatie van de bewoners op zichzelf slechter is, maar doordat de overheid deze situatie veel minder sterk compenseert dan bij ons. Gemeten naar het inkomen dat mensen in de markt verdienen, is er namelijk geen groot verschil tussen Nederland en de V.S.: in beide landen is dan ongeveer 20% van de mensen arm. Echter, in Nederland bestaat veel meer overheidsbeleid dat de feitelijke situatie van de armen verbetert, waardoor in Nederland maar 4,5 % van de mensen in feitelijke armoede verkeert, terwijl dat in de V.S. 18% is. Daarnaast is armoede in de V.S. voor een veel grotere groep mensen een voortdurend dreigend en regelmatig terugkerend verschijnsel (Evers 2001, 552). Ook ziektekosten zijn een bron van armoede. Ziektekostenverzekeringen zijn gekoppeld aan het hebben van betaald werk en stoppen dus als je je baan verliest. 12,5 % van de burgers is in het geheel niet verzekerd tegen ziektekosten (Van Riet en van Schaik, 1996). Voor die mensen is er een zeer minimale medische zorg (medicaid), die per staat verschilt maar over het algemeen onvoldoende is. De ABCD-methode is gericht op empowerment van de burgers in achterstandswijken, met nadruk op armoedebestrijding en economische participatie. Die nadruk is groter dan bij ons gebruikelijk en nodig is, omdat armoede en werkloosheid in de V.S. in de betreffende wijken dus veel ernstiger vormen aannemen.

Ook huisvesting is in de V.S. een groter probleem. Sociale woningbouw is beperkt tot de allerarmsten. Slechts 1 op de 33 Amerikanen leeft in sociale woningbouw, tegen 1 op de 5 in de meeste Europese landen. Een zesde van alle huurders betaalt meer dan de helft van hun inkomen aan huisvesting, of leeft in totaal inadequate huisvesting. Ten slotte is raciale segregatie in de V.S. groter dan bij ons. In alle inkomensgroepen, maar het sterkst onder de allerarmsten. Een op de drie zwarten in stedelijke gebieden leeft in zogenaamde hypersegregatie (Katz 2001). Zij komen zelden buiten hun eigen wijk en komen noch via hun werk, noch via vrijetijdsbesteding, winkels of vrijwilligerswerk in contact met andere bevolkingsgroepen. Hele wijken in de V.S. bestaan bijvoorbeeld uit Spaanstaligen, die alleen vrijwel alleen contact hebben met andere Spaanstaligen.

3.2 Methode en instrumenten

Hoe gaat men in de ABCD-methode te werk, en wat is daar al dan niet typisch Amerikaans aan? Wat vooral opvalt, is de bijna religieus-begeesterde aanpak, die een groot appèl doet op de gemeenschapszin van de burgers. Hoe valt deze in de Amerikaanse cultuur te plaatsen, en wat betekent dat voor eventuele aanpassingen van de ABCD-methode voor de Nederlandse situatie?

De Amerikaanse cultuur is veel individualistischer dan de onze. Dat is een open deur waarover ook alle auteurs het eens zijn. Maar het is ook te algemeen gesteld. Om het ABCD-programma op zijn transporteerbaarheid te beoordelen, moeten we dat Amerikaanse individualisme nuanceren. Ten eerste is Amerikaanse cultuur in *sommige* opzichten individualistischer, maar niet in alle. En ten tweede hangt het Amerikaanse individualisme direct samen met een minstens zo sterk *anti*-individualisme. Beide punten zal ik hieronder toelichten.

De Amerikaanse cultuur is ten eerste niet zo in alle opzichten individualistischer: we kunnen een onderscheid maken tussen *utilitaristisch* en *expressief* individualisme (van Melteren 1996).

- *Utilitaristisch* individualisme benadrukt persoonlijke belangen, persoonlijke verantwoordelijkheid, en materieel succes. In zijn meest extreme ondersteunt het utilitaristisch individualisme de 'survival of the fittest'.
- *Expressief* individualisme daarentegen draait om waarden als zelfontplooiing, creativiteit, autonomie en uniciteit.

Utilitaristisch individualisme staat haaks op sociale programma's en doelen, maar expressief individualisme niet. Vanuit utilitaristisch individualisme gedacht is armoede een individueel probleem, en ook een gevolg van individueel falen. Amerikanen zijn, vergeleken met Europeanen en Canadezen wel meer individualistisch in utilitaristische zin, maar niet in expressieve zin.

Onderdeel van het utilitaristisch individualisme is de bekende Amerikaanse Droom: de droom dat iedere krantenjongen miljonair kan worden, als hij maar zijn best doet. Armoede is in die droom een gevolg van een individueel gebrek. Terwijl in ons land een achterstandssituatie vooral uit sociaal economische ongelijkheid worden verklaard, is in de V.S. het utilitaristisch-individualistische, meritocratische verhaal over winnen en verliezen dominant. Mensen in achterstandswijken hebben een individueel gebrek, daarover zijn links en rechts het in de V.S. eens. Ze zijn het alleen niet eens over de *aard van dat gebrek*. Democraten wijzen op een *psychologisch, cultureel of cognitief* gebrek, terwijl conservatieven op een *moreel* gebrek wijzen (De Vries 2001). Dat armen dus linksom of rechtsom een negatief zelfbeeld ontwikkelen, is inherent aan het individualistische meritocratische systeem. Centraal daarin staat namelijk het idee dat het leven een individuele wedstrijd is en ieder zijn best moet doen om te winnen. Echter, bij een wedstrijd is gegeven dat slechts enkelen kunnen winnen en velen verliezen. Sterker nog: winnaars bestaan alleen bij gratie van het bestaan van verliezers. De verliezers hebben daarmee niet alleen een laag inkomen, zijn werkloos, wonen slecht etc. maar kampen bijna noodzakelijk ook met een gebrek aan zelfvertrouwen, omdat de cultuur nauwelijks voorziet in een ander verhaal over hun situatie.

Het ABCD-programma sluit aan bij de democratische variant van dit individualistische verhaal over armoede. Het zoekt de problemen van mensen in achterstandswijken primair in een psychologisch en cognitief gebrek: zij hebben een te negatieve kijk op zichzelf, die hen apathisch maakt. Het programma grijpt daarom primair in op dit negatieve zelfbeeld, door te vragen naar en zo de nadruk te leggen op wat mensen wel kunnen. De overtuiging is dat wanneer mensen een positievere kijk op zichzelf hebben, zij uit hun apathie kunnen komen en hun leven weer ter hand kunnen nemen. Het ABCD programma bestrijdt dus dit negatieve zelfbeeld, maar doet dit wel binnen de logica van de individualistische meritocratie. Armoede en achterstand blijven een individuele zaak, en geen zaak van sociaal-economische arrangementen. Het meest gekwetste deel van het individu wordt als het ware via de omkering van het zelfbeeld (halfvol in plaats van halfleeg) genezen, opdat het weer mee kan doen in de "struggle for life". In Nederland daarentegen echter het sociaal-economische verhaal over armoede dominant, en heerst er minder het idee dat mensen hun situatie aan zichzelf te danken hebben. Mensen in achterstandswijken zijn daarom waarschijnlijk minder gekrenkt in hun zelfbeeld en omgekeerd slaat de religieus-begeesterde benadering daarom waarschijnlijk ook minder aan.

Kortom: de Amerikaanse cultuur is inderdaad individualistischer, als we het ten minste hebben over utilitaristisch individualisme, waarin armoede een individueel gebrek is. Echter, dit utilitaristisch individualisme hangt direct samen met een minstens zo sterk anti-individualisme. De Amerikaanse Droom van de krantenjongen die miljonair wordt, staat niet op zichzelf, maar heeft een tegenhanger, die in de sociale sector minstens zo invloedrijk is: de droom van de Community.

Tegenover de harde competitieve, op winst en eigenbelang gerichte krantenjongendroom, staat de Community- droom waar mensen gezamenlijk, vrijwillig en zonder winstbejag, aan iets werken dat hun eigenbelang verre overstijgt. De community staat tegenover het individualisme en de competitie van de markt van de krantenjongendroom. De community staat ook tegenover de staat, die wordt gezien als bureaucratisch, kil, rationeel en verstoken van authenticiteit en communicatie.

De sociale sector van de V.S. is niet goed te begrijpen zonder deze tweede Amerikaanse droom. Beide Amerikaanse dromen zijn twee kanten van dezelfde medaille. De media en de markt verbeelden en propageren de bekende krantenjongendroom; de sociale sector benadrukt, ter compensatie, vooral de Community- droom. De bouwsteen van de community is het gezin, net als in onze christen-democratische traditie. Dat is dan ook de tweede partij die zwak is maar versterking behoeft. De derde partij is de buurt, als verzameling van gezinnen. Veel sociaal beleid is gericht op het versterken van het gezin en (daarmee) de buurt en (daarmee) de community. Communitybuilding is in lokaal sociaal beleid in de V.S. het trefwoord. Anders dan in Nederland is het een zeer breed en geladen begrip. Een community kan een school zijn, een buurt, een stad, een straat, een bedrijf, een vereniging. Wat het is, lijkt echter niet zo belangrijk. Veel belangrijker is de droom die in het woord community vervat is. Het woord Community verwijst naar een tweede Amerikaanse droom, naast en ter compensatie van de eerste.

Deze nauw samenhangende twee Amerikaanse Dromen geven uitdrukking aan de diepe ambivalentie die in de V.S. bestaat ten aanzien van het kapitalisme. Het anti-kapitalisme is in de V.S. nooit erg sterk geweest; er is echter wel een langdurige en wijd verbreide traditie van ambivalentie ten aanzien van het kapitalisme. Juist doordat het anti-kapitalisme nooit erg sterk was, kon men het alternatief voor het kapitalisme niet projecteren in de toekomst, zoals de socialistische en communistische bewegingen in veel Europese landen in een groot deel van de vorige eeuw is deden. In de V.S. kon het anti-kapitalisme alleen een plaats krijgen in het hier en nu: in bevordering van de Community-droom. Juist doordat het anti-kapitalisme nauwelijks is ontwikkeld, zijn de instituties ter compensatie ervan kapitalisme wel goed van de grond gekomen. Bij ons is pas na de val van de Berlijnse Muur sprake van een brede herwaardering van het maatschappelijk middenveld; in Amerika was er al langer de noodzaak om het kapitalisme te compenseren, aangezien er weinig geloof was in het idee dat het omvergeworpen moest worden.

Dankzij die ambivalentie ten aanzien van het kapitalisme bestaat er in de V.S. veel waardering voor en vrijwilligersorganisaties en kerken. Dat zijn immers de organisaties die het harde, kille

en meedogenloze van de markt moeten compenseren en vorm moeten geven aan de behoefte aan gemeenschap en aan waarden die op de markt sneuvelen. Kerken spelen in de V.S. dus een centrale rol in de humanisering van het kapitalisme. Ze compenseren wat veel (liberale) Amerikanen zelf zien als "excessive individualism" (Watt 1991). Religie functioneert in de V.S. als compensatie voor de hardheid en kaalheid van het kapitalisme, als vehikel bij uitstek voor de tweede American Dream, die van de Community (Tonkens 2000a). Er is een duidelijke relatie tussen wantrouwen ten aanzien van de overheid - dat verderop uitgebreider ter sprake komt - en vertrouwen in de kerk. De kerk heeft ook meer afstand van de overheid en de politiek, doordat kerken veel minder afhankelijk zijn van de staat dan in veel andere landen, en zich veel minder met politieke partijen hebben geafficheerd (Watt 1991).

Een andere reden dat de kerken een belangrijker rol kunnen spelen in Community Building, is dat er minder sprake is van secularisatie. En dat valt op zijn beurt onder meer te verklaren door het feit dat kerken zijn in de V.S. ook meer aangepast aan de samenleving, bijvoorbeeld aan het idee van concurrentie om 'klanten'. Er in de V.S. niet een dominante religie, maar zijn er wel 1300 verschillende denominaties die met elkaar om de gunst van gelovigen concurreren. Ook sluit godsdienst in de V.S. voor veel mensen aan op soort psychotherapeutische behoeften als de ontwikkeling van gevoel van eigenwaarde. Vierenzestig procent van de Amerikanen zegt aan hun relatie met God gevoel voor eigenwaarde te ontleen (Watt 1991).

In de Community-droom spelen kerken en religieuze organisaties dus een centrale rol. Ook in de stijl is de Community-droom religieus. Sowieso neemt religie in de Amerikaanse samenleving een veel centralere plaats in dan bij ons. Kerkbezoek en -lidmaatschap komt meer dan 10 maal zoveel voor (Dekker 2000, 66; Schlozman e.a. 1999, 455). Zestig procent van de Amerikanen zegt bidden een 'een diepere relatie met God ontwikkelen' heel belangrijk te vinden, en 80 % zegt te weten dat God van hen houdt. Er zijn 338.000 kerken en 370.000 religieuze organisaties. Veertig procent van de zwarten gaat regelmatig naar de kerk (Katz 2001, 159). De begeesterde benadering van burgers van ABCD past met andere woorden in een lokaal sociaal beleid dat in hoge mate door religie gedragen en geïnspireerd wordt.

3.3 Posities en rollen

Ten slotte is de vraag in hoeverre de posities en rollen van overheid, instellingen en (organisaties van) burgers in lokaal sociaal beleid in de V.S. anders zijn dan bij ons. Wat zijn met andere woorden relevante verschillen wat betreft de institutionele context?

De ABCD-methode vertrekt vanuit de gedachte dat de burgers in de betreffende wijken vooral zelf aan verbetering moeten werken, omdat anders niemand het doet. Van de overheid valt in elk geval niet veel te verwachten. Dat is een groot verschil met ons land, waarin de overheid in deze wijken juist de belangrijkste actor is. Maar wat betekent dit precies voor de wijkaanpak en de ABCD-methode? Daartoe moeten we iets preciezer bekijken wat die kleinere rol van de overheid behelst. De V.S. behoort tot het type *liberale* verzorgingsstaten, terwijl Nederland tot de *corporatistische* verzorgingsstaten wordt gerekend (Esping-Andersen 1990, Wildeboer Schut e.a. 2000). De belangrijkste contextuele verschillen tussen deze typen verzorgingsstaten en de hebben betrekking op de verhouding tussen overheid, markt en (groepen) burgers. In de V.S. spelen de overheid en gesubsidieerde instellingen een veel kleinere rol in de wijkaanpak dan in Nederland. Bovendien zijn de programma's van de overheid en deze instellingen meer gericht op de armsten en minder op alle burgers van een wijk dan in Nederland. Bedrijfsleven en private fondsen en (groepen) burgers spelen daarentegen een veel grotere rol in de wijkaanpak. De publieke uitgaven voor sociale programma's zijn in de V.S. zijn dramatisch veel lager dan in Nederland, maar de private uitgaven voor sociale programma's zijn veel hoger, n.l. bijna 8% van het BNP (Katz 2001, 13).

Veel Amerikanen hebben weinig vertrouwen in de overheid. In een onderzoek uit 1993 had slechts 20% van de Amerikanen vertrouwen in de overheid (Van Vught 1993). Wantrouwen tav. de staat loopt als een rode draad door de Amerikaanse geschiedenis. In antwoord op de vraag

wat de grootste bedreiging voor het land is: 'labor', 'business' of 'government' antwoordde bijna de helft 'government' (Watt 1991).

Voorals mensen in achterstandswijken van de V.S. hebben zeer weinig vertrouwen in de overheid. Uit een onderzoek naar de meningen van zwarte en Spaanstalige bijstandsgerechtigden die deelnamen aan een werkervaringsprogramma bleek dat dit een gevolg is van hun negatieve ervaringen met de sociale dienst en de politie. 98% van hen was bijvoorbeeld van mening dat grof politieoptreden een van de grootste problemen van de V.S. was (Lawless en Fox 2001). Slechts 20 % was van mening dat de sociale dienst mensen rechtvaardig behandelt, en slechts 26% vond dat de politie dat doet. Agenten en medewerkers van de sociale dienst staan voor hen voor "de" overheid..

Vanuit dit wantrouwen in de overheid worden veel vrijwilligersorganisaties opgezet. Wel is er daarbij steeds sprake geweest van een wisselwerking tussen beide: particulier initiatief zocht regelmatig contact met de overheid en stelde nieuwe eisen aan haar adres (Van Melteren 1996). De overheid besteedde soms wel grote sommen aan welzijn, maar dat ging en gaat vaak naar private organisaties. Ook bedrijven geven in de V.S. veel meer geld uit aan maatschappelijke doelen dan bij ons - en betalen natuurlijk veel minder belasting (Schuyt 2001).

Ook kerken en kerkelijke organisaties spelen in de Amerikaanse wijkaanpak dus een veel grotere rol. Religieuze organisaties ontvangen de helft van alle private giften. Amerikanen zijn als vrijwilliger verreweg het actiefst in kerken en andere religieuze organisaties. Religieuze organisaties maken een derde uit van de 'third sector', en de meerderheid van de vrijwilligers werkt in religieuze organisaties.

Ook burgers spelen een grotere rol. Amerikaanse burgers gaan weliswaar veel minder vaak naar de stembus dan burgers van andere democratieën en ze zijn veel minder vaak lid van een vakbond, maar ze zijn veel vaker lid van verenigingen en verrichten veel vaker vrijwilligerswerk, vooral voor religieuze organisaties. In 1993 deed bijna de helft van de Amerikanen vrijwilligerswerk, gemiddeld 4,2 uur per week. In de V.S. doet 46 % van de bevolking vrijwilligerswerk, in Nederland 36%. De verschillen zijn het grootst in religieuze organisaties: bijna een derde van de Amerikanen is op dat vlak actief, tegenover bijna een tiende van de Nederlanders.) Van de vrijwilligers werkte in 1985 de meerderheid in religieuze organisaties (Watt 1996, Katz 2001, Dekker en van de Broek 2001).

Uit onderzoek in Nederland en de V.S. en 10 andere Westerse verzorgingsstaten blijkt dat er een relatie bestaat tussen vrijwilligerswerk en vertrouwen in *medeburgers*. In landen met veel vrijwilligerswerk bestaat een groter vertrouwen in medeburgers. De V.S. heeft van deze landen het hoogste percentage vrijwilligers en meer dan de helft van de mensen heeft vertrouwen in anderen. Op vertrouwen in anderen scoort de V.S. overigens niet het hoogst: In Scandinavië hebben burgers aanzienlijk meer vertrouwen in elkaar, en ook Nederlanders hebben iets meer vertrouwen in elkaar dan Amerikanen (Dekker en van den Broek 2001).

Dit alles heeft grote gevolgen voor de aard van de wijkaanpak. De overheid is in V.S. minder aanjager van de wijkaanpak dan in Nederland. Lokaal actieve groepen in de V.S. krijgen vooral veel geld van grote private organisaties. Kritiek daarop is dat deze wijkprojecten vaak niet erg democratisch zijn (Skocpol 1999). De voornaamste programma's ter bestrijding van achterstanden worden dus niet uitgevoerd of gecoördineerd door de overheid, maar door private organisaties en grote particuliere fondsen, en door hen gefinancierde buurtinitiatieven. Deze organisaties nemen vaak een leidende en coördinerende rol die echter in principe niet langer duurt dan de looptijd van de tijdelijke subsidie. Er is daardoor nauwelijks coördinatie over langere tijd heen. Een gevolg van deze verdeling van taken en rollen is ook dat de financiering van de wijkaanpak fragieler is. Stopzetten of drastisch verminderen van subsidies komt regelmatig voor (Van Riet en Van Schaik 1996). Men werkt meer met projectsubsidies en minder met vaste subsidies. Ook sponsors spelen een belangrijker rol.

Deze verschillen tussen overheid, markt en burgers en andere organisaties hebben tot gevolg, dat gemeenschappelijke thema's in de wijkaanpak, zoals "integraal werken" en "bevordering van participatie van burgers" een andere invulling krijgen. In de V.S. is meestal niet de overheid de aanjager van de wijkaanpak, maar komt de wijkaanpak tot stand door bemoeienis van een particulier fonds of door een buurtinitiatief van bedrijven, organisaties of bewoners. De (lokale en provinciale) overheid is in de V.S. een zwakkere partij. In Nederland daarentegen is de overheid juist vaak de meest aanwezige en meest machtige partij. In de V.S. is de wijkaanpak meer "bottom-up" maar daardoor ook fragieler, en noodzakelijk meer gericht op de korte termijn, daar er meestal geen zicht is op langdurige beschikking over geld en menskracht. In Nederland is de wijkaanpak meer "top-down" maar daardoor ook beter verankerd in instituties, financieel zekerder en meer gericht op een langere termijn. In Nederland (en andere veel corporatistische en sociaal-democratische verzorgingsstaten) bestaat een vrij groot vertrouwen in de overheid, professionals en instituties; in liberale verzorgingsstaten als de V.S. is het wantrouwen ten aanzien van de overheid daarentegen groot. Men vertrouwt daar meer op persoonlijke relaties (vgl. Skocpol 1999). In Nederland heeft de lokale overheid een regierol in lokaal sociaal beleid, ook bij allerlei Community-buildingsprojecten. Vanuit Amerikaanse context is dat ondenkbaar. Het is zoiets als zwemmen in de lucht. Je kunt de overheid wel een centrale rol geven, maar dan is het geen community-building meer. Of je doet aan community-building, maar dan niet onder aanvoering van de overheid. De overheid kan zeker een rol spelen, maar niet de regie voeren (Tonkens 2000a).

De ABCD-methode is gebaseerd op een aantal vooronderstellingen over de rollen en posities van de diverse actoren in lokaal sociaal beleid en de wijkaanpak. Deze zijn niet alleen in Nederland maar ook in de V.S. omstreden. Het is daarom van belang om deze veronderstellingen nader te bekijken. Ten eerste veronderstelt de ABCD-methode dat er een omgekeerd evenredig verband bestaat tussen (semi) overheidsinitiatieven en activiteiten (bijvoorbeeld van de overheid) en burgerinitiatieven. Dus: hoe minder de lokale overheid en organisaties in de wijk initieert, des te actiever zullen de bewoners worden. Daarom stelt de ABCD-methode dat de rol van de overheid klein moet zijn. In Nederland zijn er eerder aanwijzingen voor de omgekeerde relatie (Burgers e.a. 1999). Of dat in de V.S. ook zo is, moet nog onderzocht worden. Een eventueel verschil tussen beide zou kunnen samenhangen met het feit dat in Nederland het vertrouwen in de overheid veel groter is en men de overheid ook een grotere taak toedicht in het reduceren van maatschappelijke ongelijkheid (Wildeboer Schut e.a. 2000, p.118). Ten tweede vooronderstelt de ABCD-methode dat het initiatief en het sociale kapitaal van burgers worden vergroot wanneer de verhouding tussen professionals en burgers meer gemodelleerd naar de markt, en burgers koopkrachtige consumenten worden via wijkbudgetten. In de V.S. bestaat al een langere traditie dergelijke vormen van budgetfinanciering. Ook in deze traditie speelt het grotere wantrouwen ten aanzien van de overheid een belangrijke rol. Ten derde veronderstelt de ABCD-methode dat, naarmate men ruimte geeft aan burgers voor hun eigen empowerment, hun organisaties een grotere representativiteit zullen kennen. (Anderzijds vertrouwt de methode hier niet helemaal op, door toch ook aan te bevelen dat fondsen eisen stellen tav. de representativiteit.) Ten vierde veronderstelt de ABCD-methode dat de actieve wijkbewoner representatief is voor de hele buurt. (Deze vooronderstelling is overigens strijdig met de vorige! Want vanuit deze veronderstelling is representativiteit geen enkel probleem, actieve bewoners zijn per definitie representatief. Veel onderzoek wijst erop dat dit niet het geval is, noch in de V.S., noch in Nederland. Actieve wijkbewoners in de V.S. hebben vaak extremere standpunten dan andere wijkbewoners (Fiorina 1999)). Nederlandse actieve wijkbewoners zijn vaker autochtoon, vrouw en van middelbare leeftijd dan niet-actieven.

Samenvatting

Wat de probleemcontext betreft kunnen we stellen dat er grote verschillen bestaan tussen de Amerikaanse achterstandswijken en die van ons. De problemen zijn niet zozeer anders, maar wel aanzienlijk groter. Er is vooral sprake van ernstiger armoede, werkloosheid, huisvestingsproblemen en raciale segregatie. De grotere armoede en werkloosheid maken begrijpelijk dat de Amerikaanse programma's, waaronder ABCD, een grote nadruk leggen op economische

participatie. Op problemen van huisvesting en raciale segregatie hebben de programma's meestal geen antwoord; dat lijkt ook voor ABCD te gelden.

Wat de culturele context betreft: de V.S. is individualistischer in utilitaristische zin, niet in expressieve. Dit utilitaristisch individualisme correspondeert met de Amerikaanse Droom. Armoede is daarin een individueel gebrek, en dus is ook het individu het aangrijpingspunt van verandering. Deze moet om te beginnen zijn gekrenkte zelfbeeld herstellen door zijn eigen potenties te zien en te benoemen. Deze benadering is ook in het ABCD-programma terug te vinden. De Amerikaanse Droom wordt tegelijkertijd gecompenseerd door de Community-droom, waarin gemeenschapszin en solidariteit centraal staan. Daarbij spelen kerkelijke organisaties en daarmee een religieuze stijl een belangrijke rol. In het leven van meeste Amerikanen speelt het geloof een aanzienlijk grotere rol dan bij ons. Die religieuze stijl sluit daarbij aan. Deze is ook kenmerkend voor het ABCD-programma.

Ten slotte is ook de institutionele context anders. In de V.S. speelt de overheid een kleinere rol in de wijkaanpak, en bestaat er onder bewoners van de betreffende wijken ook een groot wantrouwen in de overheid. Kerken en religieuze organisaties spelen daarentegen een veel belangrijker rol; zij zijn ook in staat om de Community Droom te verwoorden en aan te wakkeren, en het wantrouwen ten aanzien van de overheid te mobiliseren en om te zetten in community building. Ook private fondsen en bedrijven spelen een belangrijke rol. De basis van de door deze partijen ondernomen projecten en programma's is wel vaak fragieler in verband met de tijdelijke en onzekere financiering ervan.

3.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen

Wat betekent dit alles voor de mogelijkheden en dilemma's die zich kunnen voordoen wanneer men het ABCD-programma in Nederland importeert? Het is allereerst van belang te bedenken dat de problemen waarvoor de wijkaanpak in de V.S. zich gesteld ziet, aanzienlijk groter zijn dan die van ons. Dat betekent waarschijnlijk dat een programma eerder verschil kan maken en dus ook eerder succesvol kan zijn. Anderzijds lijken ook veel problemen van die wijken, zoals de slechte huisvesting en de raciale segregatie, in deze programma's onaangetast te blijven. In Nederland bestaat een sterkere traditie om in de wijkaanpak deze problemen juist wel mee te nemen. Dat is een verworvenheid die we maar beter kunnen koesteren.

De bijna religieuze begeestering en de nadruk op individuele competenties zijn in de Amerikaanse cultuur ook begrijpelijk en waarschijnlijk effectief. Het is de vraag of veel Nederlanders voor een dergelijke bevoegenheid niet te nuchter en te geseculariseerd zijn, en tegelijkertijd niet teveel geloven in meer structurele oplossingen. Van de centrale gedachte van ABCD, -niet half leeg maar half vol – kunnen we hier waarschijnlijk minder mobiliserende effecten verwachten dan daar. Tegelijkertijd kunnen we in Nederland waarschijnlijk ook minder sterk een beroep doen op de Community droom, omdat deze hier minder ontwikkeld is, en wij meer betekenis hechten aan expressief individualisme dan aan utilitaristisch individualisme en haar community-tegenhanger. Het is met andere woorden de vraag of en zo ja hoe, een wat meer zakelijke, nuchtere en kalme variant van ABCD te ontwikkelen is?

Ten slotte is het verschil in institutionele context erg groot. Het belangrijkste verschil is dat Nederlanders veel meer vertrouwen hebben in de overheid en deze ook een grotere rol speelt in de wijkaanpak. Het idee dat minder overheid automatisch betekent dat burgers actiever worden, wordt nergens door gestaafd. Eerder bevestig onderzoek de omgekeerde stelling: minder overheid leidt tot minder burgerzin en solidariteit (Burgers e.a. 1999). Het vertrouwen in de overheid en diens regie- rol kunnen we beter aanwenden dan verwerpen. Vraag is hoe de overheid, burgers en professionals in de wijkaanpak op een productieve manier kunnen samenwerken zonder elkaar van de rand te duwen.

4 Processen en procedures, problemen en potenties

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de wijkaanpak in relatie tot het zelforganiserend vermogen van burgers onder een vergrootglas gelegd. Waar in het eerste hoofdstuk de wijkaanpak in vogelvlucht passeerde aan de hand van opgetekende inzichten door beleidsschrijvers, benutten we nu de inzichten zoals die ons door de gemeenten zelf ter hand zijn gesteld.

We hebben sleutelinformanten uit de G 21 en de G 4 opgespoord en benaderd met het verzoek zich te buigen over de wijkaanpak, het zelforganiserend vermogen en de ABCD-methode. Met behulp van een enquête is de visie van 24 gemeenten in kaart gebracht³. Naast de enquête zijn sleuteldocumenten uit de steden over de eigen wijkaanpak en participatie van bewoners hierbinnen, onder de loep genomen. Een analyse van documenten in steekwoorden is terug te vinden in bijlage 2.

4.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte

Alle gemeenten kennen enige vorm van een wijkaanpak. Sommige gemeenten zijn daar al jaren mee bezig en hebben stap voor stap gebouwd aan een samenhangende systematiek (zoals Deventer). In andere gemeenten is er meer sprake van discontinuïteit en trial and error beleid. De gemeente Dordrecht, bijvoorbeeld, heeft pas onlangs een start gemaakt met een samenhangende wijkaanpak.

Uit de enquête blijkt, dat de reikwijdte van de wijkaanpak en de wijze waarop en wanneer het zelforganiserend vermogen wordt aangesproken sterk wisselt. In de praktijk lijkt het erop neer te komen dat het vaak gaat om het oppakken van de concrete en dagelijkse problemen in de wijk: de beroemde losliggende stoeptegel, de aanleg van een verkeersdrempel. In veel mindere mate gaat het om het versterken van sociale verbanden, hoewel dat wel vaak een afgeleide is. Soms, maar dat zijn uitzonderingen, wordt het zelforganiserend vermogen ook aangewend bij complexere vraagstukken als herstructurering. We hebben na bestudering van het materiaal, de expertmeeting en de conferentie sterk de indruk dat veel gemeenten vinden dat hoe ingewikkelder het probleem is, des te minder er intensieve bewonersbetrokkenheid gewenst is. Verder is het opvallend dat economische activering (toch één van de pijlers van ABCD) in de Nederlandse wijkaanpakken nauwelijks een rol speelt.

Het in kaart brengen en benutten van kwaliteiten van bewoners gebeurt in de benaderde gemeenten mondjesmaat en zeker niet systematisch, een enkele uitzondering daargelaten. Vaak gaat het dan om incidentele projecten ("Schatten van de wijk"), heeft men net een start gemaakt of spreekt men de intentie uit om de kwaliteiten in en van buurten beter te "benutten". Vaker gaat het echter al heel snel over het oplossen van problemen. Bovendien worden de kwaliteiten van en in buurten bijna altijd in kaart gebracht door externen.

Verder valt het op in de wijkaanpakken dat het onderwerp 'diversiteit' ook maar mondjesmaat voor komt en zeker geen speerpunt lijkt te vormen. Opvallend, omdat dit toch één van de grote

---

³ De volgende steden werkten mee aan het onderzoek: Almelo, Arnhem*, Breda, Den Haag, Deventer*, Dordrecht*, Eindhoven*, Enschede, Groningen, Haarlem*, Heerlen, Helmond*, Hengelo*, 's-Hertogenbosch*, Leeuwarden*, Leiden, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam* Schiedam, Tilburg, Utrecht, Venlo, Amsterdam (deelgemeente Westelijke tuinsteden). De 10 met een * gemarkeerde steden waren ook aanwezig op de expertmeeting op 1 oktober. De enquête zelf is opgenomen in bijlage 1.

vraagstukken is waar zeker het buurtniveau de komende jaren in toenemende mate mee geconfronteerd zal worden.

Ook het *aantal* wijken waarin iets van een wijkaanpak wordt gerealiseerd wisselt sterk. Sommige gemeenten voeren dit voor alle wijken, andere gemeenten slechts in de GSB-aandachtswijken.

4.2 Methode en instrumenten

Vrijwel alle gemeenten noemen – onder bijna evenzovele of nog meer benamingen - een of meerdere veelbelovende samenwerkingsconstructies om de positie van bewoners te versterken. Een willekeurige greep uit de opbrengst: wijkplatforms, wijkraden, beheerovereenkomsten, wijkontwikkelingsmaatschappij, convenanten.

Vrijwel elke gemeente laat weten een buurt- of wijkbudget te hebben ten behoeve van organisatiekosten e.d. van vertegenwoordigende wijkorganen en/of actieve bewonersgroepen. Op Maastricht, Dordrecht en Almelo na hebben alle gemeenten ook wijk- of buurtbudgetten waar bewoners zelf over kunnen beschikken dan wel een stem in de besteding ervan hebben. Omvang en beslissingsbevoegdheden verschillen per gemeente. Bij het merendeel van de gemeenten gaat het om smeeroeliebudgetten of activeringsbudgetten al dan niet in combinatie met (bescheiden) budgetten waarover bewoners geheel zelf kunnen beschikken. In Breda Noord-Oost gaat het wel om een substantieel budget op jaarbasis (f 750.000,-). Wat gold voor het noemen van de veelbelovende samenwerkingsconstructies, is ook van toepassing op de instrumenten die gemeenten benutten naast wijk- of buurtbudgetten. Het is een bonte stoet van instrumenten; een gezamenlijke lijn is, behalve zeer globaal, niet aanwezig.

De gemeenten geven bijna allen aan dat het bonte instrumentarium feitelijk niet voldoende bewoners bereikt, noch een afspiegeling in diversiteit van die bevolking aan weet te trekken. Telkens gaat het of om ‘verambtelijkte’ bewonersraden of om ‘enkele tientallen’ bewoners die zich aangetrokken of aangesproken voelen door de ingezette instrumenten. Overigens wordt dit niet altijd negatief geduid: je moet roeien met de riemen die je hebt.

Een laatste observatie bij de ingezette instrumenten is, dat er zeer vaak sprake is van procedureel getinte aanpakken, zonder dat duidelijk wordt waar alle processen, overleggen etc. toe zouden moeten leiden. De uitkomsten (doelen) van de wijkaanpakken worden sterk afhankelijk gemaakt van het ingezette proces, zonder dat daar enige vorm van (politiek-bestuurlijke) sturing aan wordt gegeven.

4.3 Posities en rollen

Bewoners vervullen in de gemeenten (op zes na) de rol van klant, adviseur, klankbord, partner. Bij de zes die ook producent noemen wordt (op het ABCD-project in Eindhoven en het project Lusten en Lasten in Breda na) niet duidelijk hoe een en ander in elkaar steekt. Iedere gemeente – soms met veel woorden, soms met weinig – laat weten dat de rol afhangt van het terrein, omvang van het project, etc. Enkele gemeenten melden wel dat zij toewerken naar de rol van producent voor bewoners. Niet iedere gemeente zegt het onomwonden, maar uit de opbrengst blijkt duidelijk (op het ABCD-project in Eindhoven na) dat de gemeentelijke organisatie de spin in het web, regisseur, etc is en veelal ook graag blijft. Iedere gemeente noemt zo z'n mitsen en maren m.b.t. die (volledig) dienstbare rol. Het experiment in Eindhoven waarbij zelfsturing vooraf niet ingeperkt is en beperkt is tot een bepaald terrein of project, is een uitzondering.

Het conglomeraat aan betrokken maatschappelijke organisaties bij de wijkaanpak wisselt sterk. In sommige gemeenten wordt het welzijnswerk intensief betrokken en speelt het een rol als voortrekker en aanjager (Deventer), in andere gemeenten wordt het welzijnswerk bewust op afstand gezet. In wijken waar sprake is van herstructurering zijn de corporaties vaak prominent

in beeld. Heel soms speelt ook het MKB een rol. In enkele gemeenten is ook de Brede School in beeld als kristallisatiepunt van activiteiten in de wijk.

In de rolverhoudingen tussen bewoners, gemeente en aanbieders lijkt zich een basismodel te ontwikkelen dat geënt is op bewonersparticipatie in de jaren zeventig bij de stadsvernieuwing en de welzijnsplanning (en een historische verankering kent, zowel in de gemeentelijke organisatie, als bij bewonersgroepen en maatschappelijke organisaties). Kort gezegd komt het erop neer, dat de politiek op afstand blijft; ambtenaren faciliteren bewoners en professionals; de professionals bundelen zich in wisselende netwerken op buurtniveau en bewoners kunnen aanschuiven als ze voldoende zijn 'verambtelijkt' of 'geprotoprofessionaliseerd':

Representativiteit en vraaggerichtheid

Sommige gemeenten (Almelo, Arnhem, Deventer) spreken zich niet uit over het wel of niet representatief zijn van hun wijkorganen. Een groot aantal (Den Haag, Dordrecht, Enschede, Haarlem, Heerlen, Hengelo, Leeuwarden, Nijmegen, Schiedam, Tilburg, Rotterdam, Utrecht, Venlo, Amsterdam (Westelijke Tuinsteden)) herkennen het probleem en laten weten dat allochtonen, jongeren, studenten, tweeverdieners ontbreken en dat (soms) de gestaalde kaders uit het verleden en/of een kleine inspraakelite nog teveel de dienst uitmaken. Haarlem meldt met zoveel woorden, dat de wijkraden niet de geëigende ingang zijn om de ABCD-methode te ontwikkelen. Hengelo beschouwt een "wijkrepresentatief netwerk" als onmogelijk. Maastricht is het meest uitgesproken. Bewoners in vertegenwoordigende wijkorganen zijn nooit de representanten van een buurt en je mag ze ook nooit in zo'n positie brengen omdat ze immers niet gekozen zijn als vertegenwoordigers. "Op het niveau van de buurt mag je nooit in de valkuil trappen dat deelnemers dat doen uit naam van de buurt. Ze vormen een klankbord, bij wie wij onze ideeën kunnen toetsen en aanscherpen." Op Nijmegen, Maastricht en Venlo (en bureau Parkstad in de westelijke tuinsteden: is geval apart omdat deelgemeente zelf verantwoordelijk is voor participatie) na ondernemen alle gemeenten pogingen om iets aan het ervaren probleem te doen. De oplossingen zijn zeer divers en variëren van vraaggericht werken en maken van wijkontwikkelingsplannen (Almelo), via het inzetten tot districtsbudgetten tot wijkpanels en bewonersdagen.

Wel worden bijna altijd bewoners in geformaliseerde verbanden aangesproken (bewonersorganisaties). De informele sociale infrastructuur in brede zin blijft meestal buiten beeld. In maar heel weinig gemeenten wordt deze infrastructuur expliciet aangesproken, gefaciliteerd of het voortouw gegeven ('aquariumclubs', sportverenigingen, toneelverenigingen, koren, amateurfotografen, historische verenigingen etc.: kortom het bonte palet dat je tegemoet komt bij het openslaan van een willekeurige gemeentegids).

4.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen

De enquête leert ons dat gemeenten een amalgaam aan initiatieven, projecten en instrumenten hanteren om bewonersbetrokkenheid en het zelforganiserend vermogen bij beleid en uitvoering te versterken. Elke gemeente gaat daarbij zijn eigen weg: soms gaat het om geïnstitutionaliseerde vormen als wijkraden, vaak om minder formele verbanden van zoals bewonersorganisaties. Dit geldt ook voor de ideeën van de gemeenten met betrekking tot intensiteit van de (gewenste) betrokkenheid van bewoners en de onderwerpen waarbij bewoners betrokken (mogen) worden.

Het initiatief ligt vaak bij de gemeente, en afhankelijk van het onderwerp, bij corporaties of welzijnsinstellingen, en zelden (eigenlijk nooit) bij bewoners zelf.

Versterking van bewonersbetrokkenheid en empowerment van bewoners lijkt, kortweg, een trial and error-procédé (vriendelijker: een iteratief beleidsproces) en heeft op het eerste gezicht weinig van een samenhangende, systematische en programmatische aanpak (of een methode, zo je wilt).

De gemeenten pikken uit het gedachtengoed van de ABCD-methode die elementen of ideeën die inpasbaar zijn in hun reguliere (experimentele) beleid en praktijk. In Eindhoven en Helmond zijn inmiddels positieve ervaringen opgedaan met het opzetten en uitvoeren van de eerste stap van de ABCD-methode.

De intentie bij gemeenten lijkt aanwezig om de positie van bewoners in de wijkaanpak grondig te verstevigen. Met name Onze Buurt aan Zet lijkt daar krachtige impulsen voor af te geven. Daarbij wordt overigens wel ernstig gemord over de voorwaarden in het tempo die met deze impuls gepaard gaan.

ABCd

5 De toepasbaarheid van ABCD in Nederland

Inleiding

In dit hoofdstuk confronteren we de inzichten die we in de voorgaande hoofdstukken opdeden met elkaar. We gaven een overzicht van de achtergronden van de wijkaanpak en de redenen om het zelforganiserend vermogen van bewoners te versterken. Vervolgens boden we een overzicht van de ABCD-benadering zoals die door McKnight is neergelegd in enkele basisdocumenten. In een contextuele analyse bekeken we hoe de ABCD-benadering zich verhoudt tot de Nederlandse praktijken van wijkgericht werken en bewonersbetrokkenheid. In het voorlaatste hoofdstuk inventariseerden we de praktijken van de wijkaanpak in 24 gemeenten en de wijze waarop het zelforganiserend vermogen van bewoners daarin wordt versterkt.

In elk van de paragrafen staat de vraag centraal wat de ABCD-benadering kan toevoegen aan de wijkaanpak en het zelforganiserend vermogen van burgers. We besluiten dit hoofdstuk met tien strategische lessen voor gemeenten die het zelforganiserend vermogen van bewoners willen versterken.

5.1 Uitgangspunten, doelen en reikwijdte

Grosso modo komen de doelen van ABCD grotendeels overeen met die achter veel wijkaanpakken in Nederlandse steden. Hoe divers de doelen ook worden uitgewerkt en hoe groot de verschillen in methode ook zijn, het draait om mensen helpen zichzelf te helpen (enabling) en via een integrale wijkaanpak tot revitalisering van de wijk te komen.

Vertaald naar de pijlers van het Grotestedenbeleid worden door de ABCD-benadering doelen uit alle drie pijlers nagestreefd. De wijze waarop buurtbewoners in eerste instantie worden aangesproken is evenwel sterk gericht op economische potenties (ondernemerszin en andere individuele vaardigheden die te gelde te maken zijn). Deze focus op economische potenties lijkt te maken te hebben met het zware stempel dat werkloosheid en armoedeproblematiek drukt op de Amerikaanse binnensteden. De beste manier om bij mensen 'binnen te komen' kan het aanspreken zijn op mogelijkheden om hun slechte economische situatie te verbeteren. Het aantrekken van werk en bedrijvigheid lijkt een eerste voorwaarde voor het kunnen werken aan fysieke of sociale doelen. Armoedebestrijding in de zin van een halt toeroepen aan het reproduceren van steeds nieuwe generaties machtelozen, is een in het oog springend doel van de benadering. Met andere woorden: hoe ervoor te zorgen dat ook de meest problematische wijken toch kunnen functioneren als emancipatie- of springplankwijk. En problematisch zijn ze, zeker in vergelijking met hun Nederlandse equivalenten, zoals in hoofdstuk 3 is geschetst. Qua ernst van de problematiek vaak nauwelijks te vergelijken.

In de Nederlandse context van de wijkaanpak en bewonersbetrokkenheid voeren andere aspecten de boventoon: schoon, heel en veilig, elementen uit vooral de fysieke en in mindere mate de sociale pijler. De sociaal-economische carrière is wat uit beeld geraakt. Het economisch tij van de laatste jaren deed misschien ook vermoeden dat dat steeds minder nodig is. ABCD vraagt daar weer aandacht voor.

De indruk mag overigens niet ontstaan dat de schoon, heel en veilig onderwerpen niet bij de ABCD-aanpak aan bod komen. ABCD moet ook leiden tot fysieke revitalisering, tot meer cohesie, minder onveiligheid en een nieuw cultureel elan. Het visioen reikt nog verder. Een vitale, harmonieuze, trotse 'zelfbouw'-buurt staat ABCD voor ogen. De kern daarvan ligt in de combinatie van het geloof in vooruitgang vanuit de American selfmade-dream en een religieus be-

geesterd enigszins luidruchtig beleden gemeenschapsdenken, zoals wij in hoofdstuk 3 hebben vastgesteld. Op ons komt het overdreven over, maar tegelijkertijd zijn de problemen in de betreffende Amerikaanse stadswijken zo massief dat wij ons kunnen voorstellen dat je jezelf wel moet wegdromen uit de diepe ellende waarin je buurt verkeert, wil je überhaupt als bewoner de moed kunnen opbrengen om in beweging te komen. De opdracht en ambitie van ABCD in Amerika zijn bovendien idealistischer en dromeriger geformuleerd dan in veel wijkaanpak-proza uit de Nederlandse steden.

Een groot verschil tussen de V.S. en Nederland is ook, dat in de Nederlandse situatie investeringen over het algemeen gegarandeerd zijn, zelfs voor een langere termijn. In de V.S. kunnen bewoners en wijken niet zonder meer rekenen op overheidsinvesteringen. De overheid daar, en met name ook particuliere fondsen, komen alleen over de brug als bewoners inzet hebben laten zien en voldoende druk uit hebben kunnen oefenen. Aan de ene kant maakt dit het draagvlak in de V.S. sterker, aan de andere kant zijn de kansen om echt wat te bereiken voor een wijk op langere termijn in Nederland groter en stabiel. Dan zouden er wel methoden ingezet moeten worden, waarmee de worteling van de wijkaanpak in de buurt even groot kan worden als in de V.S.

5.2 Methode en instrumenten

ABCD begint met kleine stappen. In de Nederlandse situatie zien de respondenten uit de G25 ook de meeste aanknopingspunten voor de methode bij al ingezet participatiebeleid.

ABCD plaatst vraagtekens bij de opvatting dat in betere, homogene wijken de betrokkenheid van bewoners bij hun wijk altijd groter is dan in achtergestelde wijken. Dat lijkt een Amerikaanse observatie: wij hebben eindeloze bungalowwijken in suburbs met grote grasvelden en brede straten op ons netvlies, waar iedereen zijn eigen weg gaat en serialkillers ongestoord lijken in kelders en tuinen kunnen wegwerken. Voor Nederland lijkt dat minder op te gaan, maar ook ons land kent zijn villawijken waar men elkaar niet kent of niet wenst te kennen, en menig chique jaren dertig buurt blijkt bij nadere beschouwing voor haar oudere bewoners een broeinest van eenzaamheid te zijn.

De grote waarde van de ABCD benadering ligt in haar nadruk op het beter kijken naar wat er in een wijk voorradig is aan actieve individuen en groepen en hun sociale en economische capaciteiten, aan potentiële aanknopingspunten tussen het brede scala aan verenigingen, initiatieven, hobbyclubs en ontmoetingsplekken en -momenten en de meer geïnstitutionaliseerde verbanden als scholen, bibliotheken, welzijnsvoorzieningen, kerken, wijkposten van overheidsdiensten (politie). Meer evidente participanten vanuit de 'civil society' als bewonersorganisaties, winkeliers en verenigingen zijn meestal nog wel in beeld. Maar welke andere formele, minder in het gemeentelijke blikveld opererende, en informele verbanden verder aanwezig zijn en wat de inbreng van individuele bewoners kan zijn, blijft meestal verborgen.

Je kunt alleen met ABCD aan de slag als er actieve bewoners zijn, stellen veel Nederlandse wijkaanpakkers. Het ontbreken van hen wordt als de kern van het probleem gezien. McKnight zegt dat dat allemaal wel waar mag zijn, maar dat je dan beter naar wegen kunt zoeken om ze toch op te sporen en te activeren. Sociaal kapitaal kan ook in de woestijn bloeien, de schatten van de wijk liggen onder het zand.

Dit sluit nauw aan bij de toenemende aandacht in Nederland voor 'ongekende aanknopingspunten' en 'de kracht van het bestaande'. Het gaat dan vooral om aansluiting bij de actieve civil society. De verbanden in de civil society ontstaan op basis van genegenheid, verwantschap en gedeelde interesses en belangen. Burgers zoeken elkaar op, delen taken, gaan verbintenissen aan, voelen zich voor elkaar verantwoordelijk en handelen hiernaar. Ze doen dat niet alleen op

een spontane en informele manier, maar ook in allerlei organisatorische verbanden⁴. Bijvoorbeeld in de culturele, religieuze, sociale en maatschappelijk geëngageerde verbanden waarin mensen (vrijwillig) actief zijn.

Het gaat echter ook om oog voor de niet-gearticuleerde vraag, om groepen en individuen die de overheid helemaal niet in haar netwerken tegenkomt omdat zij geen directe relatie met de overheid hebben, noch duidelijke eisen aan het beleid stellen. Het gaat om mensen die via functionele relaties of relaties in de vrijetijdssfeer wel een belangrijke bijdrage aan de dynamiek van een wijk leveren en die zeker een rol zouden moeten spelen in het proces van revitalisering van een wijk, maar die niet deelnemen aan de formele besluitvormingsprocessen waarop participatie bijna altijd gericht is. De stappen uit de ABCD-aanpak kunnen helpen de relevante informatie uit dit informele circuit te laten vrijkomen. Ook moeders met kleine kinderen, die overdag letterlijk de wijk maken, de niet-georganiseerde winkeliers, de pleinvotballers of -basketballers, de duivenmelkers, de religieuze studentenvereniging, de vaste koffiehuis klanten of de bridgers die wekelijks bij iemand thuis spelen hebben hun contacten en een mening over de buurt. Uiteraard komen deze mensen in de eerste plaats bij elkaar om te bridgen etc. en niet om met de gemeente over hun wijk in conclaaf te gaan. Ondertussen vormen zij echter wel het kleinst mogelijke - haast onzichtbare - sociale weefsel van waaruit beelden en ideeën omhoog kunnen komen en draagvlak kan groeien.

De pogingen in de Nederlandse wijkaanpak hiertoe zijn vaak halfslachtig: men kijkt te snel en te oppervlakkig. Bepaalde bewoners worden overgeslagen en aan professionals die veel zouden kunnen vertellen over het leven in een wijk wordt niets gevraagd. Het betreft zeker een uitermate lastige operatie die veel inzet, geduld en een geschoolde blik vraagt en zelfs het 'asset-mapping' uit de ABCD-methode geeft niet meer dan instrumenten voor een begin van een aanpak. Toch beklijft de indruk dat wijkaanpakkers en bestuurders zich tamelijk snel laten ontmoedigen. Men heeft over 'moeilijk in beeld te krijgen', 'de bewoners willen niet', 'mensen haken zo snel weer af', 'in die wijk is bewonersparticipatie echt een stap te ver'. Bewonersparticipatie wordt vaak ook te snel vertaald in het meedraaien in wijkfora of wijkpanels. Een 'verambtelijking van bewoners' die ingezet wordt voor en in de eigen beleidstermen van de overheid. De bewoners willen zich niet daarin laten beperken en haken teleurgesteld af of proberen zo goed en zo kwaad als mogelijk de taal van de gemeente te spreken en constateren op een goed moment dat ze halve ambtenaren zijn geworden.

Ook ABCD kent overigens in dat opzicht traditionele trekjes: de jacht op en het verbinden van de capaciteiten van individuen, groepen en wijkinstuties gaat vergezeld van de nodige overleggen, bijeenkomsten van buurtleiders of buurtgroepen of associaties daar weer van. Democratische verenigingen nemen besluiten namens de buurt en treden als partner of opdrachtgever van de overheid op. Het geloof in de achterban is kortom in de Amerikaanse ABCD praktijk nog springlevend. McKnight c.s. zouden evenwel te kort worden gedaan als we hen als tegenstanders van de nieuwere vormen van burgerparticipatie zoals panels, peilingen zouden afschilderen. De ABCD-visie op democratisch wijkbestuur sluit ze in ieder geval niet uit, zij het dat het accent duidelijk anders ligt dan in de Nederlandse stand van zaken rond participatie. Stadsbesturen keren zich – onder invloed van de steeds verder afkalvende vormen van traditionele bewonersorganisatie en -participatie - af van de inspraak door (bewoners)verenigingen en hebben zich bekend tot 'lossere' vormen van participatie door middel van 'representatieve' panels en incidentele raadplegingen.

Vragen bij de methode

Omgaan met scheidslijnen en diversiteit

De etnische factor wordt –waarschijnlijk bewust- niet in het ABCD-verhaal betrokken. Bepaalde categorieën buurtbewoners worden wel expliciet benoemd, zoals ouderen, jongeren, uitkerings-

---

⁴ Zie Duyvendak, Jan Willem en Peter van der Graaf (red.) (2000) 'De Dynamiek van de Sociale Infrastructuur', bijlage bij het advies *Ongekende aanknopingspunten*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

gerechtigden, artiesten, enz., maar in dit soort opsommingen wordt nergens onderscheid naar etniciteit gemaakt. In de opsommingen van actieve organisaties en concrete voorbeelden van activiteiten die groepen voor de buurt ontplooiën wordt zoals te verwachten was duidelijk dat er veel op etniciteit, taal en religie georganiseerde groepen zijn. Omdat de auteurs hier niet expliciet op ingaan, blijft het gissen naar verklaringen. Speelt hier de gedachte mee dat etniciteit in het verleden teveel als probleem is benadrukt? Of speelt mee dat veel achterstandswijken of grotendeels zwart, of wit, of hispanic, enz. zijn? Maar ook in de V.S. is de scheiding niet volledig, en speelt anders wel de verhouding tot witte instituties een rol (politie, hoger overheidspersoneel).

Goede onderlinge communicatie tussen buurtbewoners wordt te veel als vanzelfsprekend beschouwd. In de ABCD-wijken groeien bewoners in harmonie naar elkaar toe. En uiteraard zijn daar voorbeelden van te geven, maar handreikingen voor het omgaan met conflicten zijn interessanter en urgenter. Want wat nu als de samenwerking deels van de grond komt, maar er groepen mensen blijven die geen heil in samenwerking zien of die niet bereikt kunnen worden (bijv. door culturele of taalbarrières) en je een of meerdere onoverbrugbare scheidslijnen in een wijk houdt? Kun je dan toch verder? Kun je bijvoorbeeld dan proberen om in de subgemeenschappen ook ABCD-processen in gang te zetten? De ABCD-auteurs zouden hier meer over moeten zeggen.

Leiders

Wie zijn de informele leiders, de voorlopers, de capacity-finders en capacity-developers? Goed leiderschap vormt een van de belangrijkste uitdagingen aldus McKnight c.s. Daarmee vraagt McKnight terecht aandacht voor een kwestie die ook in de Nederlandse situatie meer positieve aandacht zou verdienen. Nu staan de lastige kanten van 'buurtburgemeesters' nog teveel voorop. Hetzelfde geldt voor zijn pleidooi voor scholings- en trainingsfaciliteiten voor bewoners die zelf aangeven daar behoefte aan te hebben. Helaas werkt het ABCD-instituut niet uit *hoe* je die leiders vindt en te weinig aan welke *kwaliteiten* ze moeten voldoen. Als kwaliteit wordt alleen gegeven dat het mensen moeten zijn die zich richten op de eigen capaciteiten en kwaliteiten van de gemeenschap/wijk, minder op de tekorten van de wijk of op de subsidieruif.

Stappen en fasering

Een vraag die kan opkomen bij het bestuderen van het ABCD-stappenplan is waar en wanneer er daadwerkelijk programma's of projecten starten. Vertaald in termen van beleidscyclusen vallen de vijf stappen allemaal in de fase van beleidsvoorbereiding. Ook lijken deze stappen al gauw een tijdsbeslag van enkele jaren te kunnen vergen. Kunnen wijken daarop wachten? En: kan een stadsbestuur daarop wachten?

Het is belangrijk ons te realiseren dat in de ABCD-optiek de stappen die *voorafgaan* aan het opstellen van programma's en projecten, het aantrekken van externe steun, de uitvoering van projecten enzovoorts, zelf essentiële acties betreffen. Actie vindt in die opvatting al vanaf de start van de speurtocht naar de capaciteiten van de bewoners plaats. Dit vanuit de overtuiging dat een langzame maar goede worteling van de betrokkenheid van bewoners een noodzakelijke voorwaarde is.

Elke stap die gezet kan worden zonder hulp van buiten is meegenomen in een context, waarin, zoals de auteurs constateren, het wachten op voldoende middelen van welke overheid dan ook, meestal vergeefs is gebleken. Haast om in aanmerking te komen voor financiering uit een meerjarenplan of incidentele impuls van de overheid ontbreekt in deze situatie. De Amerikaanse wijkbewoners hebben in die zin alle tijd. En de Amerikaanse stadsbesturen zijn door het ontbreken van voldoende middelen en menskracht en de omvang van de problematiek relatief sterk afhankelijk van het burgerinitiatief.

5.3 Posities en rollen

Verhouding binnen samenwerkingsrelaties.

Op de vraag welke rol precies is weggelegd voor een externe actor (overheid, professionele ondersteuning vanuit non-profit organisaties) geven de ABCD-auteurs minder expliciete, soms tegenstrijdige antwoorden. Helder is hun uitgangspunt dat de nadruk moet liggen op de eigen actie, verantwoordelijkheid en controle van en door de wijkbewoners. Alleen zo kan het proces echt van onderop en onder controle van de bewoners zelf verlopen en nemen bewoners zelf de verantwoordelijkheid voor het proces, voor resultaten en voor de continuïteit. Het inzetten van externe bronnen is niet voor niets pas als vijfde trede in het stappenplan opgenomen.

Tegelijkertijd moet er binnen de wijk veel worden samengewerkt en zijn instituties daarbij onmisbaar. Buurten worden sterker elke keer als buurtbewoners in verbinding worden gebracht met anderen met het doel een probleem op te lossen. In deze zin is de benadering dus wel degelijk probleemgericht. Een overweldigende hoeveelheid voorbeelden van vaak heel concrete een-op-een-relaties wordt daarbij gegeven. De ABCD-methode is in dit opzicht duidelijk meer een benadering van samenlevingsopbouw en wijk aanpak dan van bewonersparticipatie alleen.

De precieze verhouding tussen bewonersgroepen en die instituties blijft echter ongewis. Er lijkt een harmonieuze samenwerking te worden verondersteld: instituties die vrijwillig afstand doen – uit welbegrepen eigenbelang - van hun alleenrechten en bewoners tot partner en medeproducent maken van hun activiteiten. Hoe de verhoudingen binnen de nieuwe samenwerkingsrelaties liggen of zouden moeten liggen qua invloed, rolverdeling, eindverantwoordelijkheid en omgang met conflicten, wordt nauwelijks uitgewerkt. Alleen benadrukken dat bewoners de leiding in de samenwerking moeten hebben, of dat het een leerproces van vallen en opstaan is, biedt te weinig houvast voor wie op zoek is naar handvatten voor concrete inrichting van samenwerkingsconstellaties.

De verschillen in rol tussen de Nederlandse en Amerikaanse overheid zijn groot, zoals we zagen in hoofdstuk 3. In Nederland pleegt de overheid wel investeringen in de buurt economie, werkt de overheid met buurtbudgetten enz., en zijn tal van verantwoordelijkheden al gedecentraliseerd naar wijk of stadsdeelniveau of naar het niveau van individuele voorzieningen. Ook overheerst in Nederland de gedachte dat een sterke, actieve, regievoerende overheid goed samen kan gaan met een actieve civil society, daar zelfs vaak een voorwaarde voor is. De overheid van McKnight c.s. is daar op het eerste gezicht het tegenovergestelde van.

Bij nadere beschouwing van de voorbeelden van overheidsop treden die zijn goedkeuring wel kunnen wegdragen, blijkt de ideale overheid van McKnight toch veel overeenkomsten te vertonen met de ideale overheid zoals die in Nederland meer en meer wordt nagestreefd, namelijk een overheid die in netwerken naar nauwe samenwerking met andere maatschappelijke sectoren zoekt en in haar houding⁵:

- probeert aan te sluiten bij de kracht van het bestaande;
- oog heeft voor machtsverhoudingen en machtsverschillen;
- zorg draagt voor een grote mate van geschakeerdheid van de formele netwerken;
- zorgt voor toegang en ondersteuning van 'informele' verbanden en ongeorganiseerde burgers;
- haar partners in haar netwerken de tijd gunt te wennen en zich te ontwikkelen.

5.4 Toekomstperspectieven en ontwikkelingen

De ABCD-benadering krijgt bij vlagen het karakter van een alternatief democratiemodel dat een aantal heikele vragen vooralsnog niet beantwoordt. Zoals de vraag wat de reikwijdte van de zeggenschap van bewoners zou kunnen zijn. Waar het gaat om zeggenschap over publieke

⁵ Zie Davelaar, M. e.a. (2001). *Good governance en de sociale pijler in het Grotestedenbeleid. Kenniscentrum en kwaliteiten van een succesvolle lokale overheidsstrategie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

financiële middelen, zijn de Amerikaanse ABCD-voorbeelden niet van een grotere omvang dan de huidige Nederlandse praktijk rond wijkbudgetten e.d. In zijn consequenties zou de zeggenschap zich echter verder kunnen uitbreiden tot grote fysieke, economische en sociale investeringen en zou het ook denkbaar zijn dat bewoners bijvoorbeeld zeggenschap krijgen over de doelen en prestaties van instituties in hun wijk. Hoe de besluitvorming binnen de (associaties van) bewonersverenigingen plaats kan vinden, blijft ook onduidelijk.

Daarnaast is er het punt van de representativiteit van de (associaties van) verbanden van bewoners. McKnight c.s. willen dat niet problematiseren. Men stelt dat de groei en dynamiek in en tussen deze verbanden tot zelfregulering leidt en langs natuurlijke weg de representativiteit bevordert. Het ontstaan van buurtoligarchieën wordt zo voorkomen. McKnight stelt dat hoe meer organisaties bij wijkvitalisering betrokken zijn, hoe diffuser de macht wordt en hoe meer gelijkheid er is. Wat wel moeilijker wordt is om tot een gezamenlijke visie te komen. Anderzijds vertrouwt men toch niet helemaal op deze zelfregulering en wordt de mogelijkheid opengelaten dat fondsen eisen kunnen stellen aan de representativiteit van de (associaties van) bewonersgroepen die ze ondersteunen. Ook biedt de ABCD-benadering geen oplossing voor de spanningsverhouding tussen deze vormen van burgervertegenwoordiging en de gangbare vormen van representatieve vertegenwoordiging via (deel)gemeenteraden. Volledig in gemeentelijke doelstellingen en beleidscyclus ingebedde vormen van bewonersparticipatie staan ook vrij ver af van ABCD filosofie.

De meeste gemeenten zien de ABCD-benadering niet als een cultuuromslag. Ze plaatsen de methode in een continuüm van de reeds beoogde versterking van bewonersbetrokkenheid bij de wijkaanpak. Een breed draagvlak binnen de gemeente voor toepassing van de methode is niet perse nodig; wel enkele ambtelijke voortrekkers, geduld en actieve bewoners.

Het opnemen van ABCD in het arsenaal van instrumenten voor de wijkaanpak draagt de spanning in zich dat actieve bewoners (en de ABCD-methode) al snel geïntegreerd worden in een of andere vorm van interactieve beleidsvorming. Interactieve beleidsvorming kan echter niet gelijk gesteld worden met het versterken van het zelforganiserend vermogen dat in ABCD of andere vormen van samenlevingsopbouw centraal staat. Interactieve beleidsvorming richt zich op de bijdrage van bewoners aan de beleidscyclus oftewel bewonersparticipatie in overheidsbeleid (verticale participatie). Bij het versterken van het zelforganiserend vermogen gaat het om het vergroten van (onderlinge) individuele betrokkenheid, eigenwaarde en verantwoordelijkheid nemen voor de samenleving (horizontale participatie) in de (informele) sociale infrastructuur. Meer directe invloed van bewoners op het overheidsbeleid kan een onderdeel zijn van pogingen om het zelforganiserend vermogen te versterken. In dat geval kiest de ABCD-benadering voor de meest vergaande vormen van verticale participatie namelijk coproductie en productie van beleid door bewoners en hun samenwerkingsverbanden.

De uitdaging in de toekomst zal liggen in het verbinden van dat zelforganiserend vermogen met beleidsprogramma's, om zo tot wederzijdse versterking te komen. Een belangrijke vraag die daarbij beantwoord moet worden is wel hoe de horizontale participatie tussen bewoners, informele groepen en instellingen (het ABCD uitgangspunt) naast de verticale participatie (gemakshalve samengevat met interactieve beleidsvorming) een eigen ruimte kan krijgen of behouden.

5.5 Strategische lessen

In dit hoofdstuk zijn de ABCD-benadering zelf, de studie naar de contextuele verschillen tussen de Amerikaanse en Nederlandse situatie en de opbrengsten uit het onderzoek naar bewonersparticipatie in de Nederlandse wijkaanpakken aan elkaar gerelateerd vanuit de vraag naar de toepasbaarheid en mogelijke meerwaarde van ABCD in Nederland.

Een aantal zwaktes van de methode is daarbij aangeduid en tevens is de 'verscheepbaarheid' van de methode geproblematiseerd. Toch is ook betoogd dat ABCD als samenlevingsontwikkelingsmethode met haar consequente keuze voor het versterken van het zelforganiserend vermogen van bewoners wijst op een aantal zwakke kanten van de in Nederland gangbare

vormen van wijkgericht werken en bewonersparticipatie. De ABCD-benadering biedt een handreiking waarmee aan die zwakke kanten kan worden gewerkt. Zij heeft niet het karakter van een voorschrift. Elke wijk kan eigen keuzes maken. Nooit is van te voren te voorspellen wat wie kan en met wie tot samenwerking gekomen kan worden.

De ABCD-benadering is een goed voorbeeld van een consequente doorgevoerde grondhouding voor bewoners-empowerment en samenlevingsopbouw. De methode wijst door middel van een doordacht stappenplan bewoners, professionals van instellingen en overheden erop dat wijkprocessen tijd en aandacht nodig hebben en dat zonder een goede basis (lees: een brede groep enthousiaste bewoners die in zichzelf en hun wijk geloven, en inzicht in de 'bronnen' van de buurt) de volgende stappen in het proces van wijkopbouw minder kans van slagen hebben

Wij sluiten deze studie af met een tiental beknopt geformuleerde strategische lessen. Deze lessen, die allen zijn ontleend aan de ABCD-handleidingen (zie ook hoofdstuk 2), bevatten volgens ons precies die punten waarop van ABCD geleerd kan worden en/of waar de Nederlandse wijkaanpak nog op versterkt zou kunnen worden. Het verdient aanbeveling deze lessen toe te passen op de inrichting, uitvoering en evaluatie van bestaande lokale wijkaanpakken en landelijk geëntameerde programma's gericht op wijken en bewonersparticipatie zoals Heel De Buurt en Buurt aan Zet.

1. *Laat bewoners een nieuwe wijkkaart maken.* Er bestaan veel meer verbanden van burgers dan traditioneel worden onderkend. Probeer vooral de informele verbanden in beeld te krijgen, bijvoorbeeld door bewoners te faciliteren bij het maken van een nieuwe wijkkaart waarin die verbanden, initiatieven en netwerkjes worden ingetekend.
2. *Zoek naar nieuwe partners.* De overheid en instituties moeten op zoek gaan naar coalities en verbanden, zowel naar bewonersgroepen en verenigingen als naar one-issue groepen die op het gebied van wonen, onderwijs, jongeren, milieu, gezondheid of economische ontwikkeling (bedrijfsleven) actief zijn en die ze nog niet kent.
3. Ook de potentiële bijdrage van groepen die op het eerste gezicht niets van doen (willen) hebben met wijkontwikkeling of wijkbeleid moet daarbij niet uit het oog verloren worden. *Ook de hondenbezitters, pleinvotballers en kaartclubs zijn van belang.*
4. *Ondersteuning omdraaien: van bewonersparticipatie in overheidsbeleid naar overheidsparticipatie in burgerinitiatieven.* De overheid moet bewonersinitiatieven faciliteren en assisteren en als het proces op gang komt verantwoordelijkheden overdragen. In ieder geval moeten deze beide vormen duidelijker onderscheiden worden.
5. *Grenzen kennen.* De overheid moet haar eigen grenzen kennen. Als ze het werk van burgers en hun organisaties probeert te vervangen ontstaat een afhankelijke samenleving.
6. *Aansluiten bij bestaande vraag van de bewoners.* Vervang de lokale associaties en instituties niet door nieuwe systemen, instituties, centra of vertegenwoordigingen. Een van de belangrijkste oorzaken van verzwakte lokale burgerinitiatieven en lokale instituties is gelegen in de introductie van nieuwe door de overheid gesponsorde structuren en organisaties. Bouw dus niet opnieuw starre systemen met subsidies want die blokkeren nieuwe initiatieven vanuit de gemeenschap. Overheden moeten vragen: "Wat vinden jullie burgers dat wij zouden moeten doen om jullie te ondersteunen", in plaats van: "Wij hebben een mooi nieuw programma dat we in jullie buurt willen toepassen".
7. Heb als lokale overheid en professionals uit onderwijs, opbouw- en welzijnswerk oog voor *de rol van de informele gangmakers of leiders* in buurten en draag zorg voor scholing en andersoortige ondersteuning van hen en toekomstig kader.
8. *Wethouder Hekking a.u.b. uit beeld.* Geef de burgers en hun organisaties de credits. Vaak wordt de inzet van bewoners overschaduwed door lintjes knippende burgermeesters of wethouders die zelf trots het binnenhalen van de zak met geld voor een wijk willen bekendmaken.
9. Financiering van buiten heeft minder effect als niet eerst de bestaande aanwezige bronnen zijn aangeboord. *Te snel te veel geld in een buurt pompen* helpt de onderlinge betrokkenheid van bewoners en hun buurt niet vooruit. Sterker nog, het dooft de creativiteit.
10. *De overheid moet geduld betrachten en zaaïen of zaaigoed ter beschikking stellen* en afwachten of er iets opbloeit. Eerst wat aan snelheid inboeten, kan later winst opleveren. De verschillende partijen in de wijk moeten echt de kans krijgen hun eigen mogelijkheden voor

inbreng te ontdekken en te formuleren. Deze opstelling kan ook consequenties hebben voor de fasering van voorgenomen ingrepen. Welke gemeente durft het aan bewoners - onder voorwaarden - 2 jaar hun gang te laten gaan?

Geraadpleegde literatuur

Wijkaanpak

Boer, N. de & Duyvendak, J.W. (1998). *Wijkaanpak een trend? Verslag van een quick scan*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Boer, N. de & Duyvendak, J.W. (2000). *Buurten in de wijk. Verslag van een onderzoek*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Boer, N. De opkomst van de wijkaanpak als dominante strategie in het sociaal beleid. In *Mee-ting point Nederland. Over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie*. Amsterdam: BOOM.

Davelaar, M. e.a. (2001). *Good governance and 'the Social Pillar of the Major-Cities Policy'. Attributes and qualities of a successful local governmental strategy*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

De zon schijnt vaker in de stad. Dertig keer vooruitkijken naar 2010 (incl. cd-rom). Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Duyvendak, J.W. & Hortulanus, R. (1999). *De gedroomde wijk. Methoden, mythen en misvattingen in de nieuwe wijkaanpak*. Utrecht: FORUM.

Duyvendak, J.W. e.a. (2001). *De sociale pijler gefundeerd*. Erasmus Universiteit Rotterdam en Verwey-Jonker Instituut

Duyvendak, J.W. & Graaf, P. van der (red.) (2000). *De dynamiek van de Sociale infrastructuur*. Achtergrondstudie bij: Ongekende aanknopingspunten: strategieën voor aanpassing van de sociale infrastructuur. Den Haag: RMO.

Duyvendak, J.W. (1997). *Het belang van derden. Over opbouwwerk, sociale cohesie en multiculturaliteit*. Den Haag : Dr. Gradus Hendriks Stichting.

Kalk, E. (1998). De geest is uit de fles. In *J. Edelenbos en R. Monnikhof (red.). Spanning en interactie. Een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.

Raspe, A., Foolen, J & Swinnen H. (1997). *Integrale wijkontwikkeling. Een strategie voor lokaal sociaal beleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Sprinkhuizen, A. e.a. (1998). *In de ban van de buurt. Over lokaal sociaal beleid in de buurt*. Utrecht: NIZW.

Contextualisering

Dekker, P. (2000). 'Sociale en politieke participatietrends.' In *P. Ester, D. van Houten en B. Steijn (red.) De waan van de dag. Sociale wetenschap en de publieke zaak*. Amsterdam: Siswo, pp.63-78.

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism* Polity Press. Cambridge.

Fiorina, M.P. (1999). 'Extreme voices. A dark side of civic engagement.' In *Skocpol, T. & Fiorina, M.P. (eds). Civic engagement in American democracy*, pp.395-426.

- Mullings, L. (ed.) (1987). *Cities of the United States. Studies in Urban Anthropology*. New York: Columbia U.P.
- Katz, M.B. (2001). *The price of citizenship. Redefining the American welfare state*. New York: Metropolitan Books.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Schlozman, K.L., Verba, S. & Brady, H.E. (1999). 'Civic participation and the equality problem.' In T. Skocpol en M. Fiorina (eds). *Civic engagement in American Democracy*. pp. 427-460.
- Skocpol, T. & Fiorina, M.P. (eds.) (1999). *Civic engagement in American Democracy*. Washington: Brookings Institution Press.
- Tonkens, E. (2000a). "Dromen, daden en donaties. De sociale sector Amerika." *Tijdschrift voor de Sociale Sector*. nr. 6. pp. 22-27.
- Tonkens, E. (2000). "Dromen van een kachel. New Deal for Communities in Engeland." *Tijdschrift voor de Sociale Sector*. nr.11. pp. 16-21.
- Tonkens, E. (2001). "The Dutch Bridge. Community building in the Netherlands and the UK.". In *New Start, bringing together partners in community regeneration*. januari 2001.
- Wildeboer Schut, J.M., Vrooman J.C. & Beer, P.T. de (2000). *De maat van de verzorgingsstaat. Inrichting en werking van het sociaal-economisch bestel in elf westerse landen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

ABCD

- Boer, N. de. (2001). Zeven lessen voor verschepping. In *Tijdschrift voor de sociale sector*. nr.4, pp. 22-23.
- Jonge, I. de. (2000). Uitdagend afstand nemen. In *Vitale stad*. nr. 5, 2000.
- Kretzmann, J. & McKnight, J.L. (1993). *Building Communities from the inside out: a path toward finding and mobilizing a community's assets*.
- Kretzmann, J. & McKnight, J.L. (1999). *Leading by stepping back: a guide for city officials on building neighborhood capacity*. Evanston: Institute for Policy Research.
- Leenders, P. *Zelforganiserend vermogen van wijken. Verslag van de conferentie van 10 april 2000*. Den Haag: G 21.
- McKnight J. *Good governance in the light of the Asset Based Community Development approach*. Lezing conferentie Social Challenges and organising capacity in cities, experiences in European cities. Eindhoven: 10-11 mei 2001.
- Oort, D. van. Wijkbewoners en hun capaciteiten. In *LSA Bewonersberichten*. nr. 51, 2000.

ABC*d*

Bijlagen

- Bijlage 1**   **ABCD in Nederland.
Enquête naar toepassing en toepasbaarheid**
- Bijlage 2**   **Wijkaanpak in 24 steden in steekwoorden**
- Bijlage 3**   **Verslag expertmeeting 1 oktober**
- Bijlage 4**   **Verslag conferentie Assed-based Community development
(Deventer, 14 november 2001)**

ABCd

Bijlage 1 ABCD in Nederland. Enquête naar toepassing en toepasbaarheid

ABCD in vogelvlucht

De Asset-Based Community Development-benadering geeft een weg aan om via het in kaart brengen en mobiliseren van de talenten en vaardigheden die in elke lokale gemeenschap, hoe gedepriveerd ook, aanwezig zijn, van binnenuit te werken aan in economisch, cultureel en sociaal opzicht vitale buurten. Kortom, het gaat om het zelforganiserend vermogen van wijkbewoners.

De volgende uitgangspunten gelden daarbij:

1. De ABCD-methode is *'asset-based'*: ze start met wat er is, niet met wat ontbreekt, of wat problematisch is. In 'zwakke wijken' zijn veel meer kwaliteiten en capaciteiten aanwezig dan vaak wordt aangenomen en deze zijn bovendien veel belangrijker voor gemeenschapsvorming en revitalisering dan doorgaans wordt aangenomen. Beleid van overheden of externe organisaties dat niet bouwt op de capaciteiten, vaardigheden en bronnen van de buurtbewoners en hun verbanden en organisaties, is tot mislukken gedoemd. Buurten worden nooit top-down of van buiten af gebouwd. Succesvolle wijkontwikkeling vindt alleen plaats als buurtbewoners zelf in beweging komen en hun eigen capaciteiten willen inzetten.
2. De ABCD-methode is *'internally focused'*, maar dat betekent niet dat er geen additionele bronnen van buiten af nodig zijn. De eigen capaciteiten zijn *noodzakelijk* maar meestal niet *voldoende* voor de grote uitdagingen waar de wijken voor staan. De externe impulsen kunnen echter alleen effectief worden ingezet als ze aansluiten op de ontwikkeling van de 'eigen' rijkdom van personen en verbanden. Met de focus op de interne ontwikkelingen wil de methode ook aangeven dat eigen definitie, investeringen, creativiteit en zeggenschap van bewoners aan elk revitaliseringsproces ten grondslag moeten liggen.
3. Het ontwikkelingsproces dat de ABCD-methode wil losmaken is *'relationship driven'*: het permanent bouwen aan relaties tussen mensen, groepen en instituties is de kern van de methode. Het alleen in kaart brengen van kwaliteiten en capaciteiten ten behoeve van onderzoek of beleid is uit den boze, personen en groepen moeten met elkaar verbonden worden.

De ABCD-methode zet - in een vaste volgorde - een vijftal stappen, te weten:

1. *Maken van een nieuwe wijkkaart* die de oude die slechts behoeften, tekorten en problemen vermeldt vervangt. Dit proces wordt '*mapping assets*' genoemd: het door bewoners of hun ondersteuners in beeld brengen van (individuele) capaciteiten en vaardigheden aan de hand van de vraag: "Over welke bronnen beschikken we om deze problemen zelf op te lossen." Bewoners worden gestimuleerd zelf te bedenken wat hun vaardigheden en talenten zijn. Hierbij kan de '*Community Asset Check List*' gebruikt worden. De '*Community Asset Check List*' voorkomt dat er 'basiscategorieën' van kwaliteiten en capaciteiten van een lokale gemeenschap overgeslagen worden. De checklist besteedt aandacht aan:
  - De capaciteiten van individuen.
  - De vaardigheden van 'buitenstaanders' (jongeren, ouderen, bepaalde groepen migranten, marginalen).
  - De potenties van (informele) groepen en verbanden van burgers (belangengroepen maar ook sport en ontspanningsclubs, jongens die samen een balletje trappen, een groepje ouders dat op elkaars kinderen past, enz).
  - De private, gemeentelijke en non-profit instituties.
  - De fysieke kwaliteiten van de buurt of wijk.
  - De ontdekkers en ontwikkelaars van capaciteiten en kwaliteiten van mensen (leiders).
2. *Bouwen aan relaties en samenwerking tussen de eigen bronnen in buurten*. Voordat mensen opgebeld of aangesproken worden moet er een plan zijn opgesteld waarin is opgenomen hoe individuen in contact kunnen worden gebracht met andere individuen, groepen en organisaties. Buurten worden sterker elke keer als buurtbewoners – vooral ook de relatieve buitenstaanders daarbinnen- in verbinding worden gebracht met anderen met het doel een probleem op te lossen (in deze zin is de benadering dus wel degelijk probleemgericht). Vervolgens groeien nieuwe verwachtingen: mensen gaan geloven dat ze zelf in staat zijn aan de oplossing van problemen te werken en dat er veel meer mogelijkheden zijn om een buurt te sturen dan ze altijd hadden gedacht. Als het web van relaties dichter wordt kijken bewoners minder automatisch eerst naar buiten voor hulp.
3. *Mobiliseren* van de lokale gemeenschap rond het belang van *economische ontwikkeling* en het breed beschikbaar stellen van *informatie* over en voor de wijkgemeenschap (*'information sharing'*).
4. Overtuigen van een zo *representatief* mogelijke groep bewoners van het belang om te werken aan een *visie* en een *plan* voor de buurt/gemeenschap op basis van de vragen: *Wie zijn we? Wat vinden we het belangrijkste? Waar zou onze buurt de komende vijf, tien, twintig jaar naar toe moeten groeien?* Het plan moet gericht zijn op de oplossing van concrete problemen.
5. Vrijmaken van *externe bronnen* (fondsen, inzet overheidsgelden) ter ondersteuning van de lokaal aangestuurde ontwikkeling.

ABCD in Nederland

Enquête naar toepassing en toepasbaarheid

In opdracht van:
Kenniscentrum Grote Steden
Ministerie van VWS
G21

Naam gemeente: .....

Naam informant: .....

Functie informant: .....

Introductie

We hebben een korte introductie op de ABCD-methode bijgevoegd. Mocht u voor het beantwoorden van de vragen meer informatie nodig hebben, neemt u dan contact op met een van de volgende onderzoekers: Maarten Davelaar (Verwey-Jonker Instituut, tel.: 030-2300799, e-mail: MDavelaar@verwey-jonker.nl), Ard Sprinkhuizen (NIZW, tel.: 030-2306311, e-mail: A.Sprinkhuizen@nizw.nl) of Jan Foolen (Verwey-Jonker Instituut, tel.: 030-2300799, e-mail: JFoolen@verwey-jonker.nl).

Om een eerste inzicht en overzicht te krijgen over de toepassing en toepasbaarheid van de ABCD-methode in de wijkaanpak in uw gemeente, leggen we u een beperkt aantal vragen voor. De opbrengst van de enquête is van groot belang voor de voorbereiding van de expertmeeting op 1 oktober a.s. Daar worden de resultaten gepresenteerd en wordt de ABCD-methodiek en de mogelijke toepassingen 'doorgezaagd'. We hopen daarom dat u zo vriendelijk wilt zijn de ingevulde enquête zo spoedig mogelijk en in ieder geval voor 1 september te retourneren. U kunt daarbij gebruik maken van het volgende antwoordnummer:

Verwey-Jonker Instituut
Antwoordnummer 3449
3500 ZL Utrecht

De enquête gaat achtereenvolgens in op de volgende aspecten:

- De stand van zaken in uw gemeente voor wat betreft de ABCD-methodiek.
- De reikwijdte van zelfsturing door bewoners.
- De ingezette instrumenten bij de wijkaanpak.
- De representativiteit van bewoners.
- Een blik in de toekomst.

Enkele van deze onderwerpen worden voorafgegaan door een korte introductie, waarin een dilemma wordt geschetst dat rechtstreeks met implementatie van ABCD-methodieken in de Nederlandse context te maken heeft. Dit om uw gedachten op scherp te zetten bij het invullen van deze vragenlijst.

Wij willen u vragen de vragenlijst zo kritisch, concreet en compact mogelijk in te vullen en zo veel mogelijk beleidsjargon te vermijden. Als u onvoldoende ruimte heeft voor de beantwoording kunt u dit doen op eigen papier. Het beantwoorden vergt ongeveer een half uur.

1 Stand van zaken ABCD

Kent u de ABCD-methode? Heeft uw gemeente ervaring met ABCD-achtige of vergelijkbare projecten & programma's in het kader van de wijkaanpak of juist los hiervan?

Welke uitgangspunten of stappen uit de ABCD-methode herkent u in uw eigen projecten? Geef zo concreet mogelijke voorbeelden.

2 Reikwijdte zelfsturing bewoners

Introductie:

Bewoners dienen in de ABCD-methode uitdrukkelijk zelf in beweging te komen en verantwoordelijkheid te nemen voor verbetering van de buurt. De ABCD-methode gaat ervan uit dat bewoners zelf het initiatief nemen en houden. Overheid en professionals doen bewust een stap terug en bieden bewoners ruimte voor het nemen van dat initiatief en die verantwoordelijkheid.

*Hoe zou u de rol van bewoners in de wijkaanpak in uw gemeente karakteriseren?
Op welke terreinen?*

Bewoners (groepen) zijn veelal:

producent (bewoners beslissen wat er moet gebeuren en hoe op basis van een eigen visie en plan)
gelijkwaardig partner in beleid en uitvoering
adviseur
klankbord of gesprekspartner
klant

Terreinen

economische en sociale activering
concrete verbetering van de openbare ruimte
sociale samenhang
veiligheid
herstructurering van wijken

Licht eventueel uw keuze toe.

In hoeverre zijn gemeente (ambtenaren en diensten) en professionals uit verschillende sectoren - zoals de ABCD-methode adviseert - bereid een volledig 'dienstbare' rol te spelen in de wijkaanpak? Licht uw antwoord zo uitvoerig mogelijk toe.

3 Gehanteerd instrumentarium

*Met welke veelbelovende samenwerkingsconstructies om de positie van bewoners te versterken op de onderscheiden terreinen experimenteert uw gemeente?
Licht uw antwoord toe.*

In hoeverre kunnen bewoners(groepen) in het kader van de wijkaanpak beschikken over eigen budgetten? Wat is de aard van het beschikbare budget (smeeroliebudget of substantieel budget voor eigen visie, plan en projectontwikkeling en uitvoering)? Wat is de aard van zelfbeschikking door bewoners bij de besteding van deze budgetten?

Welke andere (bestuurlijke) instrumenten worden er in uw gemeente gehanteerd om de rol van bewoners in de wijkontwikkeling te versterken bij de onderscheiden onderwerpen?

4 Representativiteit

Introductie:

De ABCD-methode gaat uit van – en werkt concreet aan - een zich steeds verder uitdijend netwerk van groepen actieve bewoners. Bewoners die lang en intensief betrokken blijven. Zo ontstaan voor de wijk representatieve netwerken van bewoners(groepen) die een voldoende mate van interne democratische controle kennen. De ervaring in de Nederlandse situatie leert echter dat het vaak gaat om een vrij kleine 'inspraakelite' en dat permanente betrokkenheid van bewoners(groepen) over een langere periode zeer moeilijk te realiseren is. Wat zijn de ervaringen in uw gemeente?

Weet u of bewoners in vertegenwoordigende wijkorganen een goede afspiegeling vormen van de bewoners uit de wijken? Probeer uw gemeente gericht die representativiteit te vergroten? Met welke instrumenten?

5 Blik in de toekomst

Bestaan er in uw gemeente plannen om (elementen uit) de ABCD-methode te introduceren dan wel verder uit te bouwen? Worden deze elementen dan 'verscheept' (letterlijk overgenomen uit de Amerikaanse methode) of aangepast aan de Nederlandse context?

Wie zijn de initiatiefnemers (bewonersgroepen, gemeente, professionals) van dergelijke plannen?

6 Ten slotte

We zouden het zeer op prijs stellen als u naast de ingevulde enquête een *sleutel*document wilt meesturen over de wijkaanpak en bewonersbetrokkenheid.

Hartelijk dank voor uw medewerking.

ABCd

Bijlage 2 Wijkaanpak in 24 steden in steekwoorden

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Almelo
Informant:	Janneke Oude Alink

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Gedeelte uit het meerjaren ontwikkelingsprogramma GSB gemeente Almelo (MOP). Nota over Jeugd in de wijk (recent, aug. 2001) Een notitie (in ontwikkeling): de Almelose wijkaanpak in de tweede tranche GSB; naar een heldere structuur (aug. 2000).</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Wijkaanpak vanaf 1996. Geldt nu voor de gehele stad (elf wijken). Er zijn vier speerpuntwijken. De inzet is bereiken van streefwaarden voor wat betreft leefbaarheid en veiligheid.</p> <p>Verschillende 'planfiguren': het wijkactieplan, het wijkontwikkelingsplan, en (in ontwikkeling) de buurt- en wijkagenda die geldt voor één jaar. Er wordt gewerkt met projectoffertes. Voor één wijk is er een integraal wijkplan (WOP) tot stand gekomen. De wijkactieplannen zijn afgerond.</p> <p>De wijkgerichte werkwijze wordt ook een instrument voor bestuurlijke vernieuwing genoemd (zekere kanteling van de gemeentelijke organisatie). Het project Jeugd in de wijk (NIZW), gericht op opvoeding en ontwikkeling, staat er aan te komen.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>Instrumenten afhankelijk van het betreffende planfiguur.</p> <p>Meetbare doelen via indicatoren uit de monitorsystematiek.</p> <p>Men blijft de basis zoeken in de kijk vanuit de burger (vraaggericht werken, principes van marketing c.q. klantgerichtheid)</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>Gemeente c.q. wijkwethouders regierol - naast wijkwethouders zijn er vakwethouders - bijgestaan door ambtelijke wijkcoördinatoren. De welzijnsstichting leveren wijkontwikkelingswerkers. De rol/positie van deelnemers wordt door de gemeente op dit moment opnieuw bekeken. Gezegd wordt dat in de wijkaanpak tot nu toe te veel logica's (burger, ambtelijk, bestuurlijk, korte en lange termijn, etc) door elkaar lopen. De wijkaanpak wordt nu onderscheiden naar segmenten. Rol en positie zien er in elk segment anders uit. In het zogeheten participatief buurtbeheer heeft bijvoorbeeld de bewoner het inhoudelijke primaat. Bij integrale wijkontwikkeling praat de bewoner mee.</p>

4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	Almelo zoekt naar een nieuwe structuur voor de wijkaanpak. Gedacht wordt aan verschillende segmenten in de wijkaanpak: professioneel buurt en wijkbeheer, participatief buurtbeheer (hier wordt m.n. methode Mc Knight genoemd), wijkprojecten, en integrale wijkontwikkeling.
--	--

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Amsterdam /stadsdeel Westelijke Tuinsteden - Bureau Parkstad
Informant:	Y. Driehuis

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Uitgangspunten voor betrokkenheid van bewoners op het niveau Nieuw West</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Uitgangspunten voor betrokkenheid van bewoners op het niveau Nieuw West: Het bureau Parkstad moet voor het bestuurlijk overleg Parkstad zoveel mogelijk ideeën , opvattingen en kennis van betrokken partijen verzamelen. Daartoe horen ook groepen bewoners die zich op een van de terreinen op het niveau van Nieuw West beweegt. Daarbij is niet het doel om draagvlak te vergroten, maar het verhogen van de kwaliteit van de voorbereiding. Bewoners zijn in dit verband primair consument en/of ervaringsdeskundige.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>Stadsdelen zijn verantwoordelijk voor bewonersparticipatie en doen dat ieder op hun eigen manier. Het bureau Parkstad maakt plannen op hoofdlijnen en schept kaders.</p> <p>Buurtbeheerplatforms en inspraak bij vernieuwingsplannen zijn vormen van overlegstructuren waarbij bewoners intensief betrokken worden.</p> <p>Voor buurtbeheer zijn in bijna alle vier de stadsdelen budgetten beschikbaar, per 'platform' ongeveer 20.000 op een aantal van ongeveer 2000 bewoners.</p> <p>Bij de herstructurering zal per aanpakgebied een leefbaarheidsbudget van 500.000 beschikbaar komen.</p> <p>Het vernieuwingsgebied is vaak wat groter van omvang en het gaat daar ook over bouwproblemen.</p> <p>Bewonersorganisaties worden financieel, inhoudelijk en door het opbouwwerk ondersteund om ze zo te informeren en te betrekken bij vernieuwingsoperaties.</p>

<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Notitie 18 mei 2000: Bureau Parkstad kan de volgende activiteiten organiseren om de bewoners bij de discussie over de hoofdlijnen te betrekken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bijeenkomsten gericht op de discussie over een nieuw tussenproduct waarin alle bijstellingen en aanvullingen op de eerste versie van de hoofdlijnen zijn opgenomen. • Bijeenkomsten gericht op een bepaald thema (ouderen, sociaal plan, leef- en woonmilieus) • Verschaffen van informatie over bovenbedoelde onderwerpen. <p>De georganiseerde bewonersgroepen op het niveau van Nieuw West kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan bovenstaande activiteiten. Er hebben zich twee groepen bewoners gemeld die op het niveau van Nieuw West betrokken willen worden</p> <p>Bij de discussie over de vernieuwing. Zij zullen in ieder geval betrokken worden bij de activiteiten die samenhangen met het uitbrengen van eventuele bijstellingen en aanvullingen van de hoofdlijnen. De discussie daarover zal elk najaar worden georganiseerd.</p> <p>Daarnaast kunnen bewonersgroepen aangeven dat zij bepaalde thema's aan de orde willen stellen en een voorstel doen op welke manier zij daar groepen bewoners bij willen betrekken. De inbreng van de bewoners zal worden vastgelegd en bij de rapportages wordt aangegeven wat met hun inbreng is gedaan.</p> <p>Bewoners zijn partner maar niet gelijkwaardig. Belangen van overheid en woningbouwverenigingen wegen vaak zwaarder. Plannen moeten wel op draagvlak kunnen rekenen. In die zin zijn bewoners belangrijke partner.</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>Ze zijn bezig met vernieuwing. Wat dat inhoudt staat min of meer in de bovenstaande vakken vermeldt.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Arnhem
Informant:	Rik Kors / Jan Ram

<i>Sleuteldocumenten:</i> Rapportage gebiedsgericht werken MOP Arnhem
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Arnhem is op dit moment bezig met vernieuwing van de wijkaanpak. Vanaf 1 januari 2001 is het gebiedsgericht werken (GGW) geïntroduceerd. Het doel daarvan is :</p> <ul style="list-style-type: none"> • voor de gemeentelijke organisatie om haar eigen functioneren te verbeteren; • om het wijkgericht werken stadsdekkend te maken en te verbeteren. • De gemeente Arnhem heeft als missie van het (GGW) geformuleerd: • "De gemeente Arnhem draagt zorg voor een gebiedsgerichte , duurzame ontwikkeling en beheer van het woon-, werk- en leefklimaat. Zij doet dit: • in nauwe samenwerking met partners in de stad / gebieden; • afgestemd op behoeften in wijken (vraaggericht); • en stimuleert zo mogelijk bewoners en organisaties om hierin actief mee te denken en werken". <p>Voorbeelden van ABCD-achtige projecten - programma's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wijkgericht werken-wijkbudgetten: ideevoorming-planontwikkeling vanuit de basis van bestaande netwerken van wijken. • Spekchecques: goede ideeën vanuit de bevolking/vrijwilligersinitiatieven kunnen een bijdrage krijgen. • Structurele medefinanciering van instellingen die zich richten op activeringen en bewonersparticipatie. • Nieuwe projectinitiatieven vanuit de integrale wijkaanpak als het sociale speerpuntenplan en Klarendal Kom Op waarbij de vraaggerichtheid voorop staat.
---	---

<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>In een 12- tal wijken zijn wijkplatforms waar ambtenaren en vertegenwoordigers van instellingen samen met bewoners praten over het beheer / ontwikkeling van de wijk. Door het gebiedsgericht werken wordt deze inzet staddekkend gemaakt. In het project sociaal speerpuntenplan benaderen case managers wijkbewoners op hun vragen t.a.v. huisvesting, leefomgeving en sociaal-/maatschappelijke situatie. Op basis van deze "vraaginventarisatie" wordt een gemeenschappelijk traject van activiteiten afgesproken, met inzet van vele netwerkpartners.</p> <p>In het project Klarendal Kom Op zijn na een periode van herstel van vertrouwen in gemeentelijk handelen (door 'doen-wat-kan' acties gericht op schoon, heel, veilig en sociaal) blokgesprekken gevoerd. In deze gesprekken kwam aan bod wat bewoners zagen als mogelijke eigen bijdrage en gewenste bijdrage gericht op de verbetering van de wijk. Dit heeft, mede door de extra impuls "Onze buurt aan zet" (Van Boxtel / BZK) geleid tot een intensief programma voor de komende 2 jaar. Daarin zijn randvoorwaarden geschapen om op straat-buurniveau tot een intensieve ABCD-achtige aanpak te komen (straataanpak / versterken netwerken).</p> <p>In de planvorming van wijkontwikkeling die in hoofdzaak fysiek is gericht worden bewoners nauw betrokken. Het gaat hier in hoofdzaak om een adviserende rol. In het kader van het ontwikkelen van de zo noodzakelijk sociale balans wordt deze rol uitgebouwd tot initiërend en heel duidelijk vraagsignalerend.</p> <p>Er zijn wijkbudgetten voor 12 wijken (totaal f. 850.000 per jaar) en voor de overige wijken is een doelbudget (f. 150.00) per jaar. Het budget is bestemd ter financiering van de feitelijke organisatie van bewonersplatforms en programmabudget alsmede smeeroelie en planvorming. Over de besteding wordt in wijkplatformverband (overleg bewoners, gemeente, partners) besloten, waar de bewonersvertegenwoordiging over het algemeen de belangrijkste stem heeft.</p> <p>De 12 wijken hebben daarnaast apart de beschikking over een wijkkrantbudget (totaal ruim f. 60.000)</p> <p>Naast de wijkbudgetten zijn nog enkele op bewonersgroepen gerichte aparte subsidies beschikbaar.</p> <p>De bedoeling is deze verschillende budgetten als één budget, met een volume-uitbreiding, vanaf 2002 voor de gehele stad beschikbaar te stellen.</p>
------------------------------------	---

<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>In de rapportage gebiedsgericht werken (zie sleuteldocument 1) komt met name naar voren dat de interne werkwijze van de gemeente verbeterd moet worden om het wijkgericht werken tot zijn recht te laten komen. Hiertoe werd het volgende geïntroduceerd: Het Arnhemse netwerkmodel van gebiedsgericht werken: "Van onderop, van bovenaf, van buiten, van binnen: het tactische gat". Het is een model met gemeenschappelijke sturing op met name het tactische niveau door middel van vraaggerichte programmering. De nadruk op de communicatie op de wijkwerkvloer - niveau blijft bestaan (de huidige kracht). Tegelijkertijd wordt het element van sturing ingebracht door de wijkprogrammering in de gemeentelijke organisatie op gebiedsniveau te organiseren.</p> <p>Met GGW wordt beoogd voorwaarden te scheppen c.q. ruimte te creëren op strategisch beleidsniveau en samenwerking op uitvoeringsniveau. De feitelijk situatie is nog dat er veel te veel sprake is van een aanbodgerichte manier van werken, zowel vanuit gemeente als instellingen.</p> <p>De rol van bewoners als 'gebruiker' van de woonwerk- en leefomgeving is in de integrale wijkaanpak in eerste instantie die van adviseur, klankbord of gesprekspartner. Het gaat daarbij veel meer over meepraten dan over meebeslissen.</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>Er dient een meer integrale aanpak op wijkniveau te ontstaan. Het gaat daarbij om begrippen als stadsdekkend gebiedsgericht werken, speerpuntenbeleid, vraaggericht werken, ontkokerd werken, samenwerken, wijkbeheer en wijkontwikkeling. Deze ontwikkeling heeft tot vier programma's geleid die zich langzaam vertalen naar een integrale gebiedsgerichte aanpak. Fysieke herstructurering in combinatie met een aanpak gericht op de sociale infrastructuur.</p> <p>Het ontwikkelplan Malburgen is daar een voorbeeld van (zie sleuteldocument 2)</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Breda
Informant:	Ria Oomen

Sleuteldocumenten:
 Projectplan Lusten & Lasten Heuvel
 Procesbeschrijving Project Lusten en Lasten Breda Noordoost
 Zelfanalyserapport Van Ambitie naar Uitvoering (incl. bijlagen)
 Lusten en Lasten (Vitale Stad)
 MOP Breda (selectie)

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>In Breda wordt voornamelijk verwezen naar het project Lusten en Lasten LEL). De thematiek van bewonerssturing wordt sterk aangehaakt aan het thema 'wonen': sociaal en fysiek, en gericht op de eigen buurt en wijk.</p> <p>Bewoners zijn in LEL opdrachtgever, echter wel via een strak gereguleerd systeem. In het projectplan LEL voor Heuvel wordt expliciet verwezen naar ABCD (vormt zelfs de kern), waarschijnlijk omdat er een provinciale impuls via LSA bij de betreffende bewonersorganisatie terecht is gekomen (getuige de erg bekende teksten uit het projectvoorstel).</p> <p>De LEL-projecten (voor methodiek zie hieronder) focussen sterk op beheersaspecten van de sociale en met name fysieke omgeving die in een jaarcyclus aangepakt kunnen worden: veiligheid (en leefbaarheid) (blauw), jongeren (rood), vervuiling (groen). De projecten vinden plaats in herstructureringsgebieden.</p>
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Participatie op wijk en buurtniveau vindt plaats via wijk en dorpsraden. Als er sprake is van een actieve aanpak worden specifieke bewonersorganisaties betrokken.</p> <p>Verder kent Breda "De regels van het spel", waarin uitgangspunten voor inspraak en overleg zijn vastgelegd. De gemeente maakt dus een scherp onderscheid: Er is formeel geregelde <i>inspraak</i>. En er is <i>overleg</i>, dat de vorm kan aannemen van participatie (samenwerking) en consultatie (bij grotere stedelijke vraagstukken).</p> <p>Het handelingsconcept bij LEL is een uitgelijnd cyclisch open-planproces. Vooraf is niet bekend wat de uitkomsten zijn. Voor de wijk is een budget beschikbaar (circa zeven ton), waarmee bewoners als opdrachtgever kunnen functioneren. Instellingen en gemeente zijn ondergeschikt (binnen randvoorwaarden) aan de wensen van bewoners. De fasering heeft een doorlooptijd van een jaar en bestaat uit de volgende stappen: Oproepen ideeën; screenen en koppelen ideeën; keuzes maken; plan maken; uitvoering; evaluatie.</p> <p>De positie van bewoners als medespeler wordt versterkt door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delegeren van besluitvorming over het budget voor korte termijn maatregelen. • Bewoners gezamenlijk afwegingen laten maken over woon en leefomgeving.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoners zelf laten onderhandelen over uitvoering of uitbesteding. • Bewoners zelf een plaats geven in organisatie en coördinatie. • Bewoners aanspreken als leveranciers van ideeën en oplossingen.
3. Posities en rollen/regie	<p>Breda kent per wijk de zgn. Trojka's: een "aanjaag-groep", bestaande uit ...</p> <p>Rol RME is cruciaal</p> <p>Bewoners zijn in het LEL-concept producent</p> <p>Het concept van LEL en de manier van omgaan met de wijkbudgetten ontregelt de gemeentelijke bureaucratie. De logica van de gemeentelijke organisatie en van de aanbieders past niet op de logica van de burger.</p> <p>Herstructurering en activering zijn geen deel van het ontregelend concept.</p> <p>Intensieve betrokkenheid blijft beperkt tot enkele tientallen bewoners. Specifieke doelgroepen (allochtonen, jongeren) blijven buiten beeld.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Uitbreiding van LEL vindt plaats naar Heuvel. LSA is daarbij betrokken. Plannen worden gekoppeld aan fysiek en sociaal beheerplan. Initiatiefnemers zijn bewonersorganisatie, gemeente en corporaties.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Den Bosch
Informant:	D. Gorgels, C. Cremers

<p><i>Sleuteldocumenten:</i></p> <p>Werk in uitvoering (zelfanalyse GSB 2001)</p> <p>MOP (selectie, leefbaarheid)</p> <p>Wijkbudget Oost: Stand van zaken, 2001</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>De uitgangspunten van de ABCD-methodiek worden onderschreven, de methodiek als zodanig wordt niet overgenomen. In de diverse sleuteldocumenten staat het versterken van het zelforganiserend vermogen van de bewoners centraal. Expliciet wordt met het "Wijkbudget Oost" geëxperimenteerd. In de loop van 2001 wordt de effectiviteit van dit instrument geëvalueerd.</p> <p>In algemene zin moet er meer aandacht komen bij gemeente en instellingen voor initiatieven van onderop en het "Bossche model van sociale activering" met als uitgangspunten: eigen potenties; voor wat hoort wat; de wijk beslist (mede) over de prioriteiten.</p>
---	---

	<p>In de zelfanalyse valt te lezen over het zelfherstellend vermogen van wijken en het zelforganiserend vermogen van bewoners: "Daartoe worden allerlei activiteiten georganiseerd gericht op de jeugd, en volwassenen (sociale activering, arbeidsmarkttoeleiding, stimuleren actief burgerschap) en wordt het voorzieningenniveau verbeterd. Verder wordt er verwezen naar vrijwilligersbeleid, en het wijkbudget-oost en de Gestelse buurt.</p>
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Wijkbudget Oost: Uitgangspunten zijn "een slimme combinatie van vernieuwd buurtbeheer en participatie van wijkbewoners (zelforganiserend vermogen en daadwerkelijke inzet ten behoeve van leefbaarheid)", "de wijkbewoners bepalen wat er gebeurt, niet de begeleidingsgroep", "onder partners/spelers in de wijk moet draagvlak zijn om samen het buurtbeheer vorm te geven".</p> <p><i>Observatie:</i> In dit laatste uitgangspunt ligt een addertje onder het gras.</p> <p>Bewoners hebben bij besteding van het wijkbudget (f200.000) het voortouw. Aansluiting wordt vooral gezocht bij vrijwilligersinitiatieven, en in mindere mate bij reguliere organisaties. Verder zijn de bewoners van mening dat uit het wijkbudget geen regulier werk van de gemeente gefinancierd moet worden. Knelpunt blijkt te zijn dat inzet van het wijkbudget gewoon gebonden blijft aan intern gemeentelijke procedures en verantwoordingssystemen.</p> <p><i>Observatie (D. Gorgels):</i> Je bent niet meer bezig met ABCD, zodra je geld beschikbaar stelt, omdat er dan per definitie procedureel verantwoord moet worden in ons bestel.</p> <p>Wijkontwikkelingsstrategie (WOS): In de WOS is de wisselwerking tussen het betreffende gebied, de omgeving en de relatie met stedelijk beleid opgenomen. Wat betreft de rol van bewoners moet er per gebied maatwerk worden geleverd. Een vast draaiboek is niet wenselijk. Het belang van de individuele bewoner staat voorop. Bij fysieke projecten worden bewoners collectief geraadpleegd. Bij sociale interventies staat de individuele bewoner centraal. Voor elk gebied wordt een Stuurgroep (voorzitter wethouder GSB), een projectgroep en een bewonersadviesraad (BAR) ingesteld. De BAR bestaat uit vertegenwoordigers van georganiseerde bewoners en enkele ongeorganiseerde bewoners.</p> <p>Escape: Een reïntegratietraject voor verslaafden (niet wijkgebonden!). Nadruk op zelfredzaamheid en voor wat hoort wat.</p> <p>Den Bosch gebruikt alleen "traditionele instrumenten" als inspraak, informatie wijkshouwen, bewonersadviesraden. De BAR's zijn alleen adviserend ten aanzien van het proces, niet over de inhoud van het beleid)</p>

3. Posities en rollen/regie	<p>Bewoners zijn adviseur en klankbord op alle benoemde terreinen. In de grote afstand tussen burgers en bestuur sneuvelen regelmatig bewonersinitiatieven omdat getwijfeld wordt aan hun legitimiteit (representativiteit), en omdat bewoners te veel verantwoording moeten kunnen afleggen. Burgerinitiatieven worden gewantrouwd.</p> <p>Gemeenten en professionals zijn niet bereid tot een "dienstbare" rol, en krijgen er ook de ruimte niet voor: Niet bereid vanwege de rol van de overheid en de rol van de ambtenaar daarbinnen. De overheid blijft de doelstellingen bepalen. De belangrijkste doelstelling is sociale rust, daar is de hele inzet op gericht.</p> <p>Geen ruimte: onze samenleving is per definitie repressief, terwijl ABCD in feite een tegenbeweging is.</p> <p>Observatie: Mening van sleutelinformant, die overigens wel deels spoort met b.v. WRR. In de sleuteldocumenten wordt wel lippendienst bewezen aan de uitgangspunten (zelforganiserend vermogen etc.). In de ingezette methodieken is de gemeente echter inderdaad vaak leidend.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Gemeenten en professionals (niet bewoners) nemen wel initiatieven voor verdere experimenten, bijv. in de Gestelse buurt (GSB-aandachtsgebied). Het is de vraag of het bestuur de methode een warm hart toedraagt, of dat de methode wordt gezien als middel om draagvlak te creëren</p> <p>Naar aanleiding van evaluaties in 2001 wordt bekeken of het experiment met wijkbudgetten uitgebreid kan worden.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Den Haag
Informant:	Mw. van den Bos

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Den Haag voor elkaar: contouren van het nieuwe welzijnsbeleid in Den Haag Inspraakrapport behorende bij de conceptnota welzijn "Den Haag voor Elkaar" Samenhang in programmering en uitvoering van publieke dienstverlening in de stadsdelen: een visie op deconcentratie voor de periode 2000-2004</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	Den Haag kent de zogenaamde 'Wijkgerichte aanpak' en is ambtelijk gedeconcentreerd. De drie hoofddoelstellingen van deconcentratie zijn: dienstverlening dicht bij de burger brengen, nieuwe impulsen geven aan bewonersbetrokkenheid en het bevorderen van samenhang en integraliteit.
---	---

<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Den Haag heeft t.a.v. de bewonersbetrokkenheid een iets andere insteek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoners inventariseren prioriteiten in hun gebied. • Bewoners kiezen 'top tien'. • Aanbod van diensten en instellingen wordt getoetst aan wensen. • Bewoners worden uitgenodigd bij te dragen aan oplossingen. <p>Eigen budget beschikbaar voor bewonersorganisaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eigen budget bewonersorganisaties. • Extra bewonersondersteuning op thema's en prioriteiten. • Stadsdeelbudgetten (smeerolie) kleine projecten. • Naast budgetten voor bewonersorganisaties wordt per gebied een aanvullend budget vrijgemaakt voor bewonersondersteuning op thema's en gekozen prioriteiten. <p>Bestuurlijke instrumenten om de rol van bewoners bij de wijkontwikkeling te versterken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deconcentratie. • Projecten. • Budgetten. • Stadsdeelcommissies en –weethouders. • GSB.
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Overheid en aanbieders zijn sterk gedeconcentreerd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het diversiteitsbeleid worden onderlinge netwerken gestimuleerd. • Buiten de geëigende bewonersorganisaties worden netwerken gestimuleerd rondom thema's en probleemgebieden (Schilderswijk). <p>De ambtelijke organisatie moet haar diensten ondersteunend inzetten. Centraal staat de uitvoering, de aanpak ter plekke.</p> <p>Het inhoudelijk primaat ligt bij de bewoners, de regie van het proces ligt bij de gemeente.</p> <p>De rollen van de bewoners zijn klankbord, gesprekspartner en klant</p>

<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>Er zijn geen expliciete plannen om de ABCD-benadering te introduceren. De drie hoofddoelstellingen voor deconcentratie (zie 'Uitgangspunten, doelen en reikwijdte') worden verder doorgevoerd.</p> <p>Concrete maatregelen, die voor de periode tot 2004 worden voorgesteld zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Meer een-loket functies. Er moeten een-loket functies komen voor alle sectoroverschrijdende zaken in de sfeer van leefbaarheid en veiligheid. Dat betekent dat burgers, bedrijven en organisaties op één plek, namelijk het Stadsdeelkantoor terecht kunnen. 2. Meer functies onder één dak. In de periode tot 2004 krijgen alle stadsdelen een eigen stadsdeelkantoor. De nieuwe kantoren zullen mede een filiaal van de openbare bibliotheek, een wijkkantoor van de dienst SoZaWe en een handhavingsteam van de Dienst Stadsbeheer gaan bevatten. 3. Er worden minimumcriteria geformuleerd voor de kwaliteit van gemeentelijke diensten en producten. Burgers kunnen de gemeente daarop aanspreken. 4. Meer aandacht voor en investeren in communicatie op stadsdeelniveau. Ervaringen in andere steden wijzen uit dat een effectieve communicatie op de schaal waar de burgers en gemeente elkaar intensief ontmoeten vruchten afwerpt. 5. www.denhaag.nl. De nieuwe gemeentelijke website wordt het virtuele gezicht van Den Haag, dat steeds meer en steeds betere informatie zal verschaffen en diensten zal aanbieden. 6. Activeren van 'moeilijk bereikbare' bewonersgroepen. De mogelijkheden worden onderzocht om hen te bereiken via een kleinschalige aanpak op maat, rondom actuele thema's en een organisatie 'dicht bij de doelgroep'. Aan de stichting BOOG is verzocht in hun offerte op deze lijn in te spelen. 7. Versterken van de betrokkenheid van ondernemers(organisaties). In de komende jaren worden gerichte inspanningen ondernomen om ondernemers bij het stadsdeeloverleg te laten aansluiten. 8. De inhoudelijke functie van de stadsdeelcommissie wordt versterkt. Daarbij zal met name ook aandacht worden gegeven aan de kwaliteit met betrekking tot het nakomen van de afspraken die met bewoners(vertegenwoordigers) worden gemaakt. Over de beschikbaarheid van de stadsdeelbudgetten beslist de gemeenteraad. Dat blijft zo. 9. Residentie.net. Residentie.net is een elektronisch stedelijk netwerk bestemd voor en gevuld door Haagse burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Residentie.net biedt ruime mogelijkheden voor communicatie en transacties. Een bijzondere 'tool' is de gelegenheid voor het creëren van virtuele communities ('pleinen'). Op iedere schaal kan een plein worden opgericht.
---	--

	<p>10. Naar een integraler stadsdeelplan. Het stadsdeelplan heeft in zijn huidige vorm vooral het karakter van een bestedingsvoorstel. In 1997 zijn richtlijnen opgesteld voor de voorbereiding en uitvoering van stadsdeelplannen. Deze richtlijnen hebben onder meer betrekking op de rollen van gemeentelijke diensten in het stadsdeel, de stadsdeelcoördinator en de betrokken bewonersorganisaties. De stadsdeelcoördinator is daarbij de procesverantwoordelijke. Er is vastgesteld dat in de stadsdeelplannen extra aandacht moet worden geschonken aan de thema's die bij de bespreking van de hoofdlijnennotitie aan de orde zijn gesteld door de stadsdeelcommissie: veiligheid, vervuiling, verkeer, bereikbaarheid, openbare ruimte, ouderen en jongeren.</p> <p>11. Inzet van de stadsdeelinfrastructuur voor andere vormen van integrale gebiedsgerichte aanpak. Naast en bovenop de deconcentratie spelen zich in delen van de stad ook andere vormen van integrale gebiedsgerichte aanpak af, onder meer in het kader van het grotestedenbeleid.</p> <p>12. Organisatiedocument op de stadsdeelorganisatie. Om de ambtelijke organisatiestructuur doelmatiger en doeltreffender te maken is in de eerste plaats gewenst dat bestuurlijk wordt vastgesteld wat de te bereiken doelstellingen zijn. Op basis van de gezamenlijke gebiedsanalyse worden in het stadsdeelplan zoveel mogelijk meetbare doelstellingen benoemd die in de looptijd van het plan moeten worden gerealiseerd. In aansluiting hierop zal in het stadsdeelplan moeten worden vastgelegd welk instrumentarium (menskracht en middelen) daarvoor vanuit de betrokken diensten beschikbaar wordt gesteld en hoe de inzet daarvan plaatsvindt. Vanzelfsprekend dienen bewoners, bedrijven en organisaties in het stadsdeel te worden betrokken bij de vaststelling van deze doelstelling.</p>
--	--

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Deventer
Informant:	Monique Peltenburg

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> De Deventer Wijkaanpak Liefde is.... De kracht van het evenwicht</p>

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>Deventer kent de zgn. Deventer Wijkaanpak, die al ruim een decennium in bedrijf is. Typerend voor deze aanpak is, dat bewoners voortdurend worden gestimuleerd aan te geven welke bijdrage zij zelf kunnen leveren bij de oplossing van problemen en het realiseren van wensen in hun woonomgeving.</p> <p>Uit de documentatie wordt niet direct duidelijk wat de beoogde reikwijdte van de aanpak is, of mag zijn.</p>
<p>2. Methodes en instrumenten</p>	<p>De Loodsgroep (opbouwwerker en ambtenaar loodst bewoners jaarlijks door de drie stappen van de aanpak: onderzoek, planvorming en uitvoering.</p> <p>Een uitgebreide panelmethodiek vormt het hart van de aanpak. (zie sleuteldocument 1)</p> <p>Bewoners van de zes wijken hebben een eigen wijkbudget. Twee wijken ontvangen f120.000,-, twee f200.000 en twee f280.000. Het budget heeft deels een premie-op-actiefunctie</p> <p>Andere instrumenten: Jaarlijks opstellen van wijkplannen Optellen van wop's</p>
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Overheid en aanbieders zijn sterk faciliterend. Betrokken zijn ondermeer corporaties, politie, SOD, de Vrijwilligerscentrale, Minderhedenorganisaties, het ROC, een buurtbeheerbedrijf. Partners hebben een convenant ondertekend. Raster/Welzijnsgroep (met name het opbouwwerk) trekt het hele proces. De ambtelijke organisatie moet haar diensten ondersteunend inzetten. Centraal staat de uitvoering, de aanpak ter plekke.</p> <p>Politiek bestuurlijk kent Deventer Wijkwethouders en contactraadsleden (door de politieke partijen zelf ingesteld). De wijkwethouder is proceswethouder, en neemt geen verantwoordelijkheden over van vakwethouders.</p> <p>Het inhoudelijk primaat ligt bij de bewoners, de regie van het proces ligt uitdrukkelijk bij de gemeente.</p>

	Deventer werkt met wijkteams. Dit zijn geen representatieve of vertegenwoordigende organen, maar platforms waarin actieve bewoners en functionarissen spreken over zaken die de directe woon- en leefomgeving aangaan. Verder stelt het wijkteam en wijkplan vast en adviseert over de verdeling van het wijkbudget. Ook bewaakt ze de voortgang van de wijkaanpak: het panel (onderzoek) en de prioritering (planvorming). Daarnaast functioneren nog taakgroepen
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	De loodsgroep ontwikkelt de aanpak verder op basis van de ABCD-benadering. Voorbeeld is het initiatief 'Jacht op talent'.

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Dordrecht
Informant:	Yvonne Naaijens

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Wijksturing en wijkgericht werken, SMT-voorstel, 21 juni 2000 Kansen voor wijkgericht werken in Dordrecht, Wessel Visser, Openbaar bestuur Uitwerking nieuwe organisatie wijksturing en wijkgericht werken GSB-MOP Het nieuwe inspraakbeleid, Stads Bestuurs Centrum, september 1999</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Dordrecht is onbekend met de ABCD-methodiek. Herkent de uitgangspunten wel in verschillende losstaande projecten. Opvallend genoeg 1 buurtproject (Koning van Krispijn) en twee niet buurtgebonden projecten (!): Betrekken allochtonen van het Bureau Medelanders en het Vormings- en Ontwikkelingswerk.</p> <p>Dordrecht kent overigens wel een samenhangende wijkaanpak (zie sleuteldocumenten), die echter pas in de komende jaren wordt geëffectueerd. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte: "op papier" bestrijkt het wijkgericht werken" fysiek (openbare ruimte, wonen en verkeer), sociaal-economisch (welzijn, buurtconomie en educatie) en veiligheid (openbare orde, vandalisme, sociale veiligheid)</p>
---	---

<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Centraal in de wijksturing (let op het woord!) staan de wijkschets, wijkprogramma's en wop's. De wijkschets wordt elke 5 jaar opgesteld. Op basis van de wijkschets wordt een wijkvisie opgesteld. Die wordt vertaald in een meerjarig wop. Jaarlijks wordt dan door het college een wijkprogramma opgesteld. De wijkprogramma's en wop's worden kaderstellend voor de inzet van gemeentelijke diensten.</p> <p>Voor intensieve wijken worden wijkmt's ingesteld. Voorzitter is de wijkmanager. Daarnaast de accountmanagers van stadsontwikkeling, stadswerken en welzijn. Indien nodig op momenten dat afstemming nodig is schuiven externe partners aan.</p> <p>Wijksturing en wijkgericht werken laat zich vooral kennen als een communicatiemodel en is sterk intern-gemeentelijk-organisatorisch gericht.</p> <p>Er wordt wel veelvuldig met "groepjes bewoners" overlegd. Dit vergt van bewoners wel een "ambtenarenhouding".</p> <p>Verder worden er wel wijkschouwen en bewonersavonden gehouden. In de intensieve wijken zijn wijkposten waar bewoners terecht kunnen met klachten etc.</p> <p>Bewoners beschikken niet over eigen budgetten. Er is wel een activeringsbudget.</p>
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>De gemeente voert de regie. Bewoners zijn adviseur, klankbord, klant. Bij de gemeente is geen sprake van een dienstbare rol.</p> <p>Aanbieders schuiven aan "op momenten dat dat nodig is".</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>"verbetermogelijkheden voor het Dordtse organisatie-model schuilen met name in de geringe regiecapaciteit van het wgw en de beperkte bestuurlijke inbedding. Vooral ten aanzien van afstemming van diensten van het aanbod van diensten op elkaar en op de vraag in de wijken is ruimte. De wijkcoördinator is een spin, maar zonder web."</p> <p>Commentaar: Opmerkelijk is, dat in de sleuteldocumenten de rol van bewoners nauwelijks aan de orde komt.</p> <p>In Dordt lijkt zich geen ontwikkeling af te tekenen die spoort met het ABCD-gedachtengoed. Informant ziet wel toepassingsmogelijkheden in enkele wijken.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Eindhoven
Informant:	Marianne Verkoelen

Sleuteldocumenten:

Unieke samenwerking leidt tot verrassende resultaten. Grotestedenbeleid in Eindhovense buurten.
 Impulsplan Woensel-West. Deel 2, van analyse naar visie (conceptplan)
 Impulsplan 'Woensel-West-Thuis-Best. Deel 3, Van visie naar programma en projecten (conceptplan).
 Informatiebulletins Impuls (Grotestedenbeleid)
 Buurtkranten Woensel-West.

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	Eindhoven kent een vorm van samenwerking waarbij bewoners en gemeente praten en overleggen op basis van wederzijds respect en gelijkwaardigheid. In dit model zijn meningen en opvattingen van bewoners vanaf het begin tot het einde zichtbaar. Er zijn nu in het kader van het grotestedenbeleid acht zogeheten 'impulsbuurten'. De reikwijdte van aan te pakken zaken is breed dat wil zeggen gericht op alle onderwerpen die de kwaliteit van het leven in de buurt raken. Vijf thema's worden met name genoemd: leefbaarheid, integrale veiligheid en wijkeconomie; zorg en opvang; onderwijs; werk en economie; jeugd en veiligheid.
2. Methoden en instrumenten	De impulsplannen worden volgens een vast stramien opgezet: van analyse en visie, naar een programma en uitvoeringsplan in projecten. De uitwerking is gemaakt naar de drie pijlers van het grotestedenbeleid. De verwachtingen en bijdragen van bewoners en van professionals zijn apart onderscheiden. De impulsbuurten hebben eigen buurtbudgetten.
3. Posities en rollen/regie	Stedelijke prioriteiten staan in het Stedelijk Beheerplan. Buurten worden daarvoor eens in de vier jaar doorgelicht. Er zijn acht buurten die speciale aandacht krijgen. Een groot aantal partijen werkt in die impulsbuurten samen (bewoners, gemeente, welzijnsinstellingen, woningbouwverenigingen, politie en scholen). De buurten kennen buurt-infowinkels en eigen buurtbudgetten. De gemeente zet wijkprojectleiders in die verantwoordelijk zijn voor het grotestedenbeleid in de betreffende buurten. De impulsbuurten overleggen samen in het interbuurtenuverleg. Men wil de lijnen naar de politiek kort houden. Twee maal per jaar is er overleg tussen de buurten en de wethouders.
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	De impulsplannen voor de wijken geven de richting voor tien jaar aan. De plannen zijn een co-productie van bewoners, gemeente en betrokken instellingen. In het kader van Buurt aan Zet is voor Woensel-West een plan opgesteld met de titel 'Lekker wonen in Woensel-West, onze miljoenennota'. Het ABCD-project is daarin opgenomen.

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Enschede
Informant:	Bert ter Horst

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> MOP Enschede , integrale aanpak investeringswijken (nota is in ontwikkeling) Communicatie in de Laares (sept.2000) Collegevoorstel Onze Buurt aan Zet (recent) Gespreksnotitie Wijkforums Enschede (juli 01)</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>MOP. Wijkaanpak is bij uitstek een middel om de integrale wijze van werken tussen de pijlers (GSB) zichtbaar te maken. In samenwerking met private partijen is een extra impuls van overheidswege noodzakelijk. Aansluiten bij de gebiedsgerichte aanpak en het stadsdeelgewijs werken. In drie van de vijf wijken zijn nu wijkservicecentra, het tastbare bewijs van de versterking van de leefbaarheid van buurten en wijken. Er zijn vier investeringswijken aangewezen. Investeringswijken steunen op integrale gebiedsvisies. Brede reikwijdte. Doel: versterken wijkaanpak.</p> <p>Onze Buurt aan Zet. Bewoners en organisaties bepalen zelf op welke wijze de impuls voor hun wijk vorm wordt gegeven. Evalueerbare doelen op verschillende terreinen (heel breed). Belang voor Enschede ligt in het versterken van de sociale samenhang. Drie wijken worden voorgedragen. Notitie wijkforums. Onderstreping van het stadsdeelgewijs werken. Vele partners; de bevolking is een, nee dé belangrijke strategische partner.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>Uitbouwen van de monitorsystematiek (breed) De ambities uit de monitor toekomstvisie GSB moeten met Buurt aan Zet dichterbij komen. Verder zal de sociale samenhang moeten zijn verbeterd. Het belang van het instrument communicatie voor de wijkforums (krant, internet, 'barometers'). Een wijkforum is bij uitstek een plaats waar het uitwisselen van ideeën en opvattingen samenkomt.</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>In de investeringswijken draait het om de publiek – private samenwerking Voor Buurt aan Zet worden in eerste fase sleutelfiguren uit de wijk betrokken. Notitie wijkforums. Er is meer gelijkwaardigheid in rol en positie tussen overheid en bewoners gekomen. De huidige wijkraden kunnen een startpunt vormen voor de wijkforums. Aan het forum hangen themagroepen. Uitgangspunten en rollen van overheid en bevolking vooraf vastleggen, bijv. in een convenant. In Buurt aan Zet wordt de bewonersrol benadrukt: bewoners sturen. Zelf initiatieven ontplooiën. Wat de aanbiedersrol betreft: In de wijkforums nemen louter en alleen bewoners deel (trefpunt). In het proces dat ontstaat vindt een ontmoeting met andere strategische partners, vaak de professionals plaats.</p>

4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	Wijkraden omvormen tot wijkforums. Zoeken naar nieuwe communicatiemiddelen (d.w.z. digitaal) omdat bewoners niet alleen via wijkraden reageren.
--	---

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Groningen
Informant:	Thea van der Veen

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Site-informatie Stichting Wijkvernieuwing (herstructureringscoördinatie) MOP, passage over wijkvernieuwing Over Groningers 2010 (SSP Groningen, werkdocument, 1999) Evaluatie van de pilot vraagsturing in Groningen (Verwey-Jonker Instituut/Rally Rijkschroeff)</p> <p><i>Commentaar:</i> Opvallend is, dat Groningen een van de weinige gemeenten is die duidelijk inhoudelijk getinte sleutel-documenten (m.u.v. MOP's) meestuurt . (dus: wat wil je nu eigenlijk bereiken met de wijk)</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Groningen werkt in 1 buurt met de HdB-aanpak. Plannen zijn er om deze uit te breiden naar de andere wijken. HdB is in essentie breed. Reikwijdte is vooralsnog sterk gericht op het opbouwen van een sociale infrastructuur voor bewonersparticipatie, het ontwikkelen van instrumenten voor vraagontwikkeling en het herstel van vertrouwen tussen bewoners, gemeente en het opbouwwerk.</p> <p>Daarnaast is Wijkvernieuwing gericht op herstructurering.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>Herstructurering: In projectfasen: Startnotitie, voorbereiding (incl. bewoners), uitvoering, nazorg</p> <p>Van 94-98 is geëxperimenteerd met breed opgebouwde wijkplatforms in 18 wijken. Burgers, middenstand en anderen uit de wijk fungeerden als opdrachtgever voor het scw. Deze platforms voldeden niet aan de verwachtingen. Betrokkenheid van bewoners bij scw nam niet toe en de zeggenschap over inzet van middelen bleef beperkt.</p> <p>Onder het motto "Partners in Welzijn" wordt nu een nieuwe poging ondernomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Contractfinanciering breed welzijn. Niet de instellingen staan centraal, maar de levering van samenhangende diensten. • De gemeente is opdrachtgever vanuit concreet toetsbare doelstellingen. • Welzijnsinstellingen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en dienen innovatief, flexibel en vraaggericht te werken. • Burgers worden betrokken bij vraagverkenning. Zij leveren een actieve bijdrage aan de uitvoering, worden betrokken bij het politiek besluitvormingsproces en bij de prioriteitsstelling op wijk/stadsdeelniveau. <p>(VJI, 2001)</p>

	<p>Instrument voor vraagontwikkeling: met behulp van workshop-achtige methoden, waarin toekomstvisies, beren op de weg en actieplanning wordt geformuleerd door bewoners (circa 20) en vertegenwoordigers van instellingen. Een en ander wordt uitgewerkt in werkgroepen.</p> <p>De uitvoering van projecten vindt plaats door de welzijnsinstelling</p> <p>Iedere wijkorganisatie heeft een redelijk vrij eigen budget (vast bedrag). Daarnaast is er een pot beschikbaar om eigen plan- en visie-ontwikkeling uit te betalen.</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>Bewoners zijn gelijkwaardige partner, klankbord en klant. Beslaat alle terreinen, behalve economische en sociale activering (...!) De betrokken bewoners vormen geen representatieve afspiegeling. Betreft ook betrekkelijk kleine groepen (mijn indruk).</p> <p>Dienstbaarheid verschilt per dienst. Welzijn sterker dan b.v. RO.</p> <p>Uit de diverse stukken maak ik op dat welzijn, i.c. het opbouwwerk een spilfunctie heeft dan wel aanjager is van de vraagverkenning.</p> <p>Samenwerking tussen welzijnsorganisatie en particulier bureau in het opzetten van nieuwe vormen bewonersbetrokkenheid (VJI speelt hier een rol).</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Heel de Buurt-aanpak wordt uitgebreid. Er wordt intensiever ingezet op bewonersbetrokkenheid. De Buurt aan Zet.</p> <p>Commentaar: Maar is hier sprake van ABCD-achtige initiatieven? Indruk is dat welzijn/opbouwwerk daarvoor een te sterke spil vormen. Methodieken/fasering klopt ook niet.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Haarlem
Informant:	Frits Schreuders, Simon Sijm

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> MOP</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Haarlem past de ABCD-methode toe in de drie GSB-buurtten (4000 inwoners per buurt). Om sociale positieve effecten vast te houden (bestendigen) aansluiten bij de buurt en de bewoners.</p> <p>Uitgangspunten cf. ABCD: uitgaan van aanwezige capaciteiten en kwaliteiten. Daar vanuit andere instanties (Overheid, welzijnswerk, corporaties, bedrijven) op aansluiten.</p>
---	--

<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Wijken af in ABCD-stappen: "Wij hanteren een actiemodel, als je het al een model mag noemen. Van elk vooraf bedacht model gaat een sturende werking uit, die we niet vooraf willen opleggen". Hoofdcriterium is dat bewoners zelf de plannen maken en uitvoeren en dat de plannen nieuw bewonerskader creëert</p> <p>Wel is de vraag nu, wie er nog meer betrokken kan worden. Wellicht komt daaruit een wijkinventarisatie voort.</p> <p>Per buurt is een werkgroep geformeerd van bewoners en professionals (welzijnswerk, corporatie, politie) onder leiding van de projectleider. Uit deze werkgroep volgen subgroepjes. Hoe groter de werkgroep, hoe groter de noodzaak tot formalisering van de organisatievorm. Waken dat dit niet ten koste gaat van de informele structuur.</p> <p>Elke buurt heeft een activiteitenbudget van f75.000,- op jaarbasis. Daarnaast huurt het project voor f125.000,- in bij het welzijnswerk aan capaciteit.</p> <p>Aanwenden van het budget gebeurt door bewoners zelf op basis van Impuls of Buitenkanscriteria..</p> <p>Andere instrumenten Participatie en inspraakprotocollen Wijkraden (36) Overleg dagelijks buurtbeheer Budget Buitenkans Overige projecten, b.v. wijkveiligheid</p> <p>De aanpak is dusdanig bottom-up en iteratief dat er vrijwel geen documenten zijn, afgezien van financiële stukken. Deze documenten gaan wel komen, met het oog op toekomstige verbreding, inbedding en deskundigheidsbevordering.</p>
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Bewoners initiëren De professionals zijn in de wacht gezet.</p> <p>Bewoners zijn nu gelijkwaardig partner in beleid en uitvoerig, en groeien steeds meer toe naar de rol van producent. Dit vergt de nodige ondersteuning</p> <p>Dienstbare rol (opbouwwerk en jongerenwerk): in het begin moeizaam. Alles naar zich toe willen trekken. N.B.: dit was een belangrijke resultante van de afrekencultuur tussen gemeente en welzijnswerk: tastbaar resultaat stond centraal. Hier gaat het vooral om met een open vizier en dienstbaar met bewoners om te gaan (zonder dat het resultaat vooraf te benoemen is.</p> <p>Corporaties: hangt van de betrokken persoon af</p> <p>Er is een gemeentelijk projectleider (onafhankelijk van afdelingen). Is met opzet niet aan het welzijnswerk uitbesteed. De afdeling Welzijn heeft nog geen betrokkenheid bij het project (...!)</p>

	<p>Representativiteit: Systeem van 36 gekozen wijkraden. Zijn niet representatief. Zijn wel formele inspraakorganen. "participatie en inspraak vertrekken vanuit gemeente, ABCD vertrekt vanuit bewoners" Dat zijn twee zaken die uitelkaar gehouden moeten worden.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Concrete resultaten zijn geboekt: digitaal trapveld in eigen beheer Opfleuracties in Slachthuisbuurt Aanschaf eigen veegwagen Nieuwe hangplek/ontmoetingsruimte voor jongeren (gesponsord door bedrijfsleven)</p> <p>Binnen de drie buurten kan ABCD worden versterkt. Bedoeling is om de methodiek via het welzijnswerk ook in andere buurten te implementeren.</p> <p>Het initiatief ligt nu nog bij de gemeente. Als het aanslaat: overnemen door welzijnswerk of andere buurten die geïnspireerd raken.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Heerlen
Informant:	Mia Sijstermans

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Meerjarenontwikkelingsprogramma Heerlen Ontwikkeling buurtgericht werken</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>In Heerlen is gekozen voor wijkgericht werken. Doelstelling is een zodanig niveau van voorzieningen en relationele verbanden te realiseren, dat het wonen in de buurten in al zijn facetten als aangenaam wordt ervaren. Buurtgericht werken is een manier van samenwerken tussen de gemeente en de buurtorganisaties om deze doelstelling te kunnen vertalen in concrete handelingen en activiteiten. Het gaat dan om een integrale aanpak van de problematiek in de buurt.</p> <p>Tussen 1990 en 1997 is gewerkt aan het stimuleren van het organiserend en ondernemend vermogen van de buurten. Met buurtorganisaties zijn initiatieven ontplooid om te komen tot het aanpakken van achterstanden en het voorkomen van bedreigingen. Na 1997 is daar een nieuwe doelstelling bijgekomen, die aansluit bij de uitgangspunten van het grotestedenbeleid: samen met buurten zoeken naar kansen en mogelijkheden voor toekomstige ontwikkelingen.</p> <p>Een andere ontwikkeling die het buurtgericht werken stimuleerde was de vanaf midden jaren negentig gevoerde discussie over schaalvergroting en het herindelingsvraagstuk. Met het buurtgericht werken werd evenwicht gebracht in de te onderscheiden drie schaalniveau's: de regio, de stad en de buurt. In 1998 werden vervolgens de doelstellingen van buurtgericht werken aldus geconcretiseerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bevorderen van samenhang (integraliteit)
---	---

	<p>van de gemeentelijke interventies in de buurten zowel binnengemeentelijk alsook tussen de gemeente en de buurtorganisaties.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het verder versterken van de zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid van de buurtorganisaties teneinde als volwaardige partner met de gemeente te kunnen samenwerken. • Het bevorderen van de verkleining van de afstand burger-overheid (in het verlengde van de vorige twee doelstellingen).
2. Methoden en instrumenten	<p>Buurten stellen buurtontwikkelingsplannen op waarin vastgelegd wordt wat zij de komende vijf tot tien jaar aan hun woon-, werk- en leefomgeving willen veranderen. Op basis hiervan worden buurt-overeenkomsten (op jaarbasis) afgesloten, waarin fysieke, sociale en economische inspanningen worden onderscheiden.</p> <p>Het buurtgericht werken kent sinds 1 januari 2001 een andere financiering: een basispakket per buurt voor huisvesting, organisatie, administratie, kleine activiteiten en communicatie, en nog een bedrag voor bewonersondersteuning. Daarnaast in het kader van de buurtschouwen een extra bedrag per buurt beschikbaar voor het treffen van activiteiten betreffende beheer openbare ruimte. (Zie voor bedragen budget Sleuteldocument 2, p. 012).</p> <p>In de pilot Heel de buurt in de wijk Molenberg wordt gewerkt met het construct van een Ronde Tafel met de driehoek belangengroeperingen, dienstverleners, overheid. De dagelijkse sturing van de Ronde Tafel ligt bij de buurtorganisatie.</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>Vanaf 1998 werd gezocht naar een nieuwe wijze van samenwerken. Nieuwe structuren, processen en relaties in en met de buurten werden ontwikkeld. De erkenning van de buurtorganisatie als partner in de buurt is hierbij belangrijk. De buurtorganisatie heeft naast de rol van voorzitter Ronde Tafel ook de taak om het werk van de netwerken en de ronde tafel te toetsen op bewonersparticipatie.</p> <p>Verder is er een interne ambtelijke reorganisatie geweest met als uitkomst gebiedsgerichte afdelingen in vrijwel elke gemeentelijke dienst.</p> <p>Aanstelling buurtcontactambtenaren. De buurten worden begeleid door buurtcontactambtenaren die fungeren als centraal aanspreekpunt tussen de buurtorganisaties en de gemeentelijke diensten.</p> <p>Aanstelling dienstcoördinatoren. Deze voeren overleg met het team Buurtgericht werken over de voortgang van zaken en de ontwikkeling van beleid.</p> <p>Instelling fenomeen buurtprojectwethouder.</p>

	<p>Elke wethouder heeft een dan wel meerdere buurten als speciale projectwethouder in portefeuille. Daarnaast wordt het opbouwwerk via uren bewonersondersteuning per buurt ingezet. De politie werkt met gebiedsgebonden politiefunctionarissen.</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>In de toekomstagenda van buurtgericht werken is het motto selectiviteit. Voor vier onderwerpen is gekozen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Versterking van de maatschappelijke participatie met de aandachtspunten: <ul style="list-style-type: none"> • vergroting zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid; • democratische legitimatie in de zin van draagvlak door deelname aan meningsvorming, uitwisseling en confrontatie van meningen en besluitvormingsprocessen en de organisatie hiervan; • buurtmanager; • de betekenis en de gevolgen van het gebiedsgericht en vraaggericht werken voor de gemeentelijke organisatie en het gemeentelijk beleid. 2. Stadsdeelwinkels worden in 2001 gerealiseerd, waarin buurtbewoners terechtkunnen op het gebied van informatie, gemeentelijke diensten en ontmoetingen. Deze worden opgezet als groeimodel. 3. Herstructurering woningbestand. Het buurtgericht werken zal bij dit hele proces betrokken worden. 4. Monitoring (effecten en processen). In 2001 wordt ook op buurniveau de GSB monitor gehouden. De resultaten van deze monitor worden vergeleken met die van voorafgaande jaren. Bovendien zullen de resultaten gelegd worden naast de beoogde effecten van het GSB programma Leefbaarheid en veiligheid. Op basis hiervan zal worden bekeken of bestaand beleid moet worden aangepast. <p>Of de ABCD-methode als aparte methodiek ingezet zal gaan worden is nog niet bekend. Hierover zal overleg plaatsvinden met bewoners / buurten.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Helmond
Informant:	Peter Boselie

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> MOP</p> <p><i>Observatie:</i> Levert geen aanknopingspunten</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>In een deel van de aandachtswijk (GSB) Binnenstad-Oost is een ABCD-voorbeeldproject gestart. September 2001 is er een presentatie. VJI is bij het project betrokken. Project is gekoppeld aan Buurt aan Zet.</p> <p>In intentie worden bewoners betrokken bij de volle breedte aan beleidsonderwerpen: economische en sociale activering, verbetering openbare ruimte, sociale samenhang, veiligheid, herstructurering.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>Er is gebruik gemaakt van de LENS-methode.</p> <p>In Binnenstad Oost werken de projectleider participatiebevordering en de Vereniging Wijkbeheer samen. Extra aandacht is er voor het betrekken van allochtonen.</p> <p>Financiering wordt betrokken van de provincie voor ABCD. Er wordt twee ton ter beschikking gesteld van de Vereniging Wijkbeheer. Daarnaast komen Buurt aan Zet gelden beschikbaar (2.3 mln.)</p> <p>LENS heeft een goede afspiegeling van bewoners uit Binnenstad Oost opgeleverd (niet alleen sleutelfiguren)</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>Bewoners worden betrokken als adviseur, klankbord en klant. De ingezette instrumenten moeten leiden tot verschuiving naar partner en producentrol.</p> <p>De gemeente is nadrukkelijk faciliterend en ondersteunend (en stimulerend). Het initiatief ligt bij bewoners.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Verbonden met nog op te leveren plannen van aanpak in kader van Buurt aan Zet en ABCD.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Hengelo
Informant:	Arja ten Thije

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> <i>Meerjarenontwikkelingsplannen Hengelo: 6. Leefbaarheid in wijken</i> <i>Organisatie & Sturing Wijkgericht werken vanaf 1-1-2001</i></p>

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>Vanaf 1-1-2001 is men bezig met het 10-stappenplan wijkaanpak. Daarin is zowel aandacht voor het product van wijkaanpak (leefbaarheid in de wijk) als voor het proces van wijkaanpak. De ambitie is om de participatie van bewoners en andere organisaties te stimuleren, interactiever en integraler te werken en daardoor beter maatwerk te leveren.</p> <p>Belangrijk uitgangspunt is dat er geïnvesteerd wordt in relaties met en tussen groepen en instituties.</p> <p>Begrippen als vraagsturing, integraliteit, interactiviteit, communicatie, participatie en maatwerk staan centraal. Vooral de interactie tussen sociale en fysieke componenten van leefbaarheid hebben de aandacht.</p> <p>De Gemeente Hengelo wil de komende vier jaar verzaamd inzetten op de sociale kwaliteit in haar wijken. Het gaat daarbij om een combinatie van impulsen en maatregelen die alle wijken raken en specifieke impulsen die aan speerpuntwijken/buurtten worden gegeven.</p>
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>De gemeente Hengelo heeft per 1-1-2001 drie wijkcoördinatoren in dienst voor de drie stadsdelen: zij werken nauw samen met de stadsdeelbeheerders en het opbouwwerk.</p> <p>In wijkplatforms zijn alle organisaties vertegenwoordigd die in de wijk werkzaam zijn inclusief de bewonersorganisaties.</p> <p>Wijkoverleg is samengesteld uit: wijkwethouder, bewonersorganisaties in de wijk en gemeentelijk management.</p> <p>Wijkontwikkeling wordt ondersteund door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • welzijnswerk; • projecten: b.v. sociale wijkontwikkeling Hengelse Es; • bewonersdagen en panels; • facilitering van communicatiemiddelen in de wijk (wijkkrant). <p>De bewoners kunnen wijkbudgetten aanvragen waarover men volledige zelfbeschikking heeft. De hoogte is afhankelijk van het aantal inwoners: per inwoner f. 3, 50 Daarnaast ontvangt elke bewonersorganisatie een basissubsidie voor instandhouding en organisatie van overlegvormen.</p>

<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Voor de ambtelijke organisatie geldt vanaf 1-1--2001 dat er drie stadsdelen zijn met drie wijkcoördinatoren. Zij werken samen met de stadsdeelbeheerders en het opbouwwerk.</p> <p>Bewonersgroepen zijn :</p> <ul style="list-style-type: none"> • producent; • adviseur; • klankbord of gesprekspartner; • klant. <p>Zij zien de bewoners niet als een gelijkwaardige partner omdat de verantwoordelijkheden en bevoegdheden te ver uit elkaar liggen. Zij zien de overheid als regisseur van het proces.</p> <p>Er zijn gekozen wijkraden en bewonersverenigingen</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>De inspanningen zijn gericht op de organisatie van het wijkgericht werken. In de komende periode wil men de bewonersparticipatie bevorderen door subsidiëring van bewonersverenigingen en het inzetten van een bewonerspanel.</p> <p>Er komt structureel overleg in alle Hengelose wijken tussen Bewoners, maatschappelijke organisaties en de gemeente.</p> <p>Er komt invoering van wijkbudgettering en onderzoek naar de mogelijkheid van een vouchersysteem.</p> <p>Een aantal lopende projecten wordt voortgezet. Er dient een stuwmeer van wijkprojecten aangelegd te worden. Er zal gekeken worden of wijkbewoners een rol kunnen krijgen in de prioritering van voorstellen en initiatieven.</p> <p>Opgaven voor de toekomst: Versterking sociale samenhang betrokkenheid en participatie bewoners, clustering van voorzieningen op wijkniveau , samenhang en coördinatie tussen professionele welzijnsaanbieders realiseren, vergroten werkgelegenheid</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Leeuwarden
Informant:	Peter van Wees , Annette Geurden

<p>Sleuteldocumenten: "Een wijk besluit: Ontwikkelingsplan wijkaanpak", 28 september 1999   Wat, wie, hoe en waarom van de wijkaanpak, folder oktober 2000   Vernieuwend lokaal sociaal beleid in Leeuwarden, een ontdekkingsreis, maart 2001   MOP Leeuwarden, hfs. 6 Sociale Pijler</p>

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>Leeuwarden IN zeer prille vormen doet ABCD zich voor in de inzet van buurtwerkers met als doel o.a. vergroten representativiteit wijkpanels en op gang brengen communicatie tussen wijkpanels en wijkbevolking</p> <p>De keuze voor wijkpanels als gesprekspartners i.p.v. wijkorganisaties is ingegeven door gebrekkige representativiteit van de wijkorganisaties met oog op aanwending wijkbudgetten. De samenstelling van wijkpanels is veel breder. commentaar: Dit wordt verder niet onderbouwd, noch wordt aangegeven of en hoe die representativiteit (verder) vergroot wordt, alleen dat buurtwerkers daaraan werken. Van 33 wijk- en dorpsverenigingen is men naar 16 wijkpanels gegaan.</p>
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>De eerste stap van ABCD wordt herkend: in het Stadeel Zuid stellen bewoners sociale wijkkaarten op, nog zonder de vaardigheden en talenten daarbij.</p> <p>Bij "samenwerkingsconstructies om de positie van bewoners te versterken" worden instellingen van de gemeente opgevoerd: wijkpanels en beheer-overleggend stadsdeelteams, rayonbeheer en lokaal sociaal beleid, wijkwethouders, wijkmanagers, wijkconferenties en actieprogramma's, tweemaaljaarlijks wijksignaliseringssysteem en verder wijkteams van de politie en buurt en jongerenwerkers.</p> <p>Omvang eigen budgetten wordt met f 10,- per inwoner per jaar aangegeven (totaal 1 miljoen). Beslissingsbevoegdheid bij wijkpanel, gemandateerd door gemeenteraad.</p> <p>Andere instrumenten: niet genoemd...</p>

3. Posities en rollen/regie	<p>Bewoners zijn klankbord of gesprekspartner (alleen in Huizum West is een beginvorm van bewoners als producent te zien) op terrein van verbetering van de openbare ruimte, veiligheid en herstructurering van wijken.</p> <p>opmerkelijk: de informanten schalen ondanks de wijkbudgetten waarover de wijkpanels mogen beslissen, de bewoners heel laag op de participatieladder in.</p> <p>De volledige dienstbare rol begint mondjesmaat door te dringen, pleitbezorgers vakwethouder en wijkpanels. In de nieuwe inrichting van LSB heeft Leeuwarden ervoor gekozen om begrip enabeling centraal te stellen: mensen moeten zelf in staat zijn om hun eigen situatie te verbeteren en daarvoor ook de verantwoordelijkheid dragen.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Er is geen formeel beleid op dit terrein. Leeuwarden streeft er wel naar om Buurt aan Zet te verbinden met de landelijke initiatieven rond de introductie van ABCD. Daarnaast zijn er enkele initiatieven van met name PvdA wethouders (wordt helemaal niet toegelicht).</p> <p>In drie wijken zouden er verder gaande plannen zijn in ABCD richting. Ook elders groeit het besef.</p> <p>Commentaar: voorlopig is bewonersparticipatie volledig vanuit de gemeente gestuurd. De beperkte rol van bewoners wordt ook ruiterlijk erkend.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Leiden
Informant:	L. Totte

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> WOP Leiden Noord De Verbeelding van Leiden Noord: Visie integrale wijkontwikkeling Informatiemap voor bewoners Leiden Noord Stadslab Eindrapportage Ons Doel Meer Samen Drie nieuwsbrieven Folder over wijkgroep Leiden Noord</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Verwezen wordt primair naar het wijkontwikkelingsplan Leiden Noord. Dit kent drie hoofddoelstellingen: Het versterken van de sociaal-economische positie Het realiseren van aantrekkelijke woonmilieus Het vergroten van sociale samenhang en wederzijds respect.</p> <p>Het betreft hier een herstructureringstraject.</p> <p>Verder wordt er verwezen naar Onze buurt aan zet.</p>
---	--

<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Uitgangspunt bij de aanpak is, dat er gestreefd wordt naar een samenwerkingscultuur, waarin wordt gewerkt aan een gelijkwaardige relatie. De beroepskrachten moeten niet altijd de aangevende partij zijn en de bewoners de reagerende partij. Niet alleen uitnodigen op informatieavonden, maar ook als bestuurders en beroepskrachten op pad gaan in de wijk. Deze samenwerking wordt gezocht middels het wijkcafé, bijeenkomsten in de wijk (ook met Turkse en Marokkaanse bewoners), de nieuwsbrief en de website.</p> <p>Daarnaast werkt men in 3 leidse wijken (waaronder Leiden Noord) met wijkgroepen die projecten kunnen definiëren met als uitgangspunt: door en voor de buurt. Alle drie de wijkgroepen hebben een zelfstandig te beheren budget van ruim f100.000,-, die ze naar eigen inzicht kunnen inzetten ten behoeve van projecten voor en door bewoners. Voorbeelden van projecten die ondersteund worden: multicultureel festival, wijkmarkt, onderwijswinkel, jeugd- en jongerenactiviteiten en sport- en spelactiviteiten.</p> <p>Bij de herstructureringsoperatie in Leiden Noord is in de tweede fase (visiefase) door wijkbewoners (wijkverenigingen) een grotere rol geëist en gekregen. Deze fase is middels een 'open planproces' uitgevoerd. De eerste fase (inventarisatie en analyse) werd volledig door beroepskrachten uitgevoerd. De lakmoesproef komt nu (van visie naar uitvoering): "kunnen we ervoor zorgen dat de bewoners hun capaciteiten, vaardigheden, en kwaliteiten voldoende over het voetlicht krijgen, opdat de projecten daarmee van start kunnen gaan".</p>
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Bewoners zijn in principe gelijkwaardig partner in beleid en uitvoering. Hun stem wordt gehoord in de stuurgroep en het actieve wijkkader organiseert zelf bijeenkomsten voor bewoners.</p> <p>Naarmate de keuzes in de projecten ingewikkelder worden (grote ruimtelijke en financiële consequenties, grote ingrepen in het bestand van de corporatie) is het voor bewoners minder inzichtelijk en wordt het onmogelijk een gelijkwaardig partner te zijn. Dan zijn ze wel betrokken als adviseur, klankbord of gesprekspartner.</p> <p>De bereidheid van ambtenaren en professionals om dienstbaar te zijn is groot. Daarbij gaat het met name om dienstbaarheid aan het ingezette proces. Het is een leerproces om bij complexe projecten de betrokkenheid van bewoners goed vorm te geven (...!, a.s.). Processen duren vaak lang, er zijn grote belangen en het is vaak lang abstract.</p> <p>Een dienstbare rol in het algemeen moet worden genuanceerd. De gemeente is in veel gevallen initiatiefnemer (samen met andere stuurgroepleden) en reacties vragen op een plan of een visie kan je niet echt dienstbaar noemen.</p>

4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Er bestaan geen concrete plannen om ABCD als methodiek te introduceren. Wel worden er binnenkort in twee andere wijken wijkontwikkelingsplannen opgesteld. Op basis van ervaringen in Noord gaat Leiden de aanpak aanpassen.</p> <p>Wijkbewoners vragen zelf om betrokkenheid bij het opstellen van deze plannen. Het is nog niet vastgelegd wie initiatiefnemer wordt bij ontwikkeling van de plannen en het betrekken van bewoners (gemeente, Leidse Welzijnsorganisatie, corporatie etc.)</p>
--	---

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Maastricht
Informant:	Leo Meisen

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> MOP Maastricht Zelfanalyse Grotestedenbeleid 2001. Denken, durven, doen. Maastricht buurtgericht, mensen maken Maastricht. Start & stand van zaken (2001). Notitie van twee gemeentelijke diensten: beheer en ontwikkeling.</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>MOP. Differentiatie van beheer, op stedelijk niveau en buurniveau. Argument voor het buurniveau is de toenemende druk op de openbare ruimte als gevolg van herstructurering, verdichting, etc.</p> <p>Buurtgericht buurtbeheer is een onderdeel van het buurtgerichte werken. De invloed van de burger op zijn leefomgeving moet worden vergroot en dat vraagt om een andere benadering van het werken van de overheid.</p> <p>Zelfanalyse. Korte passage over het Buurtgerichte werken in Maastricht; vanaf 1992, drie fasen. Brede invulling van het buurtgerichte werken. Discussie loopt over de kanteling van de gemeentelijke organisatie. Verwijzing naar buurtplan Heugemerveld, als stimulerend voorbeeld.</p> <p>Maastricht Buurtgericht. Buurtgericht werken staat voor een nieuwe vorm van samenwerking i.c. de diensten beheer en ontwikkeling). Het buurtgerichte werken is de kunst van het anders organiseren, communiceren en het zoeken naar een evenwichtige afstemming van activiteiten en projecten in een gebied. Wat de visie betreft: leefbaarheid & kwaliteit van leven vergroten, klant/vraaggericht werken, minder schotten en loketten.</p>
---	--

2. Methoden en instrumenten	Kenmerkend voor het buurtgerichte werken wordt genoemd de gebieds- en vraaggerichte aanpak, integraal en samenhangend.
3. Posities en rollen/regie	Veel oog op dit moment voor de positie van het gemeentelijk apparaat. De diensten ontwikkeling en beheer verschillen wat betreft spelers, instrumenten, etcetera. In de nieuwe werkwijze moet dat veranderen. Buurten die qua leefbaarheid veel met elkaar gemeen hebben worden structureel geclusterd. Hiervoor is een wijkteam voorzien onder leiding van een stadsdeelleider. Een gebied (één buurt of projectgebied) waar de leefbaarheid vraagt om een totaalaanpak, kan ook tijdelijk worden aangepakt. Daar werkt dan een kerngroep of projectgroep onder leiding van een projectmanager. De twee organisatievormen (ontwikkeling en beheer) zullen verschillende vormen van buurtinbreng & participatie kennen. Voor de buurtontwikkelingsplannen zijn dat bijvoorbeeld leefbaarheidsaanpak, of het buurtaandeelhouderschap. Voor het beheer van de dagelijkse leef- en woonomgeving zijn dat klantenmeldpunten en buurtrondes.
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	Visie en werkwijzen van verschillende gemeentelijke diensten (Stadsbeheer en Stadsontwikkeling) worden in de nieuwe opzet 'Maastricht Buurtgericht' verbonden.

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Nijmegen
Informant:	Ger van Hagen

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Meerjarenprogramma Nijmegen Plan van aanpak voor het toekomstplan Willemskwartier (2001) Samen Werken aan prettig wonen. Convenant Malvert Maisonnettes 2001-2004. Contouren Wijkaanpakprogramma 2001-2004. De Voorstenkamp, De Gildekamp.</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	Voor de wijkaanpak zijn er vier stadsdelen geformeerd die clusters van wijken kennen. De integrale wijkaanpak is onderdeel van het grotestedenbeleid. Aandacht voor de drie pijlers. Participatie is daarin een centraal uitgangspunt. Dat heet: mensen maken de stad. Participatie hoort dus in alle drie de pijlers thuis. Aandacht gaat ook uit naar het zelforganiserend vermogen van de stad. Er zijn veertien wijken aangewezen waar een integrale aanpak geboden is. Ervaringsdeskundigheid uit de directe woonomgeving kan bij de planvorming en uitvoering niet worden gemist.
---	---

2. Methoden en instrumenten	<p>Dialogoog met de stad. Er zijn die verschillende werkconferenties georganiseerd. Met het bedrijfsleven en de universitaire wereld, met instellingen en organisaties, en met bewonersorganisaties. De oogst is verwerkt in een (concept) ontwikkelingsprogramma.</p> <p>Het wijkperspectief kent opdrachten voor de komende jaren. De Sociale Wijkatlas en het wijkonderzoek (gesprekken met verschillende actoren) leveren de indicatoren om ontwikkelingen aan af te meten.</p> <p>In iedere zogeheten 'aanpakwijk' is er een bewonersorganisatie die met een eigen wijkbudget initiatieven van andere wijkgroepen kan ondersteunen. Gewerkt wordt met bindende afspraken tussen gemeente, wijk en andere partners (convenanten). In het toekomstplan voor het Willemskwartier worden stappen uitgezet. Uitgangspunten, communicatieplan, organisatiestructuur. In het plan voor de Voorstenkamp en de Gildekamp zijn reeds profiel-schetsen over het sociale, het sociaal-economische, en het fysieke opgesteld. Er zijn keuzes in de aanpak gemaakt en er is een programma gegroepeerd rond zes thema's opgesteld. Het programma kent een financiële vertaling. Verder aandacht voor communicatie en draagvlak. Het voorbeeld maisonnettes Malvert kent een bewonerspanel met een eigen activiteitenbudget.</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>Er zijn werkconferenties geweest. Bewoners, overheid, aanbieders zijn aan het woord geweest. Op grond hiervan is een wijkindeling gemaakt; aanpakgebieden, preventiegebieden, routinegebieden. Vervolgens zijn er aanpakwijken en attentiewijken aangewezen. Daar zijn wijkplannen voor gemaakt. Gewerkt wordt met bindende afspraken tussen gemeente, wijk en partners (convenanten). De gemeente zet per stadsdeel een stadsdeelmanager in (regie). In het wijkaanpakprogramma voor de Voorstenkamp en de Gildekamp hebben bewoners, soms meer soms minder, hun bijdrage kunnen leveren.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Naast de plannen van aanpak voor de wijken is er behoefte ontstaan aan meer toekomstgerichte wijkperspectiefplannen (10-15 jaar). De gemeentelijke organisatie is inmiddels ingrijpend aangepast. Sturing bij de procesdirecties Strategie & Projecten (DSP) en Wijkaanpak & Leefbaarheid (DWL), respectievelijk voor grote stedelijke ontwikkelingen en voor de wijkaanpak.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Rotterdam
Informant:	Elizabeth Poot

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Gerard Wigmans, Strategische wijkaanpak Rotterdam, 2001</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	In deze terminologie is ABCD pas sinds kort bekend. De wijkaanpak in Rotterdam en ander kleinschalige projecten in deelgemeenten zijn echter min of meer op deze leest geschoeid.
2. Methoden en instrumenten	<p>Een systematisch opgestelde nieuwe wijkkaart zit soms verborgen in wijkvisies e.d. als bondig document onbekend.</p> <p>De vijf stappen worden min of meer gevolgd. Voorbeelden: Millinxbuurt, wijktafel in Feyenoord en aanpak Bospolder zijn voorbeelden.</p> <p>De methode werkt het best in een overzichtelijke buurt. Op de schaal van strategische wijkaanpakgebieden is met name de zoektocht naar capaciteiten van individuen lastig, je komt snel uit bij de instituten (onduidelijk is of hier onderzoeksinstituten zijn bedoeld).</p> <p>Rotterdam kent een aantal instrumenten –het experimenteer stadium voorbij- waarmee de positie van bewoners versterkt wordt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • participatie in de lokale bestuurslaag (deelgemeente); • wijkoverleggen voor beheer; • de wijkaanpak als ontwikkelingsmodel; • sociaal investeren: opzoomen; • wijkveiligheidsplannen. <p>Budgetten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • voor professionele ondersteuning van bewonersgroepen; • opzoomebudgetten voor straatactiviteiten; • beheerbudgetten voor een aantal (bijzondere) speelvoorzieningen binnenterreinen; • bijzondere projecten in de wijkaanpak. <p>andere instrumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inspraak; • verordening wijkaanpak (?).

3. Posities en rollen/regie	<p>Algemene beantwoording is moeilijk de positie/rol wisselt per terrein en afhankelijk van de aanwezigheid van actieve groepen bewoners.</p> <p>In zijn algemeenheid is de bewoner gelijkwaardig partner in beleid en uitvoering, uitgesplitst per terrein:</p> <p>bij economische en sociale activering is de bewoner klant en producent, bij de openbare ruimte adviseur en producent, bij veiligheid partner en bij herstructurering van wijken veeleer klankbord.</p> <p>De dienstbare rol van de gemeente verschilt per sector met de druk die het stedelijk beleid op de ambtenaren legt en persoonlijke instelling. Werken met de wijkaanpak, en eventueel met ABCD biedt wel procesmatige randvoorwaarden bij die rol.</p> <p>Opmerkelijk: Men mist in de opsomming van mogelijke rollen voor bewoners de actiegroep als breekijzer in de beleidsvorming</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Representativiteit in bewonersorganisaties en gekozen deelgemeente raden laat te wensen over. Om deze te vergroten en buitenstaanders te betrekken: acties op straat c.q. portiekniveau; verbindingen leggen met moskeebesturen, ouders via scholen; panels, enquêtes festiviteiten door Steunpunt wonen en opbouwwerk e.d. die professionele ondersteuning leveren en zoeken naar nieuwe methodes.</p> <p>Taakgroep Sociale Infrastructuur en Kenniscentrum Sociaal Investeren sleutelen permanent aan deze materie. Term ABCD wordt niet gebruikt.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Schiedam
Informant:	Arno Mol

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Meerjarig ontwikkelingsprogramma Schiedam</p>
--

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Schiedam kent het wijk- of gebiedsgericht werken. In de loop van de jaren worden samen met bewoners, bedrijven en instellingen voor delen van de stad strategische, meerjarige wijk- of gebiedsplannen opgesteld en in een cyclisch uitvoeringsschema opgenomen.</p> <p>Beleidsdoel is het huisvesten van een meer gevarieerde bevolking naar zowel leeftijd, inkomen als huishoudensituatie. Daarbij ligt het accent op het aantrekken en aan de stad binden van meer koopkracht.</p>
---	---

	<p>Er wordt gestreefd naar het versterken van partnerschap met bewonersorganisaties, bedrijfsleven en instellingen, waarbij ver de inbreng en de verdeling van verantwoordelijkheden in plannen en projecten afspraken worden gemaakt</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>In de stadsvisie is voorgesteld om door middel van wijkgericht werken te komen tot een meer samenhangende en beleidsbrede aanpak van gebieden en wijken. Voor wijken of gebieden worden integrale, meerjarige strategische plannen gemaakt en wordt invulling gegeven aan initiatieven en maatregelen in elk van de pijlers: sociaal, economisch en ruimtelijk-fysiek. Na een looptijd van 5 tot 7 jaar worden deze plannen geactualiseerd.</p> <p>Er ontstaat een carrousel waarin jaarlijks één of meerdere gebieden goed tegen het licht gehouden worden en in de jaren daarop de uitvoering van plannen en maatregelen in samenhang plaatsvindt.</p> <p>Incidenteel is er sprake van beheersovereenkomsten, meestal op het fysieke vlak. Een experiment met panelbijeenkomsten is gestart.</p> <p>Er is jaarlijks een bedrag van f 600.000 beschikbaar verdeeld over 7 wijken; afhankelijk van de situatie wordt dit budget hierover verdeeld. Dit budget kan worden benoemd als smeeroliebudget. Bewoners nemen zelf besluiten over de besteding. Als zodanig vrij besteedbaar door de wijk.</p>
3. Posities en rollen/regie	<p>De bewoners hebben rollen als adviseur, klankbord/gesprekspartner. In sommige zaken zijn bewonersverenigingen adviseur, bij herstructureringsopgaven zijn klankbordgroepen actief. Meestal zijn bewoners nog 'gewoon klant'.</p> <p>Getracht wordt het wijkgericht werken meer inhoud en vorm te geven. Het is nog onduidelijk hoever de bereidheid van de gemeente tot een volledig 'dienstbare' rol reikt. Het wordt wel met de mond beleden maar praktisch zijn er te weinig structurele afspraken.</p>
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	<p>Het eerste meerjarenontwikkelingsprogramma is een ingroei-programma. Er moet een periode komen waarin planning en programmering beter op elkaar worden afgestemd en via de wijk-carrousel de beleidsintegratie ook in de vertaling naar wijken en gebieden inhoud en continuïteit krijgt.</p> <p>Tegelijkertijd wordt via een heldere en controleerbare aanpak het partnerschap met partijen in de stad versterkt en kunnen er toenemende particuliere investeringen worden gegenereerd. Tevens ontstaat de basis voor een lokaal monitoringsysteem dat jaarlijks zicht geeft op de voortgang en de resultaten van het beleid en dat een solide basis schept voor het ontwikkelingsprogramma voor de jaren 2004 en volgende.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Tilburg
Informant:	Gery Veen

Sleuteldocumenten:

Meepraten en meebeslissen in wijken en buurten in Tilburg
 Bijlage behorende bij Meepraten en meebeslissen in wijken en buurten in Tilburg
 Voorlopig stadsprogramma 2002-2005
 Wijkzaken

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>De wijkaanpak van Tilburg is als volgt geregeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wijk(ontwikkelings)plannen voor de diverse stadsdelen in verschillende fasen van ontwikkeling (Noord, Trouwlaan/Uitvindersbuurt, 3-West, Piushaven, Oud-Noord, KWAZZ, Reeshof) • Herstructureringsplannen (o.a. Quirijnboulevard, Uitvinders- en Zeeheldenbuurt.) • Experimenten M&M (Meepraten & Meebeslissen) (dorpsraden, wijkbudget, buurtbetrokkenheid). • Vrolijk de straat op (beloont direct initiatieven t.b.v. buurtbetrokkenheid en sociale cohesie) • Projectenbudget wijk- en buurtwerk (budget voor initiatieven van wijkorganisaties) • Stadsprogramma (jaarlijks inspraakbudget voor bewonerswensen, transparantie van informatie over gemeentelijke uitvoeringsprogramma's op buurniveau, internet) <p>Niet-specifiek wijkaanpak, maar met aanrakingspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeugdparticipatie en kadernota jeugd (actief betrekken van jongeren bij beleidsvisie, ontwikkeling van structurele jeugdparticipatie, jongerenambassadeurs) • Stichting Stadskern Tilburg (samenwerkingsverband van bewoners, horeca, bedrijven, winkeliers, cultuurinstellingen en vastgoedeigenaren in de binnenstad, eigen werkbudget en deskundigheid). <p>Over het algemeen kan worden gesteld dat Tilburg de gemeentelijke organisatie principieel heeft ingericht op vraaggericht werken</p>
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Mede op basis van de monitor Woonbuurten worden <i>wijkprofielen</i> opgesteld. Dit zijn korte, schetsmatige beschrijvingen van de woonbuurten in de beheergebieden, waarbij ingegaan wordt op de karakteristieken van het gebied.</p> <p>Op basis van signalen dat er wat in of met een wijk aan de hand is, wordt een <i>wijkanalyse</i> uitgevoerd. Een wijkanalyse wordt niet door de gemeente alleen gemaakt, maar samen met de partners en burgers uit het betreffende gebied.</p>

	<p>Als uit de wijkanalyse blijkt dat een intensieve - integrale - aanpak gewenst is, wordt de precieze wijze van aanpak uitgewerkt in een <i>wijkplan</i>, waarin specifiek een combinatie van beheermaatregelen en ontwikkelingsprojecten wordt vastgelegd. Dit beheer betreft een integrale benadering van de sociale omgeving, de fysieke omgeving en veiligheid, gericht op de verbetering van de organisatie en samenwerking van de betrokken organisaties, en waar nodig ook een intensivering van het fysieke en sociale onderhoud</p>
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>De Dienst Wijkzaken is één van de vier diensten van de gemeente Tilburg. Wijkzaken bestaat uit vier gebiedsteams en zes afdelingen. De gebiedsteams zijn verantwoordelijk voor ontwikkeling en beheer van hun gebied. De gebiedsteams werken vraaggericht. Dat is een andere dienstbaarheid dan "u vraagt en wij draaien". Het betekent oog voor het belang van bewoners en partners, zorg voor een proces waarbij hun belangen op tafel komen en waarbij voor plannen een zo groot mogelijk draagvlak ontstaat en de voorbereiding van de bestuurlijke besluitvorming, waarbij er uiteindelijk wél keuzes worden gemaakt. In Tilburg is een wijkplan dus geen exclusief bewonersplan, maar uiteindelijk een gemeentelijk plan</p> <p>De rol van de bewoners varieert afhankelijk van de fase van het proces en de reikwijdte van de problematiek. Over het algemeen kan worden gesteld, dat naarmate het terrein concreter is, minder complex en een korte doorlooptijd kent de rol van bewoners meer in de richting van de producent kan gaan. Wijkaanpak is meestal complex en vraagt een lange adem. De realiteit is, dat de meeste bewoners zich opstellen als klant.</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>In het voorlopig Stadsprogramma 2002 - 2005 zijn onder diverse programma's doelbudgetten opgenomen. Deze doelbudgetten zijn bedoeld om snel te kunnen inspelen op knelpunten die zich voordoen in de leefomgeving of om initiatieven van bewoners te faciliteren. In de loop van het jaar worden deze doelbudgetten toegedeeld, onder regie van de gebiedsteams. Dit gebeurt aan de hand van een aantal criteria. De middelen van de doelbudgetten voor gehandicapten worden toegeëld aan specifieke maatregelen, in nauw overleg met het Tilburgs Overlegorgaan Gehandicapten. Van een aantal doelbudgetten is respectievelijk 5% en 4% gereserveerd voor Berkel-Enschot en Udenhout. Over de besteding van deze middelen hebben de dorpsraden adviesbevoegdheid.</p> <p>Er bestaan voorlopige stadsprogramma's voor alle wijken en kernen.</p>

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Utrecht
Informant:	Hans van Soelen

<p><i>Sleuteldocumenten:</i>   Wat bewoners wensen en diensten doen: bewoners praten mee over wijkbestedingen voor onderhoud en beheer in Utrecht.   De wijkaanpak in uitvoering.</p>

<p>1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte</p>	<p>Utrecht probeert de dienstverlening aan de bewoners van de stad te verbeteren. Het zoekt naar mogelijkheden om de invloed van bewoners en gebruikers op de middellange termijn programmering van stedelijke diensten te vergroten. Hierbij gaat het om de reguliere middelen van die diensten en dus om een belangrijk deel van het gemeentelijk budget. In het collegeprogramma 1998 - 2002 is dit onder de titel Betrokken Stad verwoord</p> <p>De doelen van het programma Betrokken Stad zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betrokkenheid door transparante besluitvorming. • Te boek staan als betrouwbare partner. • Een vraaggerichte dienstverlening. • Zeggenschap over de eigen buurt vergroten. • Eenduidig communiceren.
<p>2. Methoden en instrumenten</p>	<p>Wijkraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In alle wijken komt een wijkraad die bestaat uit bewoners van de wijk. • Bewoners bepalen hoe een wijkraad in hun wijk het beste kan werken en wie er in gaan zitten. • De wijkraden gaan vervolgens meepraten en meebeslissen over allerlei onderwerpen in de eigen wijk. <p>•</p> <p>Wijkwethouders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Iedere wethouder is verantwoordelijk voor één of twee wijken. • Wijkwethouders zijn aanspreekpunt voor de wijk. • Ook zijn ze bestuurlijk verantwoordelijk voor de totstandkoming en de uitvoering van het wijkprogramma. <p>•</p> <p>Wijkcommissie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor iedere wijk wordt een aparte commissie van de gemeenteraad ingesteld. Deze commissie draagt de naam van de wijk en vervangt de bestaande wijkcommissies. • Deze nieuwe raadscommissies behandelen het wijkprogramma en raadsvoorstellen die over de wijk gaan. • De raadscommissie controleert de wijkwethouder.

	<p>Instrumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beheerovereenkomsten (contract bij overdracht van activiteiten/grond in zelfbeheer). • Wijkraden (zie hierboven). • Initiatievenbeleid: productie bij bewoners (initiatiefnemers) en derden (bijv. projectontwikkelaars). <p><i>Methodieken:</i></p> <p>Wijkraadpleging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op verschillende manieren wordt aan bewoners van een wijk naar hun mening gevraagd. • Samen met de wijkraad kiest de gemeente de vorm die het beste bij het onderwerp en de wijk past. • Bij het opstellen van het wijkprogramma houdt de wijkraad rekening met de uitkomsten van wijkraadpleging. • De wijkraad baseert zijn inbreng in het wijkprogramma op de uitkomsten van de wijkraadpleging. • <p>Wijkprogramma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het wijkprogramma bevat allerlei projecten op het gebied van groenvoorziening, schoonmaak, veiligheid en onderhoud van de wijk. • In de toekomst komen in het wijkprogramma meer onderwerpen die ook in de wijk spelen. • Ook wordt de burger meer mogelijkheden geboden om keuzes te maken waar het geld voor de wijk aan uitgegeven wordt. • De gemeenteraad stelt het wijkprogramma vast, inclusief het budget. • Daarna wordt het uitgevoerd. • <p>Wijkspreekuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De wijkwethouder houdt minstens eenmaal per maand spreekuur in de wijk.
3. Posities en rollen/regie	<p>De bewoners spelen alle rollen. Sommigen blijven altijd (ontevreden) klant, Anderen worden producent. Niet in alle trajecten is evenveel ruimte. Dit wordt door de gemeente aangegeven.</p> <p>Het punt van de volledig dienstbare rol van gemeente en professionals vraagt nog veel aandacht. Volgens de Ombudsman Utrecht zijn ambtenaren nog vaak "een tikje arrogant" (ze luisteren slecht, weten het beter, nemen niet serieus). Ze hebben vaak de neiging om 'over te nemen' en de gemeentelijke logica dominant te maken.</p> <p>Belangrijk voor de gebiedsprogrammering op wijkniveau is het wijkmanagement -overleg (WMO), dat verantwoordelijk is voor de programmaontwikkeling. In dit grenium, onder voorzitterschap van de wijkmanager, zijn alle vakdiensten en de Politie vertegenwoordigd met accountmanagers. Hier krijgt de integrale gebiedsaanpak als match tussen de vraag uit de wijk en het aanbod van de vakdiensten vorm.</p>

	Vanuit de gemeente Utrecht is geprobeerd om de financiële randvoorwaarden te creëren om de eenzijdigheid van de aanpak van achterstandswijken te doorbreken.
4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen	Er zijn in Utrecht plannen om de ABCD methode, zij het aangepast aan Nederland en aan de Utrechtse wijkaanpak te introduceren.

Stedeninformatie ABCD

Stad:	Venlo
Informant:	Jan van Hees

<p><i>Sleuteldocumenten:</i> Meerjaren Ontwikkelings Plan GSB- beleid. In: De zon schijnt vaker in de stad. Dertig keer vooruitkijken naar 2010. Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2000. Gedragsregels wijkgerichte aanpak, gemeente Venlo, 2000 website: http://wijkgerichte-aanpak.venlo.nl Het open planproces begint al bij de analyse, C. Rottier, Vitale Stad, nr. 4, 1999.</p>
---

1. Uitgangspunten, doelen en reikwijdte	<p>Problemen in een wijk zijn vaak zeer complex en divers. Veel organisaties zijn erbij betrokken en meerdere invalshoeken moeten voor oplossing ervan bekeken worden.</p> <p>De gemeente is al enige jaren bezig met klantvriendelijk werken. Door de wijkgerichte aanpak raken mensen meer betrokken bij hun buurt en beter op de hoogte van de besluitvorming over onderwerpen die hen aangaan.</p> <p>Doel van de aanpak is het verkleinen van de afstand tussen bestuur en burger, het versterken van de betrokkenheid van de bewoners bij de leefomgeving en het onderling afstemmen van activiteiten.</p> <p>De aanpak heeft met name betrekking op de thema's leefbaarheid en veiligheid.</p>
2. Methoden en instrumenten	<p>De aanpak bestaat uit een tweesporenbeleid:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Servicenummers voor het aankaarten van allerlei klachten en wensen met betrekking tot de buurt. 2. Wijkoverleg dat meedenkt en gevraagd en ongevraagd advies uitbrengt over leefbaarheid en veiligheid. <p>Wijkoverleg wordt ondersteund door een stadsdeelcoördinator.</p> <p>Op geregelde tijden bezoeken College van B en W en het ambtelijk managementteam de wijk.</p>

	<p>In 1999 zijn wijkanalyses afgerond die moeten leiden tot door de bewoners gedragen wijkplannen GSB. Zo'n plan bevat een overzicht van alle activiteiten die door verschillende partijen in een wijk over de korte en middellange termijn (1 tot 10 jaar) worden ondernomen en waartussen afstemming noodzakelijk is. Twee soorten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • WAP's: jaarlijks te actualiseren wijkactiviteitenprogramma's waarin gemeente en andere investeringspartners vastleggen wat zij het komend jaar wanneer gaan doen in de wijk. • WOP's waarin aandacht voor de thema's van het grotestedenbeleid wordt vertaald naar concrete integrale activiteiten en projecten. Het is geen uitgekristalliseerd plan, geen einddoel maar een kader voor interactieve, integrale en resultaatgerichte activiteiten voor een wijk voor een termijn van ongeveer 5 jaar,
<p>3. Posities en rollen/regie</p>	<p>Het wijkoverleg wordt bemenst door een representatieve groep van bewoners van buurten van de wijk, ongeveer 15 personen groot. Het wijkoverleg is aanspreekpunt en overlegpartner voor de gemeente, heeft een bestuur en reglement, thema-groepen, een eigen budget voor bekostigen van intern functioneren. Het overleg kan de eigen deskundigheid verbeteren en externe onafhankelijke deskundigen en/of landelijke overlegstructuren van bewonersgroepen raadplegen.</p> <p>De stadsdeelcoördinator is eerste aanspreekpunt namens de gemeente. hij structureert en stimuleert het inhoudelijk overleg met betrokken partners (wijkoverleg, gemeentelijke diensten, politie, etc.)</p>
<p>4. Toekomstperspectieven en ontwikkelingen</p>	<p>In Venlo-Noord bestaat een WOP avant la lettre. De aanpak hier is uitgegroeid tot een voorbeeldtraject in het kader van het grotestedenbeleid. De aanpak wordt hier voortgezet.</p> <p>In Blericck-Midden wordt een pilot gestart die een WOP moet opleveren. Als dit slaagt is Venlo-Oost aan de beurt.</p>

ABCD

Bijlage 3 Verslag expertmeeting 1 oktober 2001

Introductie

Het Verwey-Jonker Instituut onderzoekt samen met het NIZW het gebruik en de potentie van de Amerikaanse ABCD-methode in Nederland. Opdrachtgevers: Kenniscentrum Grote Steden, het ministerie van VWS en de G21.

Aan de G25 is gevraagd een enquête in te vullen waarin geïnformeerd wordt naar de bekendheid van de ABCD-methode, de lokale toepassingen ervan en de toepasbaarheid in Nederland. 24 Steden hebben de enquête ingevuld.

Op 1 oktober discussiëren de informanten uit de steden over de resultaten van de enquête. Tien gemeenten zijn op de expertmeeting op 1 oktober aanwezig.

Discussie

Na een presentatie van de resultaten van de ABCD-enquête in vogelvlucht door Jan Willem Duyvendak (Verwey-Jonker Instituut), start Jan de Wild (NIZW) de discussie met de vraag: *Herkennen jullie de beschrijving van de situatie?*

Deventer: Herkent de grabbelton-aanpak. Herkent niet dat ze zelf geen gebruik maken van informele groepen. Doen ze met 'schatten in de wijk' juist wel. Ze erkent wel dat het niet systematisch in het beleid is opgenomen. Met name de continuïteit in aandacht voor de informele sociale infrastructuur is een aandachtspunt.

Haarlem: Er is een groeiproces bij bewoners om de rol van producenten waar te kunnen maken. Kunnen ze het wel? Over het algemeen bestaat de indruk dat bewoners zelf niet toe zijn aan de rol van producent.

Arnhem: Heeft gemeente wat te bieden als mensen geactiveerd worden? Men wijst op de verschillen tussen Amerika en Nederland, bijv. cultuurverschillen. Gemeenten moeten veel. Is er wel voldoende tijd om bewoners uiteindelijk die rol van producent te geven? Bovendien wordt de discussie sterk gecompliceerd omdat er wel over "wij" wordt gepraat, maar dat is dan veelal de gemeente. Het vertrek bij ABCD-achtige interventies is vaak top-down en begint niet bij bewoners.

JdeW: Leeft 't ?

Hengelo: Wij zijn intern de voorvechters. Gemeentebreed wordt het niet gedragen. Haarlem knikt instemmend : Moet er wel bij de start zo'n breed draagvlak – intern bij de gemeente – zijn of gewoon met bewoners aan de slag gaan? Ambtelijk heeft men de neiging om in de kleine club voorvechters bewoners maar te gaan activeren...

Eindhoven: Gestart in de wijken, naar de Raad gestapt en toen weer terug naar de wijk gegaan. Toen subsidie van provincie gekomen. We hebben een Nederlandse vertaalslag gemaakt wat de methode betreft .

Helmond: wij zijn precies zo als in Eindhoven gestart. De vereniging Wijkbeheer heeft het opgepakt. Vervolgens is een kleine club gemeente-intern op sociaal-maatschappelijk terrein er

verder mee aan de slag gegaan. Met als uitzondering dat er wijkontwikkelingsplan moest komen, met name rond herstructurering. Anders wil de gemeente er niet aan. Eindhoven: Herstructurering van bovenaf en ABCD van onderop, dat botst. ABCD lijkt daar ook vooral te gaan om probleemoplossing rond directe dagelijkse problematiek: onveiligheid, vitalisering (sociaal). Dat verhoudt zich niet direct tot herstructurering.

Arnhem: Bij ons is ABCD onbekend; er is een klein aantal gelovigen. De enquête is ingevuld door de gelovigen en dat vertekent het beeld. Er zijn nog geen bestuurlijke keuzes gemaakt. Sterker: het is geen politiek agendapunt.

Rotterdam: Heeft met de enquête moeten leuren om hem ingevuld te krijgen; het leeft niet. Men is ook sterk voor de grabbelton-aanpak. Rotterdam vraagt zich af:

- ◆ Biedt ABCD iets om nieuwe mensen te activeren?
- ◆ Biedt het soelaas bij het probleem dat mensen altijd naar de overheid wijzen
- ◆ top down programma's m.b.t. herstructurering werken niet, maar biedt ABCD een alternatief voor top down handelen van overheid (sneller en beter resultaat)? Levert het meer kwaliteit voor sturing (...!)

Eindhoven: ABCD is niet bedoeld om probleem van overheid op te lossen; heeft heel ander startpunt. Het vertrekt bij versterken van sociale contacten en verder denkend, 5 tot 10 jaar, heeft 't effect op problemen. Na 25 jaar probleemherkenning doen we eindelijk eens wat aan probleemoplossing.

Rotterdam: teveel opvrijen; na 25 jaar hebben we methoden.

JdeW: Moet dat in kaart brengen (stap 1) van capaciteiten van bewoners en informele netwerken nu wel of niet (als eerste)? Welke gemeenten doen dit? Helmond, Eindhoven, Haarlem (voorzichtig en in het klein). Helmond geeft ook aan dat er bewoners worden aangezocht die niet binnen de formele netwerken opereren.

JdeW: Wanneer is ABCD toepasbaar? Moeten er eerst actieve bewoners zijn of moet het stadhuis het initiatief nemen?

Haarlem: De filosofie moet leven in de wijk; dan pas is stap 1 te zetten. Je begint dus nooit blanco.

Deventer: Waarom praten we over de aantrekkelijkheid van ABCD; wat mankeert er aan ons wijkgericht werken? Men is niet overtuigd dat het kamerbreed een succes is in Amerika, niet overtuigd dat het een exportproduct is. Wel zitten er waardevolle elementen in. De grabbelton is juist aantrekkelijk. De belangrijkste elementen van ABCD zijn: kwaliteiten van bewoners en informele netwerken productief maken en de centrale rol voor bewoners. In de methode ligt besloten dat bewoners zich gerespecteerd voelen. Is ook de kern van de kritiek op het hedendaagse beleid m.b.t. wijkgericht werken. Maar waarom is men in Nederland zo enthousiast over ABCD?

's Hertogenbosch: ABCD pas gaan gebruiken als het bruikbaar is voor herstructurering want dat lukt ons niet met wat we moeten en kunnen. We moeten als gemeente kijken in welke wijken en situaties ABCD wel kan en waar niet.

Arnhem: Het bewijs dat het werkt is er nog niet. ABCD is geen haarlemmerolie die je overal kunt inzetten.

JWD: Je laat bewoners als gemeente telkens zien dat je ze respecteert en serieus neemt is de kern.

Rotterdam: daar zijn ook andere methoden voor. De doelen die de ABCD-methodiek wil bereiken zijn in feite methode-indifferent. Alle geformuleerde doelen zijn ook inzet van andere wijkaanpakken en instrumenten (bijvoorbeeld wijkbudgetten).

Leeuwarden: Belangrijk is niet hoe je capaciteiten in kaart brengt, als het maar doet. In tweede instantie kan de gemeente dan verder helpen.

JWD: zelfsturing door bewoners? Wanneer wel en wanneer niet? Hoever gaat het ?

Eindhoven: Het een na het ander. Herstructurering niet vervroegd uitvoeren in W. Eerst ABCD verder laten ontwikkelen en dan verderop in het proces kijken of het te koppelen valt. Indien niet dan staat ABCD loodrecht op de herstructurering.

Haarlem: ABCD gaat niet over herstructurering. Is kern van ABCD bewoners zeggenschap geven over potten met geld of mensen in hun eigen buurt problemen laten oplossen (zelforganiserend vermogen)?

JWD: Waarom herstructurering niet op z'n ABCD's.?

Haarlem: Schaal te complex en bewoners kunnen dit niet zelf.

Nogmaals twee verschillende invalshoeken, die – indien ze niet uit elkaar worden getrokken - tot grote verwarring leiden. En niet alleen bij bewoners maar ook bij bestuurders en professionals.

Adagium 1: Bewoners krijgen zoveel mogelijk macht en zeggenschap over hun buurt

Adagium 2: Bewoners lossen zoveel mogelijk de problemen in hun eigen buurt op en bundelen hun krachten en versterken de krachten van hun buurt.

Randvoorwaardelijk bij de twee adagia is de differentiatie naar type problematiek die zich aandient

PAUZE

JdW schetst drie lijnen:

1. bewoners zoveel mogelijk betrekken bij, macht geven ...
2. Nee, alleen in die wijken waar sociaal kapitaal kan bloeien.
3. Derde lijn dwars hier doorheen: herstructurering + ABCD in de wijk.

Deventer: Haarlem stelt de hamvraag. Men is voor zelforganiserend vermogen van bewoners. De Deventer wijkaanpak heeft ook de ambitie van invloed/machtvergroting van bewoners.

JWD: Je kunt zeggenschap en zelforganiserend vermogen moeilijk uit elkaar houden.

Deventer: door groei van zelforganiserend vermogen kunnen bewoners ook over meer wensen beslissen.

Arnhem: Kan zo uitmonden in verandering van de lokale democratie.

Rotterdam: Waar raakt dat capaciteitenverhaal de kaders waar gemeenten mee te maken hebben? Voorbeeld: Opvang van drugsverslaafden in een wijk georganiseerd door de wijkbewoners. Dat wilden andere wijken niet. Het College ondersteunde het initiatief en heeft vervolgens besloten (gelijke monniken, gelijke kappen) het initiatief in andere wijken min of meer afgedwongen. Tweede voorbeeld: Je wilt als gemeente ingrijpen in de ontwikkelingskansen en mensen aantrekken die je nog niet hebt. Hoe moet dat met ABCD?

JWD: Onderscheid maken tussen wat in wijken kan. ABCD houdt onvoldoende rekening met verplaatsing van problemen. De wijk is geen aparte identiteit binnen de stad. Oppassen dat de zwarte piet niet bij bewoners komt te liggen als het niet lukt.

In Eindhoven denkt men dit deels opgelost te hebben door een supportgroep in te stellen van lokale 'zwaargewichten' die het proces ondersteunen.

JWD: Op stedelijk niveau moet je rijke wijken verantwoordelijk maken voor de armere, ook financieel. Dus niet redeneren: leuk dat ze het zelf doen. JWD: Er is een tendens in gemeenten om stedelijke taken steeds meer bij bewoners op het bordje te leggen. Is tricky.

JWD: ABCD handen en voeten geven; wat maakt bewoners enthousiast?

Haarlem: Tastbaar en zichtbaar resultaat is voor bewoners belangrijk. Ook een klein budget voor dingen die ze zelf realiseren.

Deventer: Bewoners zelf prioriteiten laten stellen met budget om iets voor elkaar te krijgen. Budgetten moeten ook snel bruikbaar zijn en de inzet van gemeentelijke diensten en aanbieders moet snel te mobiliseren zijn.

Deventer: Een groeiend aantal bewoners vindt dat beheer een taak van de overheid is en dus niet of minder uit het buurtbeheerbudget moet komen. De bewoners willen dat dit beperkt moet worden. Je maakt wat los bij bewoners en nu wordt de gemeente zenuwachtig als die bewoners willen dat er meer geld moeten komen van de kant van de gemeente. Is de bestuurlijke context al ver genoeg?

Haarlem: Vergroot zelforganiserend vermogen kan leiden tot inzicht bij bewoners om te ijveren voor meer macht/invloed (wijkraad, etc.). Dit kan vervolgens leiden tot institutionalisering van de informele sociale infrastructuur.

Deventer: raakt het dualisme-debat. In hoeverre pakt de Raad signalen van de bewoners goed genoeg op? De link tussen Raad en bewoners is niet goed genoeg ontwikkeld.

JWD: de lokale overheid in Amerika is nog zwakker geregeld.

Observatie: De ABCD-methodiek bergt het gevaar in zich, dat bewoners "zelf de rommel opruimen". Je neemt taken van de gemeente over en verzwakt daarmee specifieke gemeentelijke diensten en aanbieders (met name welzijnsdiensten).

JWD: We hebben de grenzen van ABCD scherper gekregen. De aanbeveling moet nooit zijn: Ga het allemaal doen, maar alleen doen als er actieve bewoners zijn. Wat moet je als gemeente doen om dat initiatief te steunen, stimuleren, etc? Gemeenten veroorzaken hier zelf ook vaak problemen. (Wijst op de mist rond interactieve beleidsvorming) Hoe kan het vruchtbaar worden? Je kunt discussiëren over of gemeenten moeten aangeven op welke terreinen het niet kan (bijv. herstructurering) Interactieve beleidsvorming versluiert dit juist. Gemeenten overvragen bewoners. Nadenken over wat kan.

Arnhem: De belangrijkste ontwikkelingsopgave van de gemeente is om transparant te worden.

's Hertogenbosch: ABCD werkt alleen als er actieve bewoners zijn. Hoe kunnen welzijnsinstellingen helpen bij het activeren ervan? Er staan niet automatisch hordes actieve bewoners te trappelen.

ABC*d*

Bijlage 4   Verslag conferentie Assed-based Community development (Deventer, 14 november 2001)

Op 14 november werd een druk bezochte oploop georganiseerd in Deventer over de toepassing en toepasbaarheid van ABCD in Nederland. In de ochtendsessie werd in geclusterde groepen bewonersbetrokkenheid en de wijkaanpak tegen het licht gehouden. Er waren drie clusters geformeerd:

- Ambtenaren
- Bestuurders
- Professionals

In de middagsessie werden de drie clusters weer samengevoegd en vond een gezamenlijke bespiegeling plaats. In deze bijlage wordt een impressie gegeven van de verschillende sessies. In elk van de vier impressies wordt zo veel als mogelijk tegemoet gekomen aan de gepresenteerde standpunten en inzichten. Onvolkomenheden blijven daarbij onvermijdelijk. De standpunten en inzichten zijn in ieder geval verdisconteerd in hoofdstuk 4.

IV.1 Verslag discussie met ambtenaren

ABCD is bewonersinitiatief, wordt gezegd. Ambtenaren horen daar niet druk mee te zijn. Maar welke relatie is er dan met andere vormen van bewonersbetrokkenheid zoals bij herstructurering, of in het programma Buurt aan Zet? Om de discussie los te trekken wordt de volgende stelling voorgelegd:

De introductie van de ABCD-methode wordt in de gemeente snel geïntegreerd in interactieve beleidsvorming. Daar heeft ABCD echter maar weinig mee te maken.

Ter toelichting. ABCD gaat om bewoners en zelforganiserend vermogen. Zodra die worden platgewalst in het circus van interactieve beleidsvorming blijft er van die initiatieven weinig meer over. Die worden ingekapseld in ambtelijke en professionele circuits. Moeten bewoners halve ambtenaren worden? Elke spontaniteit verdwijnt. Het initiatief van bewoners in de Haagse Schilderswijk om aan nachtpreventie te doen is heel succesvol. De wijkagent is hier dienstbaar aan de bewoners. Zo succesvol, dat ze er de Hein Roethof-prijs voor kregen. Die bedroeg maar liefst 40.000 gulden. Als dat maar goed gaat...

Ambtenaren uit Rotterdam herkennen zich in de stelling. Bewoners uit de Millinxbuurt namen initiatieven ten aanzien van veiligheid en leefbaarheid. Daar werden instituties bij betrokken. Men trok op naar het kantoor van de deelgemeente. E.e.a. heeft geleid tot een groep van tien ambtenaren en vijftig bewoners. Ambtenaren zegden elkaar binnen de kortste keren van alles toe, maar de participatie verkruidde in de democratie. De kwestie is derhalve hoe je bewoners ruimte kunt bieden.

In Eindhoven (Woensel West en Lijmbeek West) is wat dat betreft nog maar net met de ABCD-methodiek gestart. Buurt aan Zet en herstructurering op termijn is overigens ook in een van de wijken aan de orde. Bewoners vragen in deze fase van het project vooral om rust om hun netwerken op te bouwen. Opgemerkt wordt dat het bij ABCD dus zeer de vraag is of bewoners nodig zijn om ambtelijke taken uit te voeren.

Het project Lusten en Lasten in Breda laat wat bewonersinitiatief en ruimte betreft een tussenpositie zien. De inzet is hier diverse werelden van meet af aan te verbinden. De ambtelijke wereld kent de zekerheid van een programma, daarnaast is er de wereld van wat er in de wijk plaatsvindt. Er is 750.000 gulden voor de wijk, zonder voorwaarden vooraf. Bewoners in het Bredase project zijn opdrachtgever en hebben de ruimte om met het 'wat' aan de gang te zijn. Het is zaak duidelijk positie te kiezen en met bewoners om de tafel te gaan zitten. Met ABCD heeft dat niets te maken. Zoek niet naar een manier om die methode in te passen.

Ter afsluiting van dit deel van de discussie is uit Almelo een andere variant van bewonersparticipatie noemenswaardig. De insteek was niet zozeer bewonersbetrokkenheid te krijgen bij de (territoriale) wijkaanpak. Er is voor een thematische insteek gekozen. Voor jongeren werkte dit heel goed. Soms voerden ze zelf plannen uit, soms zaten ze in een klankbord. Er zaten ABCD-elementen in.

Een tweede stelling wordt voorgelegd:

ABCD is een goede impuls om gemeentelijk beleid "meer van je af te organiseren".

Ter toelichting. Beleid en uitvoering moeten meer in de wijk zelf tot stand komen. ABCD zet die discussie op scherp. Je organiseert als ambtenaar van alles op het niveau van de wijk. Er worden wijkcontactambtenaren ingesteld, wijkposten ingericht. De rest van de organisatie denkt: mooi zo, dat is fijn van ons afgeorganiseerd. Alles wat je met een hoop moeite in de wijk voor elkaar bokst (de verkeersdrempel, de frequentie van de veegploegen) stuit in de sectoren op "andere prioriteiten". Op het niveau van de wijk is alles mogelijk. Maar zodra je de sectoren induikt wordt het hopeloos...

De stelling van het 'van je af organiseren' wordt door verschillende deelnemers (Hengelo, Leeuwarden) herkend, met name waar het herstructurering of programma's voor de buurt betreft. Het is nodig externe druk te organiseren, wordt gezegd. De ruimte die buurten krijgen - het opdrachtgeverschap in de buurt - legt een druk op de gemeentelijke (lijn)organisatie. Uit Zwolle wordt een relativering aangebracht. Bewoners van een herstructureringswijk hebben het heft in eigen hand genomen en zelf plannen tot ontwikkeling willen brengen. Een voorbeeld van empowerment. Het project verkeert nu in een impasse. Bewoners en corporaties staan klaar, maar bij de politiek en ambtenaren ligt het project moeilijk. Door diverse discussianten (Deventer, Maastricht) wordt overigens opgemerkt dat ABCD niet goed past bij dergelijke voorbeelden. Het zou curieus zijn als bewoners tegen de gemeente zouden zeggen ABCD voor hen te regelen.

Nogmaals wordt gewezen op het belang van het vaststellen van bestuurlijke kaders als bewoners initiatieven nemen. In het Bredase project beslissen bewoners over het budget tegen de achtergrond van twee voorwaarden: spreiding over de wijk en te realiseren binnen twee jaar. De positie van bewoners wordt versterkt en er zijn geldmiddelen. Wellicht komen er confrontaties. Op een soort marktplaats zijn eerst ideeën verzameld. Doelstellingen over hoe e.e.a. over 10 jaar er uit zou moeten zien zijn er niet. ABCD bewandelt een heel andere weg.

De ABCD kan, wordt opgemerkt, een zekere eenzijdigheid die bewonersorganisatie soms kenmerkt (legitimiteit, witte organisatie, dezelfde woordvoerders) doorbreken. Het komt netwerken op het spoor, bereikt wellicht andere groepen. De inzet moet niet zijn hoe bepaalde (geld)middelen op buurtniveau te verdelen zijn, is een geluid uit Den Bosch. Het wakkert de concurrentiestrijd aan, bovendien heb je te maken met diverse niveaus van besluitvorming (wat het beste op stedelijk niveau, wat het beste op buurtniveau?). In de kern gaat het erom hoe bewoners zelf voor hun leefbaarheid zorgen.

Men kan allerlei bedenkingen naar voren brengen, maar heb niet te veel koudwatervrees, is naar voren gebracht. Bewoners moeten ruimte (en middelen) krijgen om als gelijkwaardige partner te kunnen optreden. Laat ze het gesprek met gemeente en corporaties maar aangaan. Zie het als een zoektocht. Het initiatief van de Marokkaanse vaders is wat dit betreft een illustratief. Serieus genomen worden, ondersteuning krijgen is hun diepste zorg. Het vertrouwen is enorm gegroeid.

Nogmaals: welke taken zijn 'van je af te organiseren' ? Groningen heeft wijkplatforms. Bewoners konden als opdrachtgever optreden voor het sociaal-cultureel werk, maar het werkte niet. Het is moeilijk die rol zakelijk te vervullen. ABCD is, wat het 'van je af organiseren' betreft, eerder een impuls om na te gaan hoe centraal bewoners staan en hoeveel ruimte zij krijgen. In Deventer zijn ideeën van de ABCD opgepakt; de toepassing van de methode in al zijn finesses is niet te doen. De rol van bewoners is er wel mee scherp te krijgen. Het moet niet zo zijn dat je bewoners laat participeren in wat anderen bedacht hebben. Stel de vragen van bewoners centraal.

Om af te sluiten: de Eindhovense ABCD-initiatieven laten zien dat het een krachtige en spannende methode van bewonersorganisatie is. Bewoners maken het verhaal. Houdt ambtenaren en ABCD uit elkaar.

IV.2 Verslag discussie bestuurders

Dhr. Eisse Kalk vraagt aan Maarten Davelaar (Verwey-Jonker Instituut) om een korte uitleg te geven over de punten uit de strategische lessen die voor bestuurders van toepassing zijn. Verder legt hij uit wat de bedoeling is van de lagerhuis discussie.

Als je de ABCD-methode wil toepassen, wat betekent dat voor veranderingen die je eigenlijk ook in je eigen positie zou moeten nasterven. Gebeurt dat al en zo ja wat is er dan veranderd en zou je bij andere projecten op een ander manier doen?

Maarten geeft een korte toelichting over de punten "Kunst van het loslaten" uit de lessen. Het gaat om de punten die het meest interessant zijn voor de bestuurders.

Stilstaan bij de vraag "Wat vinden burgers dat bestuurders moeten doen om hen te ondersteunen".

Moeten bestuurders loslaten en niet met allerlei projecten en programma's de wijk overvragen.

McKnight: Amerikaanse overheid treedt in de wijken als een soort nachtwaker voor het handhaven van veiligheid, bescherming en is vrij repressief aanwezig. Overheid is niet aanwezig of vrij repressief aanwezig. McKnight zegt dat de overheid liever niet aanwezig kan zijn omdat het belemmeringen oplevert bij initiatieven van mensen. Zero-sum gedachte; Weinig overheid en veel maatschappelijk initiatief. In Nederland hebben we het idee dat het maatschappelijk middenveld goed kan bloeien als je actieve stimulerende overheid hebt.

We moeten stil staan bij de vraag: "wanneer moet je loslaten, ook inhoudelijk, voor een betere worteling van zelfinitiatieven in verschillende vormen dan alleen in wijkpanels. Buiten de ambtelijke cyclus".

Vraag van dhr. Kalk; "Hoe bevalt het Deventer om veel meer over te laten aan de bewoners? Gaat hier om ideeën en budgetbesteding naar bewonersorganisaties, buurtaanzet. Hoe is hierbij de kunst van het loslaten?

Hoe zien de bestuurders van verschillende gemeenten hun positie daarin. Vinden ze het zinnig en vinden ze dat het tot veranderingen leidt.

Wethouder Deventer: Voor de zomer kregen zij te horen dat ze in aanmerking kunnen komen voor een project terwijl ze zelf gewend zijn om te werken in het kader van een programma. Ze bouwen op van onder en nemen de tijd voor. Deventer heeft een aanpak panel en prioriteren waar ze een andere tijdsindeling hebben.

Aan de bewoners worden gevraagd wat ze ervan vinden. Sommige buurten springen eruit qua verloederings, leefbaarheid.

Ze vraagt zich af wat de rol van de Raad is. Zodra de bewoners zelf niet aangeven dat ze met de Raad willen praten over de wijkaanpak dan heeft het bestuur geen behoefte om met de bewoners te praten over de wijkaanpak. Daar is er een spanningsveld. Er is druk vanuit Ministerie om programma klaar te hebben. Die programma ligt klaar maar de raad moet inhoudelijk nog oordelen of de programma zoals die is opgesteld wel op de goede lijn ligt. Bij de samenstelling van het programma is ook een vertaling gezocht van de behoefte van de bewoners en gekeken of die past in het programma. Gemeente Deventer is co-financier. Maar de bewoners hebben verder hun programma klaar.

Burgemeester Deventer Lith de Jeude

Behalve burgemeester is hij ook wijkwethouder voor de dorpen. Deventer is gefuseerd met plattelandsgemeente. De mensen uit de dorpen hadden een weerstand, angst t.o.v. het bestuur en gemeentelijke organisaties. Maar in de praktijk ervaren ze precies het omgekeerde. Ze krijgen via de wijkaanpak (dorpenplatform) inspraak. Ze krijgen 2 ton ter beschikking. Er zijn 20 organisaties die toegezegd hebben conform de wijkaanpak te werken. Die heeft rechtstreeks contact met wijkbewoners (eventueel bestuurder van dorpsplatform) en de wijkambtenaar en de opbouwwerker. Ze geven aan dat ze goed met de organisaties kunnen samenwerken.

Gemeente en andere organisaties zijn beter en meer bereikbaar. Hij is zelf tot wijkwethouder gemaakt om aan te geven hoe respectvol zij de nieuwe gemeentelingen willen behandelen. De wijkwethouder is aanwezig bij bijeenkomsten van de dorpenplatform (wijkbewoners) maar neemt niet deel aan het gesprek. Als raadsleden wat zeggen dan geven de wijkbewoners aan

dat wijkaanpak van hen is. De raadsleden zijn er voor commitment. De raadsleden zijn voor het stimuleren van het proces als organisaties er niet zo goed op inspelen. Wijkaanpak is in Deventer 7 of 8 jaar geleden begonnen. In het begin ging het fantastisch. De eerste drie jaar is men enthousiast, daarna wordt het minder en men gaat consumentisme vertonen en gaan meer beroep doen op de overheid.

Vraag Dhr. Kalk; Doen jullie daar iets aan?

Gemeente Deventer zegt dat ze proberen nieuwe impulsen aan te geven; gesprekken in de wijk d.m.v. thema's, jeugd, ouder en samenleven. Die werken wel goed.

Daarnaast willen ze de wijkaanpak groter rol laten spelen in de agendavorming.

Als ze overal in de wijken bezig zijn met veiligheid dan probeer je dat ook de agenda van stedelijke politiek mee te nemen.

Voorbeeld: afvaldiscussie in Deventer. Bij alle wijkteams is men van mening dat het stedelijk problematiek is. Wijkbudgetten zijn daar niet geëigend voor. Ze vinden dat het een stedelijk probleem is en de gemeente moet het probleem zich aantrekken en extra structureel 10000gulden aanbieden. Dat is gebeurd en de gemeente voegt 10000 gulden aan Deventer Schoon. Het is echter niet genoeg maar dat is een voorbeeld van een vertaling van wijkaanpak naar beleid. ABCD is een mooi model. Het proces is net een elastiek die kan knappen. Probeer het flexibel te houden door te overleggen.

Vraag vanuit Nijmegen: Hoe ga je om met minder populaire zaken van wijkaanpak z.a. hoe ga je om als er ruimte nodig is voor voorzieningen zoals een moskee.

Deventer: geld gekregen om integrale voorzieningen (opvang dak en thuislozen, nachtopvang) neer te zetten.

Ze zijn gaan zoeken in het binnenstad en de bewoners weten het ook. Er is nu wel communicatie over. Je moet proberen met bewoners aan te pakken.

Vraag van Dhr. Kalk: Gebeurt dat ook in andere gemeenten?

Wordt burgerinitiatief ook op agenda meegenomen.

Elly ('s Hertogenbosch) zegt dat je signalen vangt vanuit de wijk en je probeert daar wat aan te doen. Op het gebied van jongerenbeleid is ook het één en ander gebeurd. Er is behoefte aan brede scholen, sportverenigingen etc. Wat zijn de stappen van de bestuurder bij het opvangen van deze signalen?

Elly zegt dat ABCD een theoretisch verhaal is. Via de raadscommissie probeer je in te kleuren. Ze hebben raadscommissie wijkgericht werken waar deze signalen aan de orde komen en proberen via voorstellen en dan weer via de normale route voor elkaar te krijgen. Ze zegt dat bewoners ook aan te pas komen in de commissie waar ze zit. Dan wordt het teruggelegd in de rest van de gemeente. Verder is het volgens haar niet zo dat de bewoners echt aan te pas komen. Daarnaast gaan de raadsleden die meestal in wijken komen onderwerpen aandragen voor de volgende agenda.

Vraag van dhr Kalk: Passen jullie die methode in projecten en buurten?

Elly: Ja, zoals in Deventer. Gebiedsgericht werken is de interne gemeentelijke organisatie en wijkgericht werken is naar buiten gericht. Daar wordt per wijk wijkplannen gemaakt door bewoners. Soms met ondersteuning. Er zijn sommige wijken die geen agogische ondersteuning nodig hebben. Wel zijn er wijkambtenaren in iedere wijk aanwezig voor ondersteuning van werk.

Vraag: Hoe gaat dat verder in zijn werking als bewoners plannen hebben gemaakt?

In wijkplatform die bestaat uit bewoners en beroepskrachten worden thema's samengesteld wat in de wijken spelen. Dan wordt gekeken welke instellingen in de wijk daarmee aan de slag kunnen en daar wordt een handtekening gezet. Dat is bijv. de gemeente corporatie, school, bouwwerker. Diegenen die betrokken zijn in de wijk en de wijkplan.

Wat volgens de burgemeester van Deventer essentieel is in de wijkaanpak is, dat je structureel de bewoners centraal stelt. Zij geven aan wat hun bezig houdt in de buurt of wat belangrijk is voor hun wijk.

Structureel functioneert een wijkteam van 20 organisaties en wijkbewoners. Iedere jaar worden er panels gehouden en tussendoor zijn er panels van bewoners. Ze hebben een eigen budget van 2 ton voor allerlei dingen.

Tweede opmerking: bij heel veel organisaties zie je dat ze wijkgericht willen werken en bij diensten zoals onderhoud grond, openbare werken willen ze dat je een wijkambtenaar aanstelt. Dat is ook gedaan in begin. Politie stelt wijkagent aan. Die twee voelen zich zeer gecommiteerd met de wijk. Als er vanuit de wijk signalen komen dat er bepaalde dingen moeten gebeuren verhoudt dat zich niet goed met de centrale planning bij de politie. Die wijkambtenaar en wijkagent hebben niet de macht om acties te ondernemen.

Dus hebben we net als bij wijkteams van bewoners ook wijkteams van politie die bestaat uit 25 man. De teamchef is verantwoordelijk voor de goede samenwerking met de wijkteam van bewoners. De politie werkt in opdracht van de bewoner.

Wat is het verschil met Arnhemse methode?

Waar het bij wijkgericht werken om gaat is dat er veel instellingen zijn. Regiomanagers zitten ook in de wijken en de buurten. Wijkaanpak is van ons allemaal en vooral voor bewoners. Daar begint het mee. Voor de wijkwethouders wil het niet zeggen dat als je het zo heb geregeld dat het proces ook zo zal lopen. Proces is van belang en je moet voortdurend alert blijven dat de bewoners de agenda bepalen. De wijkaanpak is een manier van werken die je loslaat bij organisaties. Zowel bij maatschappelijke instellingen als wel bij de politie als ook bij de gemeente.

Wat fundamenteel aan de ABCD-methode is om de capaciteit van arbeidsinzet over te nemen in persoonlijke dienstverlening, buurtbeheer, kinderopvang. Zet dat soort centra neer in de wijk waar het nodig is en laat ook het werk doen door de mensen die op dat moment werkloos zijn. Een goed voorbeeld is bijv. buurtbeheer wat voortgekomen is uit de wijkaanpak. Landelijk is er een grote ontwikkeling waar men kinderopvang en persoonlijke dienstverlening gaat organiseren. In Amerika gaat men zover dat een werkloze mevrouw wordt opgeleid tot makelaar voor arbeid en die heeft contacten met de bedrijven en werklozen. Die helpt mensen naar werk. Maar hier hebben we instellingen voor.

Venlo: Hoe zit het met ruimtelijke planning? Bepaalde wijken zijn zo gebouwd dat er weinig voorzieningen zijn. In hoeverre wordt ruimtelijke planning meegenomen in het aanpak?

Venlo is actief op wijkgerichte aanpak. We hebben een team van 5 wijkcoördinatoren en een systeem van wijkoverleg. Die bepalen zelf hoe ze samengesteld zijn en hebben contact met bestuurders, ambtenaren en politie. Gemeente probeert ze te faciliteren door wijkinfocentra neer te zetten. Daarnaast is er sprake van heringedeelde gemeente. We werken vanuit gemeente met stadswinkels en daarnaast werk- en welzijnswinkels. Er ontstaat van alles. Er komt concurrentie. Het is moeilijk om al die dingen bij elkaar te brengen.

Je pakt als bestuurder de signalen op die vanuit de bewoners komen en je voert het uit. Moet dat heel formeel? Je zit in een bepaald stramien met bewoners omgaan.

Den Bosch > Wat is positief bijgekomen sinds de ABCD-methode? Wat is erbij gekomen naast al die structuren die we in onze stad hebben.

We hebben twee wijkexperimenten. De één is een achterstandgebied en de ander niet. Vorig week hebben wijkteams zelf bepaald waar ze het geld (wijkbudget) aan willen uitgeven. Maar vervolgens vragen zij zich af wie er nou verantwoordelijk voor is. Wie maakt zich verantwoordelijk voor het werk dat gedaan wordt voor bijv. een dierenwei. De ondersteuning naar bewoners is juist dat ze het helemaal zelf gaan oppakken en dat we als bestuurders er niet mee gaan bemoeien. We kunnen ondersteunen in hoe alle bewoners kunnen meehelpen denken en doen. Je wil dat de bewoners net zo goed verantwoordelijk zijn voor de uitvoering en financiering.

In Den Bosch zijn er sociaal plannen opgesteld waar duidelijk wordt wat bewoners willen. Ik denk dat je zo'n systeem nodig heb voor de stad dan kun je vervolgens ook sturen op datgene wat er gewenst is. Hoe leg je dat vervolgens neer bij de bewoners?

Eindhoven:

(De vertegenwoordiger vervangt de bestuurder en is bij de discussie aanwezig in de hoedanigheid van bewoner). ABCD draait in Eindhoven als een project. We claimen een stukje ruimte.

Sociaal betrokkenheid in Eindhoven was groot. Er is een open overleg structuur. We kunnen bijv. de burgemeester binnen een week spreken. We hebben een wijkambtenaar die de wegen snel kunnen vinden. We lopen tegen bewoners aan, hebben stadsdelen, commissies en allerlei platforms. In achterstandwijken is bijv. de eenheid zoek. Er is gevoel van onveiligheid. Je stapt naar de burger toe en probeert sociale structuur in de wijk terug te krijgen. Iemand is dan niet langer die drugsverslaafde, die rondhangende allochtoon etc. Je gaat kijken naar wat die groep waarvan je problemen verwacht wel kunnen. We hebben de ABCD-methode in samenwerking met de hoge school Fontys vertaald naar het Nederlandse. We hebben 121 enquêtes uitgebracht. Die zijn verwerkt en 80% bleek dat ze iets wilden gaan doen in de wijken. Nu zijn 50 mensen echt actief aan allerlei nieuwe initiatieven. Er is een mevr. die 40 jaar in de wijk woonde en ze dacht dat ze niet in de wijk hoorde en ze vond dat ze met de nek werd aangekeken door haar manier van kleden. Nu blijkt dat niet zo te zijn. Er zijn twee kaartenclubs ontstaan en ze merkt dat ze erbij hoort. Er is een mevrouw die na 17:00 uur niet meer op straat durfde. Nu gaat ze 's avonds laat nog naar de kaartenclub. Zo krijg je meer eenheid in de wijk.

Je voelt bij sommige bestuurders een angst naar voren komen. Dat bewoners bezig zijn een macht over te nemen. Daar heeft het niks mee te maken. Ze willen alleen stukje zeggenschap over de straat, ze willen mensen kennen in hun wijk. Bewoners zitten niet op macht te wachten maar willen meer het gevoel hebben dat je over je eigen wijk kan praten. We verwachten support in de vorm van geld. We kregen toen geld van de provincie en daardoor konden we snel starten. De gemeente heeft meteen ook positief tegenover gestaan. We hebben gesprekken gevoerd om te vragen of we ruimte konden krijgen. Dat we niet ineens met allerlei zaken aanlopen waar we als bewoners achter aan moeten lopen. We hebben gevraagd of we kunnen terugvallen als we iets even niet weten omdat we niet alle wijsheid bezitten. Als je gaat kijken wat er bij de bewoners leeft en wat je daarvoor wil inzetten wil niet zeggen dat je ook expertise hebt om alles aan te pakken. Je kunt als je iets start niet verwachten dat mensen experts zijn. Je zult in het gebied waar je iets wil doen met alle partijen die ook in de wijk wonen samenwerken. Binnen in de wijk komen de vragen en die komen naar buiten en daar zijn mensen. Die gaan met jou aan tafel zitten en dat kan zijn dat de ene keer de gemeente de "leader" is. Dat wil niet zeggen dat op een vraag van de bewoners ook de bewoner de leader moeten zijn. Dat zou een slechte ontwikkeling zijn.

ABCD zegt niet dat er geen problemen zijn, maar die komt naar je toe en legt zaken voor. Wat doe je bijv. graag. Wat doe je nou in je vrije tijd, welke capaciteiten heb je. Aan het eind vraag je of ze hun capaciteiten willen inzetten in de wijk. Dat kan in resulteren in een goed bestuurslid van een bewonersvereniging.

Elly de Jong:

Project: Jong ontmoet oud. Er was meer angst naar elkaar toe i.p.v. het idee dat men samen met elkaar iets konden doen. Bewoners hebben toen zelf activiteit ontwikkeld. Komt voort uit gesprekken uit de bewoners en daar werken mensen aan mee die anders niet actief zouden zijn. Ze worden zelf ook actief op datgene wat ze kunnen brengen.

Deventer: wat je overal ziet is geen kritiek naar de gemeente. Je stelt de bewoners centraal. Gemeentebestuur is bezig met de agenda en gaat mee aan de slag door bewoners erbij te betrekken. Maar de essentie is dat je tegen bewoners kunt zeggen dat ze de ondersteuning krijgen en de mogelijkheden om hun leefomgeving in te richten of te bevorderen.

Conclusie: Wijkteams, bewoners zijn opdrachtgever voor ambtelijke medewerkers.

Let wel; als je de ABCD toepast dan begin je vanuit bewonersorganisaties met enquêteren van bewoners over de kwaliteiten en waar willen ze dat inbrengen. Op een gegeven ogenblik zeg je "dan komen we naar u toe".

Rol van bestuurders:

- Raadsagenda meebepalen.
- Voorwaardenscheppen om dat soort initiatieven die van beneden af komen ook daadwerkelijk ondersteund worden en verder gebruikt worden.
- Bestuurders moeten de organisaties ook aanspreken. Inspirerend naar organisaties toe die zij subsidiëren.

IV.3 Verslag discussie met leidinggevenden opbouwwerk

Nadat Wil van de Leur de aanwezigen welkom heet en zichzelf en het onderzoeksteam voorstelt, merkt hij op dat hij het merkwaardig vindt dat bewoners zélf, waar ABCD op gericht is, niet uitgenodigd zijn. Verder valt hem op dat de voorbeelden die Jan de Wild en de burgemeester die ochtend aanhaalden in hoge mate institutionele zaken zijn zoals de Brede School, terwijl het toch eigenlijk nadrukkelijk gaat over 'Asset Based'. Hij haalt vervolgens een artikel uit het Deventer Dagblad aan: *'fatsoensoftensief; justitieuizen in wijken'*. De burgemeester verwacht meer heil van justitieuizen in wijken vergelijkbaar met wijkbureau's van de politie; de haalbaarheid hangt ervan af van welk ministerie geld beschikbaar stelt. Hij gaat in op de spanning 'justitieuizen in de buurt' versus 'het activeren van potenties'. Hij denkt dat de kring van het opbouwwerk zich nader moet bezinnen hoe met deze tegenspraken om te gaan

Vervolgens geeft Evelien Tonkens van het NIZW de eerste twintig minuten een kritische inleiding over het onderzoek aangaande de ABCD-methode. Ze belicht hierin hoe Amerikaans ABCD is, in hoeverre ABCD een methode is en tenslotte het gedachtengoed achter ABCD, in aanvulling op het verhaal van Jan de Wild die ochtend. Ze kan helaas niet vertellen wat de steden er nu mee doen, aangezien ze bij dat deel van het onderzoek niet betrokken is geweest. Haar verhaal staat ook op papier, dus zal hier niet neergezet worden. Ze leidt haar verhaal uit met twee stellingen die uit de gehouden enquête onder de Grote Steden zijn gekomen en die in het Lagerhuis voorgelegd zullen worden, ter herkenning:

1. Hoe ingewikkelder problemen zijn, hoe minder intensieve betrokkenheid van bewoners gewenst is.
2. Het in kaart brengen en het benutten van kwaliteiten van bewoners gebeurt mondjesmaat.

Tonkens eindigt met de stoutmoedige stelling dat ABCD geen methode is. Ze ziet het methodische er niet van in. Dat wil volgens haar echter niet zeggen dat het niet waardevol zou zijn, maar ze ziet de waarde enkel met name in die eerste stap, namelijk het in kaart brengen en het systematisch benutten van de kwaliteiten van bewoners en daarop voortbouwen. Maar als het volgens haar gaat om dat voortbouwen, dan kan je nauwelijks van een methode spreken. Het gaat dan niet zozeer om, wat ABCD beweert, het meer macht en zeggenschap geven aan bewoners (daar hebben we namelijk de radar voor), maar eerder om sociaal kapitaal. Het is vooral belangrijk dat bewoners meer relaties ontwikkelen, meer activiteiten aangaan, elkaar meer ondersteunen, elkaar beter leren kennen en zo een prettigere wijk vormen, aldus Tonkens.

Wil v/d Leur begint met de door de organisatie opgegeven stellingen. Het uitgangspunt van ABCD staat voor een aanpak vanuit bewoners zelf, gebaseerd op hun vermogens. Opbouwwerk zou hier ondersteunend aan moeten zijn. De stelling die hieruit volgt luidt:

Stelling 1

ABCD staat haaks op de projectmatige en verzakelijkte aanpak van het opbouwwerk

Ab van Straaten, staffunctionaris Raster Welzijnsgroep is het niet met deze stelling eens. Als de organisatie verzakelijkt wil dat volgens hem nog niet zeggen dat dat bij opbouwwerkers ook het geval is. Bij de Raster Welzijnsgroep is er juist een tegenbeweging aan de gang. Opbouwwerkers gaan namelijk veel meer de straat op dan voorheen. Opbouwwerk op straat met allerlei innovatieve methoden is een hot item op dit moment. Volgens Van Straaten is ABCD in een verzakelijkte organisatie een issue.

Harry Mulder, directeur Stichting Sonor Rotterdam is het met Van Straaten eens, maar vraagt zich af wat ABCD nu eigenlijk wel en niet is, daarom kan hij ook niet zeggen of hij het met de stelling eens is. Hij vindt persoonlijk dat er aardige dingen in ABCD zitten, maar die zitten volgens hem ook al voor een deel in hun verhaal.

Wil v/d Leur, directeur LCO maakt het nog iets concreter; het afpakken van de initiatieven van bewoners zou de opbouwwerker volgens hem nooit moeten gebeuren, omdat zij bewoners juist moeten ondersteunen. Hij maakt zichzelf al een paar jaar heel erg kwaad over het feit dat als er bijvoorbeeld initiatieven komen voor een Moedercentrum door vrouwen, deze vrouwen dan korte tijd vaak goede strategische en sociaal-organisatorische ondersteuning van het opbouwwerk krijgen, tot op een zeker moment de achterliggende institutie (de welzijnsorganisatie) het tot een eigen product maakt. Het Moedercentrum is dan niet langer meer dat geheel van vrouwen, de sociale onderneming, de corporatie Moedercentrum, maar de vrouwen zijn dan opeens gedegradeerd tot vrijwilligers bij een welzijnsinstitutie. Wil v/d Leur vraagt zich af of dit een problematische ontwikkeling is.

Harry Mulder wil de overheid er juist wel bij betrekken want initiatieven moeten volgens hem ingebed worden. Dus je ondersteunt het initiatief en brengt het onder bij een andere instelling. Dit zit volgens hem al in de opdracht.

Wil v/d Leur vindt dat dit betekent dat de ontwikkeling van bewonersinitiatief tot bewonerszelforganisatie en de creatie van eigen knooppunten en een eigen infrastructuur in de wijk ernstig belemmerd wordt. De Gemeente gaat volgens hem nog een stap verder. Zij vindt het een mooi instrument om de fase 4-klanten een stap verder te helpen; dan is het helemaal instrumenteel geworden.

Evelien Tonkens vindt het een gevaar dat we tegenwoordig altijd maar moeten vinden dat bewoners overal de macht moeten overnemen. Zij vindt het onduidelijk wat er precies verandert als het initiatief wordt overgenomen door een welzijnsstichting. Volgens haar kunnen we dat allemaal heel erg vinden, maar het hangt er wel van af wat het precies inhoudt. Als het initiatief van mensen wordt afgepakt of als hun handelingsvrijheid wordt belemmerd is dat een probleem, maar als het inhoudt dat het beter georganiseerd wordt en de continuïteit wordt gegarandeerd, vindt zij het juist mooi.

Nico van Apeldoorn, Opbouwwerker Stichting Radius vindt dat je als opbouwwerker er ook voor kan zorgen dat mensen bijvoorbeeld zelf de boekhouding gaan doen. Dus iets doen aan deskundigheidsbevordering in plaats van dat je belangstelling voor een project toont en een boekhouder regelt, want dan zet je ze in wezen weer vast. Als namelijk de Stichting na verloop van tijd geen geld meer heeft voor het project door bezuinigingen en dergelijke, kunnen de bewoners niet verder. Daarom vindt van Apeldoorn het niet zo interessant. Wat hij wel belangrijk vindt is dat als je het primaat bij de bewoners legt en ze over een budget laat beschikken, dat dan de vraag opkomt: hoe representatief zijn die bewoners? Daar wringt het volgens hem vaak. Zelf heeft hij die ervaring in een ABCD-achtig project in Haarlem. Hij merkt dat die vraag steeds op tafel komt. Hij heeft er geen antwoord op. Het is een erg lastige vraag; misschien moet geprobeerd worden die te beantwoorden.

Frans Brukx, Welzijnsorganisatie Tandem Nijmegen vraagt zich af of bewoners eigenlijk wel op zoek zijn naar macht. Hij denkt dat ze wel dingen willen doen en hiertoe middelen zoeken die het mogelijk maken om in hun buurt actief te zijn. Dus het zit volgens hem meer in voorwaarden. Daar hoort vaak geld bij. Een ander punt waar Brukx grote twijfels bij heeft is of je wel moet zoeken naar een legitimiteit door middel van representativiteit. Hij vraagt zich af dat wanneer je dergelijke eisen neer gaat leggen bij mensen die in een buurt opstaan om actief te zijn, waar men dan uitkomt: op verkiezingen? Die eis wordt volgens hem ook niet gesteld aan mensen die in andere organen actief worden. Nico van Apeldoorn is het hier op zich wel mee eens; het feit dat mensen willen meedoen is al genoeg legitimatie, maar van buitenaf wordt die eis wel vaak gesteld en hij wordt daarmee geconfronteerd. Harry Mulder vindt dit een groot probleem als hij naar de oudere wijken in Rotterdam kijkt waar degenen die opstaan nog steeds blank zijn en zorgen dat de stoel weg is voor degenen 'die donker zijn'. Dan heeft hij problemen met de representativiteit. Nico van Apeldoorn vindt het de taak van de opbouwwerker om energie in te zetten om juist die mensen wel proberen te betrekken. Dat is ook een mooi aspect van het vak. Harry Mulder vraagt zich dan af hoe die representativiteit er uitziet.

Sietse de Vries, Sectormanager samenlevingsopbouw Leeuwarden gaat terug naar de stelling. Volgens hem is het achterliggende punt: wie stuurt de opbouwwerker aan? Volgens de Vries

stuurt de methodiek de opbouwwerker aan. Het maakt dan niet uit bij welke organisatie de opbouwwerker in dienst is. Het gaat er volgens hem om dat er een goede methode is die de opbouwwerker stuurt; als dat ABCD is, is dat ABCD en als dat de Deventer Wijkaanpak is, dan is dat de Deventer Wijkaanpak. Volgens de Vries is het in die methoden altijd zo dat alle mensen een kans wordt gegeven; het opbouwwerk richt zich vooral op die groepen die niet zelf ontstaan, die worden ondersteund. Dus als er veel 'witte mensen' ontstaan gaat het opbouwwerk zich volgens hem richten op de 'zwarte mensen' die niet ontstaan. De Vries zag echter laatst in Feyenoord dat er allemaal 'witte mensen' waren opgestaan en dat het opbouwwerk zich ook op die mensen ging richten, terwijl je je dan volgens hem eigenlijk op de 'zwarte mensen' moet richten, je moet laten leiden door de methodiek.

Stelling/vraag 2

In de V.S. is ABCD sterk gericht op economische aangelegenheden. In Nederland gaat het echter zelden of nooit over transacties, maar over interacties. Interacties zijn verzelfstandigd geraakt, als een soort product. Is er ruimte in Nederland om bewoners te assisteren bij het veroveren van ruimte op economisch terrein, in het klein of in het groot?

Harry Mulder ziet voorbeelden van bewonersondersteuning op het punt van wat bijvoorbeeld de functie van een winkelcentrum moet zijn en wat de samenhang is tussen bewoners en winkeliers. Die hebben namelijk een win-winmogelijkheid. Op dat punt is dat op delen zeker aan de orde, aldus Mulder. Hij vraagt zich af hoe ze zich in Amerika op economische aangelegenheden kunnen richten als die mensen zo arm zijn; waar richten ze zich op? Mulder vertelt dat ze er bij Sonor ook voor kiezen om ondernemers te ondersteunen; dat zijn namelijk burgers die heel belangrijk zijn om een plek weer terug te geven in een wijk

Stelling/vraag 3 van Tonkens

In hoeverre is ABCD een methode?

Volgens Evelien Tonkens is haar indruk dat ABCD helaas geen methode is; tenminste niet met een duidelijk methodisch traject dat te onderscheiden is van andere methoden. Wel vindt ze de eerste stap belangrijk; er moet gekeken worden naar de onbenutte kwaliteiten en potenties van alle bewoners in de wijk en hoe die meer tot hun recht kunnen komen. Wil v/d Leur vraagt zich af of we hiermee niet teruggaan naar vroeger. Volgens Evelien Tonkens zou dit goed kunnen omdat de geschiedenis zich vaak herhaalt. Wil v/d Leur vraagt zich af of het in beeld brengen van die kwaliteiten geen statische inventarisatie wordt. Hij vraagt of er mensen zijn die dynamische ideeën hebben

Fransien Attema, Onderzoek & Advies Attema en Van de Wetering, heeft een vraag. Het is haar niet duidelijk bij wie het initiatief ligt om de ABCD-methode toe te passen. Er wordt sterk een beroep gedaan op de zelfwerkzaamheid van bewoners en in Amerika wordt er een sterk onderscheid gemaakt tussen overheid en burgers. Die tussenliggende instanties bestaan daar niet, dus wie neemt het initiatief om te beginnen en hoe kan dat naar Nederland getransporteerd worden en bijvoorbeeld; wie stelt een nieuwe wijkkaart op? Het is haar geheel niet duidelijk. Evelien Tonkens vindt dat het haar eerlijk gezegd ook niet duidelijk is. Ze vraagt zich vaak af wie de actor is; soms gaat het over 'local leaders'. Het is volgens haar heel diffuus en deels een methodisch probleem. Fransien Attema heeft het over de buurtburgemeester. Sietse de Vries krijgt bij die eerste stap het idee van een Gouden Gids per wijk. Hij vraagt zich af of dit bij ABCD niet te veel tot doel wordt verheven. Je kunt bijvoorbeeld kijken wie er in de buurt goed kunnen metselen om er vervolgens achter te komen dat er niks gemetseld hoeft te worden. In de wijkaanpak wordt dit omgedraaid. Als mensen aangeven gerenoveerde tuinmuurtjes te willen hebben voor de nieuwe huizen, dan is het moment daar om te kijken wie er wat kan en wie er volgens hen degenen zijn die dat kunnen. Bewoners bepalen dan of er in die wijk iemand zit die dat kant. Dat is dus anders dan dat je inventariseert wie er een metseldiploma heeft. De talenten kunnen er zijn, maar de potentie moet er ook zijn. Deze laatste is er als de buurt er zelf

waarde aan hecht. Dat wordt volgens hem heel erg door elkaar gehaald. Het uitgebreide mapping wordt door Sietse de Vries gerelativeerd. Evelien Tonkens vindt het belangrijk te starten door te kijken hoe mensen bij elkaar gebracht kunnen worden; zijn er nieuwe activiteiten te organiseren? Het negatieve zelfbeeld van veel Amerikanen kan op die manier omhooggevijseld worden. In die context moet het bekeken worden want het idee van ABCD is geen kaartenbakje.

H.H. Meinema, LSA Bewonersplatform Deventer gaat in op het initiatief. In een aantal steden worden initiatieven door bewonersorganisaties genomen die steun zoeken bij overheid en instelling. Of het wel of geen methode is weet Meinema niet maar wat hij van essentieel belang vindt is dat door de introductie van ABCD er een heel duidelijke erkenning ontstaat van dat die potenties in de buurt er zijn en dat bewoners dingen kunnen. Dat is wel eens anders geweest. Wil v/d Leur vindt dat de burger als producent benadrukt moet worden, als maker in plaats van als afnemer van allerlei diensten. Sietse de Vries heeft daar op zich niet zo veel moeite mee. Hij vindt het een goede gewoonte van het opbouwwerk om a. outreachend te werken en om b. op maat van de buurt je informatie te zoeken. Sietse de Vries zit al dertig jaar in het vak en vindt niet dat er zoveel vernieuwends wordt verteld. Hij vindt het één van de essenties die altijd al gedaan werden; goed in kaart brengen waar de sterke en zwakke punten zitten. Hij heeft een keer een bijeenkomst van McKnight bijgewoond en vindt het een herhaling van zijn verhaal. Harry Mulder vond het wel aardig wat er die ochtend gezegd is over de rol en de positie van de goedbedoelde overheid. Er is een soort uitspraak gedaan van; 'hoe minder de overheid er is, hoe meer burgers kunnen'. Mulder vindt echter dat je daarmee moet oppassen, maar hij merkt het andersom ook wel eens, dat een overheid het zo goed bedoelt, dat de burger niet meer aan bod komt. Dat zie je in de wat kleinere Rotterdamse wijken waar de politiek vrij dichtbij kan komen. Het gaat om de verhoudingen in het spel. Harry Mulder vond het aardig om dit in het verhaal van die ochtend terug te krijgen.

Ineke de Jonge, directeur Tandem Nijmegen had die ochtend graag meer willen horen over het onderzoek; of er aan het begin een inventarisatie plaatsvindt en of dat methodisch goed gebeurt vindt ze niet zo interessant maar meer of het oplevert wat we beogen. Volgens de Jonge is er gezegd dat het doel en de resultaten van een wijkaanpak bijna nooit geformuleerd zijn. Zij vroeg zich af of dat zo was en hoorde ook iets dergelijks niet bij de ABCD-methode. De Jonge had gehoopt dat het NIZW en VJ ook zouden hebben gekeken of ABCD inderdaad oplevert waarvoor we het doen, dus de buurtcohesie en economische en sociale actoren versterkend. Misschien dat daar nog een antwoord op kan worden gegeven. Evelien Tonkens vindt het nadeel van onderzoekers is dat ze altijd gaan zeggen wat ze niet onderzocht hebben en meestal zijn ze dan klaar. De opdracht van ABCD was om te kijken of de methode in Nederland bruikbaar zou zijn. Haar deel in het onderzoek was te kijken naar wat nou de relevante verschillen tussen Amerika en Nederland zijn, cultureel en institutioneel. Als je in Amerika vraagt of ABCD effectief is dan bevestigt men dat met prachtige verhalen. Als er vervolgens wordt gevraagd naar evaluatie-onderzoek, dan is er een eigen rapport maar er is geen onderzoek naar of het effectief is en of het wat oplevert. Dat is volgens Tonkens vrij curieus. In Amerika wordt voortdurend de slogan herhaalt; 'een wijkaanpak is daadwerkelijk effectief wanneer burgers daarin een centrale rol spelen' en als dat niet zo is, is de aanpak niet effectief. McKnight heeft duizenden onderzoeken gedaan waar voortdurend die slogan uitkwam. Tonkens vindt dit echter te simpel. Of ABCD effectief is weten we niet. De claims waarom het effectief is, zijn gebaseerd op onderzoeken van vage aard waar de stelregel uit is gedestilleerd. De stelregel is zo dat je het er nooit mee oneens kan zijn. Harry Mulder vindt het transporteren van ABCD een andere vraag. Voor 10% heeft hij iets nieuws gehoord; er zitten logische elementen in waardoor het best zijn effect heeft in Amerika. Hij twijfelt of we het in Nederland moeten gaan toepassen. Wil V/d Leur merkt op dat het een verschil is of je in de institutionele leegte van Amerika opereert of in de institutionele volte van Nederland. Volgens Evelien Tonkens heeft McKnight ook tegen haar gezegd dat Nederland een andere overheid heeft en sterkere instituties; 'die moet je niet zomaar weggoaien'. In Amerika is het een centrale rol geven van bewoners logischer; in de Nederlandse context kan dat niet zomaar overgenomen worden. Ineke de Jonge heeft drie dingen over ABCD. Ze vindt het ten eerste een methodische verrijking van het instrumentarium wat het opbouwwerk eigenlijk al eigen is. Dit vindt ze goed om vast te houden. Ten tweede vindt ze het opvallend dat er niet bekend is wat het op termijn oplevert en wat er mee wordt voorgestaan. Ten derde wordt er

wel iets gezegd over diversiteit en racialiteit. De Jonge denkt dat dit een belangrijk element zou kunnen zijn als deze methodiek tot bevordering van participatie leidt. Dit moeten we volgens haar zien boven tafel te krijgen. Maar ook bij dit punt is het haar niet duidelijk wat de ABCD-methode bijdraagt aan die multiculturaliteit in buurt en wijk. Dat is haar grote vraag erbij. Tot slot vindt de Jonge het positief dat deze methode leidt tot nadenken over de posities die je hebt als maatschappelijk middenveld en als overheid.

Ab van Straaten wil nog iets zeggen over wat de invloed van ABCD is geweest in Deventer. Toen zij daar het verhaal van McKnight twee jaar geleden in Den Bosch hoorden hadden ze een beetje het idee van 'dat weten we allemaal wel', maar toch was ABCD voor hen een eye-opener om niet altijd de probleem-insteek te kiezen, maar ook de wensen-insteek. Door ABCD kwam men erachter dat de capaciteit van het opbouwwerk maatgevend was voor een aantal activiteiten in de buurt. Een kreet van McKnight die Van Straaten nog niet gehoord heeft maar wat bij hem het meest is blijven hangen is dat je bewoners vooral toegang moet geven; 'citizens needs actions and institutes needs needs'. Door ABCD zijn ze zich heel bewust geworden van die behoeften. Dit betekende voor de methodiek van de Deventer Wijkaanpak dat per buurt de drie belangrijke knelpunten werden gepakt en hier ondersteuning op werd gezet en daar gingen taakgroepen mee aan het werk. In Deventer is na het verhaal van McKnight gezegd; a. alles wat een buurt vindt is belangrijk (geen discussie), b. elke groep is representatief, c. tegen mensen zeggen we dat alles kan maar met een beperkte capaciteit en ondersteuning, dus ga vooral ook kijken hoe je dingen zelf kunt bereiken. Dit gaf volgens hem een enorme impuls aan de wijkaanpak.

Wil v/d Leur bedankt de deelnemers en sluit af.

IV.4 Verslag middagsessie

Allereerst wordt het project Lusten en Lasten in Breda naar voren gehaald. Bewoners kunnen er beschikken over een budget (fl. 750.000) voor buurtinitiatieven. Omdat de initiatieven van bewoners voorop staan, lijkt het op ABCD. Zijn er verschillen en overeenkomsten?

De manager van het project ziet een duidelijk verschil. Het Bredase project mikt op snelle, directe resultaten. Een overeenkomst ligt in het bewonersinitiatief. De bewoners kunnen zelf menskracht inhuren, hoeven dus niet te shoppen bij de gemeente.

Bewoners zijn gericht op de inhoud ('het wat'), en niet op de organisatie van het proces ('het hoe'). Er zijn 220 ideeën naar voren gekomen en er is een markt georganiseerd. Mensen kwamen met elkaar in gesprek. Voor het project is een projectmanager (die geen ambtenaar is) aangetrokken. Soms is het nodig externe druk bij de gemeente neer te leggen.

Uit verschillende reacties blijkt dat zo'n project van bewonersinitiatief aanspreekt. Bewoners worden serieus genomen. Hengelo: "Pak het pro-actieve op en begin kleinschalig. Buurt aan Zet biedt mogelijkheden". De ambtenaar, wijkprojectleider voor ABCD uit Eindhoven, meldt dat bewoners in twee wijken nu bijna een jaar met ABCD actief zijn. Zij doen alles zelf; de wijkprojectleider vervulde een faciliterende rol. "Ambtenaren moeten er met de vingers afblijven", zegt de wethouder uit de betreffende gemeente. Als er al bestuurd moet worden dient het zijns inziens handbesturing te zijn.

Kalk werpt de indringende vraag op in hoeverre ABCD een wenkend perspectief is. Vertegenwoordigers vanuit Leeuwarden wijzen erop dat, hoewel het idee van het zelforganiserend vermogen herkenbaar is, het niet veel zin heeft te spreken over dé ABCD. Afgaande op de ervaringen met de vijftien wijkpanels aldaar, zijn er verschillen in tempo, werkculturen en verhoudingen. Een ambtenaar uit Almelo vraagt zich af of de bewoners die met ABCD actief zijn, een goede afspiegeling van de wijk vormen. Het gaat vaak om de witte bewoners die zich roeren. De ervaring is dat organisatie op wijkniveau moeilijk lukt. Met organisatie op stedelijk niveau rond thema's (voor jongeren) zijn er wel goede ervaringen. Hoewel e.e.a. onder schooltijd plaatsvond, hebben scholen meegewerkt. Voor sport is er een ander aanbod tot stand gekomen.

Een tweede, intrigerende kwestie is volgens Kalk "De kunst van het loslaten"; wat is wat dit betreft de rol van het opbouwwerk? Welzijnsinstelling Raster (Deventer) vindt dat McKnight op enkele punten heeft aangezet tot nadenken. In de ontwikkelde wijkaanpak vindt namelijk prioritering plaats, gebaseerd op drie maatregelen voor elke buurt. De 'ondersteuning' heeft hierbij een belangrijke vinger in de pap. Echter: de aanpak van McKnight laat zien dat honderd ideeën belangrijk kunnen zijn. Er zouden dus veel meer maatregelen uitgevoerd kunnen worden. De neiging is nu eerder te zeggen tegen bewoners: 'ga er maar mee aan de slag', i.p.v. 'even wachten, dit past niet in het lopende programma.' Overigens is gebleken dat bewoners veel zuiniger zijn dan ambtenaren. Wat betreft het loslaten, de machtsvraag, blijkt dat bewoners samen met het opbouwwerk een vuist kunnen maken.

De eerste stap in de ABCD-methodiek, het inventariseren van talenten, lijkt te veel tot doel verheven. Pak eerst de actiepunten die er in de buurt liggen aan. Uit Rotterdam, opbouwwerkorganisatie Sonor en het programma Sociaal Investeren, klinkt het geluid op hoeveel ruimte er nog is voor bewonersactie. Door de gemeentelijke decentralisatie, ambtelijke structuren, Europese normen voor projecten, de gebureaucratiseerde wijkaanpak, vele programma's et cetera, is die bewegingsruimte voor bewoners zeer sterk ingeperkt. 'We hebben het wel druk gemaakt in de wijk.' Soms is het zelfs zo dat een vraag omgedraaid wordt naar een generiek aanbod. ABCD sluit aan bij de behoeften van mensen. Er is volgens deze zegslieden (weer) ruimte nodig dat bewoners hun gang kunnen gaan.

Mensen uit Eindhoven voelen zich uitgedaagd te reageren. Irene Verduin, bewoner en een van de trekkers van het ABCD-project in Eindhoven gaat op het project in. In Eindhoven is een open overlegstructuur tussen wijken en gemeente. Over ABCD is overlegd. Het is dus niet vanuit frustratie ontstaan of van bovenaf opgelegd door bestuur of opbouwwerk. Het project heeft ruimte en rust gekregen en is niet meer en niet minder dan een aanvulling op bestaande aan-

pakken. Het bijzondere is dat anders naar bewoners of burens wordt gekeken. Die zijn geen potentieel probleemgeval. Bewoners hebben tot nu toe 121 enquêtes gehouden; 80% van de ondervraagden wilde wat in de wijk. Zo'n 30 tot 50 personen zijn actief in de wijk bezig. Het belang van het project is dat mensen elkaar leren kennen. Wethouder van der Spek heeft zich aan de discussie zoals die verloopt geërgd. 'Het is politiek correct om niet tegen ABCD te zijn. Dat gebeurt vanmiddag ook. Iedereen doet blijkbaar aan ABCD, maar tussen vormen van wijkaanpak en betrekken van bewoners zitten grote verschillen. Alsof hamer en beitel hetzelfde zijn.' ABCD is een zoektocht. Je weet van tevoren niet waar je op uit komt. Het cruciale is uit te gaan van kwaliteiten. Belangrijke punten zijn onder meer dat buurtbewoners zelf initiatieven nemen, er sprake is van leiderschap op buurtniveau, en dat je bestuurlijk niet weet je waar je precies uitkomt. Vele ontwikkelingen spelen in de betreffende buurt een rol: Buurt aan Zet, Brede School, herstructurering. De kunst is processen niet te willen oplossen met procedureboek vooraf. Handbesturing is nodig. Herstructurering is mogelijk een kans voor ABCD als zou blijken dat mensen een eigen bedrijfje zouden willen starten. Of er een verzoening tussen ABCD en herstructurering mogelijk is, is echter niet van tevoren af te spreken.

De dagvoorzitter Lith de Jeude waarschuwt ervoor niet een verkeerde invalshoek te kiezen. Bij ABCD is het niet om te doen op andere manier wijkbudgetten in te zetten of bewoners bij het beleid te betrekken. Bewoners gaan zich bij ABCD meer bij hun wijk betrokken voelen. Sociale aspecten zijn van belang. Van de Leur van het landelijk Centrum Opbouwwerk wijst op de dubbelbeweging. Enerzijds ruimte geven, anderzijds oppassen voor de 'space invaders' in buurten en wijken. Vele professionals (politie, justitie, et cetera) hebben immers de wijk opgezocht en het gevaar van stigmatiseren van wijken dreigt. ABCD kan niet opboksen tegen de druk die op wijken wordt uitgeoefend.